

ЯК ВЛАДІ НЕ ДОПУСКАТИ ВАЛЮТНОЇ
ПАНІКИ У ВОЄННИЙ ЧАС

ЧИ ЗДАТНЕ БУДЕ НОВЕ КЕРІВНИЦТВО
ЄС ДО РІШУЧИХ ДІЙ

ЧОГО ЧЕКАТИ ВІД НАТО ПІСЛЯ
САМІТУ В УЕЛЬСІ

У К Р А Ї Н С Ь К И Й
Тиждень

№ 36 (356) 5 – 11 ВЕРЕСНЯ 2014 р.

СЕМЕН ГЛУЗМАН
ПРО ПСИХОЛОГІЧНУ
АДАПТАЦІЮ
ЛЮДЕЙ В УМОВАХ
ВІЙНИ

ПРИВІЛЕЇ ВЛАДИ

The
Economist

Featuring selected content
from The Economist

ISSN 1996-1561

9 771996 156002

36 >

5

представляє

21:00
щонеділі

ЧАС

ПІДСУМКИ
ТИЖНЯ

з Віталієм Гайдукевичем

Перший український інформаційний фронт

НА ЧАСІ

Глибокоешелонована оборона
Як діяти українцям в умовах нової хвилі російського вторгнення

4

У пошуках нового Черчилля
Чи змінять політику Євросоюзу щодо Києва нові керівники ЄС

6

Побічний ефект

Як націонал-шовінізм Путіна насторожує сателітів РФ і породжує сумніви в дедалі більшій частині самих росіян

8

Курс на рівновагу

Що спільного між валютною панікою, бойовими діями та економічною політикою уряду

10

ТЕМА НОМЕРА/ПРИВИЛІЇ ВЛАДИ

Привілеї вбивають

Чому схема, за якою побудований український «придворний» апарат, є великим соціальним подразником

12

ДУСя з приданим

Як модернізувати нинішню систему державного управління справами

14

Віктор Шишкін: «Треба ліквідувати соціалізм для чиновників»

Юрист та один із розробників Конституції України Віктор Шишкін про те, чому наша ДУСя є радянським рудиментом і що з нею робити

18

VIP економкласу

Юрій Макаров про потребу в новому стандарті споживання для віпів

20

Зона недоторканих

Ігор Лосєв про представників політичної верхівки як закриту касту

21

Спогади наближеного

Відверта розповідь особистого водія кількох представників української владної еліти про їхній стиль життя

22

Департамент мільйонерів

Як живуть керівники сьогоднішнього Державного управління справами

24

Депутатська скромність

Наскільки нещодавнє урізання зарплат вдарило по кишенях народних депутатів

26

ЕКОНОМІКА

Золотий захист

Що потрібно зробити державі, щоб розраховувати на справжнє зацікавлення провідних держав ЄС і НАТО долею України

28

Утопія, що могла б стати реальністю

Як проект майбутнього зі створення чартерних міст міг би змінити інвестиційний клімат в Україні й стати додатковим гарантом безпеки

30

СУСПІЛЬСТВО

Семен Глузман: «Страх ніхто й ніде не лікує»

Відомий правозахисник і психіатр про те, як подолати посттравматичний синдром

32

СВІТ

Не спи, Міхелю!

Чи готове німецьке суспільство бути рішучим у відносинах із Москвою

34

Лібор Дворжак: «Путін – це російська національна трагедія»

Чеський журналіст і перекладач про російський імперіалізм і слов'янофільство

36

НАТО пригадує забуті рефлексії

Як Альянс готується до появи «зелених чоловічків»

38

Момент Давутоглу

Про що свідчать перші призначення нового президента Туреччини

41

Криміналізація американського бізнесу

Чому правова система США перетворилася на рекет

42

НАВИГАТОР

Подорожі зі смертю

Як туристичні фірми комерціалізують смерть і жах та наживаються на війні

44

Приходьте завтра

Станіслав Козлюк про те, як на практиці діє закон про доступ до публічної інформації

50

Тиждень

№ 36 (356) 5–11.09.2014

Засновник ЕСЕМ Медіа ГмбХ

Видавець ТОВ «Український тиждень»

03067, Київ, вул. Машинобудівна, 37

Редакція Дмитро Крапивенко, Наталія Петринська,

Алла Лазарева, Олександр Крамар,

Анна Корбут, Ганна Трегуб,

Богдан Буткевич, Валерія Бурлакова,

Станіслав Козлюк, Юрій Макаров,

Роман Малко, Ольга Ворожбит

Директор зі збуту Олександр Грищенко

Директор з реклами Олена Андреева

e-mail: olena.andreeva@tyzhden.ua

тел.: 067-407-10-89

Видається з 02 листопада 2007 року

Свідоцтво про державну реєстрацію друкованого засобу масової

інформації КВ № 18119-6919 ПР від 30.08.2011 р.

Адреса для листування 03067, Київ, а/с № 2

Адреса редакції 03067, Київ, вул. Машинобудівна, 37

e-mail: office@tyzhden.ua

тел.: (044) 351-13-00

Друк ТОВ «НОВИЙ ДРУК», Київ, вул. Магнітогорська, 1

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи

ДК № 14447 від 28.07.2003 р.

№ зам. 14-2627

Наклад 41 500

Номер підписано до друку 3.09.2014 р.

Виходить щоп'ятниці

Розповсюджується в роздрібній торгівлі

та за передплатою

Передплатний індекс 99319

Ціна договірна

© Український тиждень. Редакція залишає за собою право на літредування надісланих матеріалів без узгодження з автором. Рукописи не повертаються й не рецензуються.

Редакція може не поділяти думку авторів. За зміст рекламних матеріалів та листів, надісланих читачами, редакція відповідальності не несе.

Матеріали, позначені літерою «Р», публікуються на комерційній основі

Наші партнери: www.tyzhden.ua

The Ukrainian Week

ФАКТИ ТИЖНЯ

Під тиском російської армії сили АТО змушені були залишити кілька населених пунктів на Донбасі. Довелося відступити й від Луганського аеропорту, який утримували близько чотирьох місяців

Українські військові окремими групами вийшли з оточення під Іловайськом. У полоні опинилися десятки бійців, кількість жертв досі офіційно не оголошена

Дев'ятьох полонених російських десантників обміняли на 63 українських військових. Таку інформацію повідомили в РНБО

Глибокоешелонована оборона

Наступ росіян на Донбасі зупинив просування українських військ на схід і посилив панічні настрої в нашому тилу. Одначе шок невдовзі мине, і в суспільства не залишиться іншого вибору, окрім як готуватися до холодної зими й тривалого військового протистояння

Автор:
Дмитро Крапивенко

Розмови про російське вторгнення в Україну чимось нагадують чи то масовий аутотренінг чи то спиритичний сеанс. Коли армія РФ заповонила Крим, у нас тільки лінивий не говорив про те, що Кремль розпочав військову агресію. І майже відразу поповзли думки у вигляді експертних думок: мовляв, тепер сунуть за Перекоп, а Київ візьмуть танковим ударом із чернігівського напрямку. Тобто вторгнення ніби попереду. Потім було масове захоплення міліцейських відділків і місцевих органів влади на Донбасі, організоване «зеленими чоловічками» (читай: російським спецназом). Потім – повноцінна війна, яку теж, своєю чергою, охрестили вторгненням РФ. І коли її регулярні частини заповнили контрольовані сепаратистами території, в Україні знову з високих трибун і з домашніх кухонь почулося: «Росія розпочала військову агресію». Не треба далеко ходити по приклади: навіть президент Петро Порошенко в той час, коли російські солдати захопили Новоазовськ та його околиці, нищили наших бійців у Іловайському котлі, наважився сказати, що «точкою неповернення стане (саме так, у майбутньому часі! – Ред.) війна з Росією». Тобто виходить, що події

останнього півріччя – це ще не війна. А що ж тоді – міжнародні навчання за участю батальйонно-тактичних груп армії РФ?

Кожна нова хвиля російського вторгнення провокує «пророцтва» про те, що Путіну потрібні: коридор до Криму та Придністров'я, вісім областей «Новоросії», Київ як «матері родов руських», Україна в її нинішніх кордонах, колишні республіки СРСР і країни Варшавського пакту. Судячи з амбіцій та

Мешканці Маріуполя масово долучилися до спорудження оборонних укріплень на околицях міста

«імператорської величі» кремлівського правителя, йому потрібен світ, і бажано весь. І загарбає він рівно стільки, скільки йому дозволять. Інше питання – в який спосіб. Якщо річ тільки в танках і літаках, то цілком завоювати Україну йому під силу було ще у квітні цього року. Всі відповідні ресурси були, підстави у вигляді законодавчо дозволеного захисту «соотечественників» – і поготів. Але зрозуміло, що Путіна не цікавить «Україна за будь-яку

Розпочато реверс газу зі Словаччини. За рік ми можемо отримати його звідти 10 млрд м³

Україна почала закупувати вугілля для ТЕС за кордоном. Першу партію (1 млн т) придбано в ПАР

МВС затримало чотирьох осіб, яких підозрюють в організації замаху на мера Кременчука Олега Бабаєва 26 липня цього року

На півдні Алжиру розбився український вантажний літак Ан-12. Загинули семєро членів екіпажу

ціну», йому потрібна лояльна територія, де вітатимуть «Русській мір» і цілуватимуть триколон. Цього вчить, зокрема, й досвід останньої війни із Грузією, коли танки РФ зупинилися за 60 км від Тбілісі, але згодом відійшли на територію «незалежних» Південної Осетії та Абхазії. Звісно ж, бронетехніки, щоб дістатися через усю Грузію до Батумі й омийти чоботи у водах Чорного моря, не бракувало. Однак навіть така порівняно мала, але вкрай нелояльна, країна не зацікавила окупантів.

У Путіна залишається чимало інших засобів, щоб утримати Київ у орбіті свого впливу (саме там його бачать і чимало європейських політиків). Зрив ратифікації Угоди про асоціацію з ЄС – теж його перемога. Так, за нею не настане миттєве приєднання України до Митного союзу, але це виграний час для нових маневрів і комбінацій, і не лише на донецькому фронті. Дестабілізація в тилу – теж частина плану, який доволі успішно реалізовується. Москва зробила все для того, щоб Україна дістала економічний нокдаун, і напередодні зими його наслідки ставатимуть дедалі відчутнішими. Як наслідок – це може викликати масове невдоволення серед населення, соціальні протести. На що, схоже, й розраховує Кремль. Уже непоодинокими стають спроби організувати так званий тарифний Майдан, гаслом якого має бути боротьба проти зубожіння населення, однак, як показав досвід перших таких акцій, вони опосередковано чи безпосередньо перетворюються на вияв солідарності із сепаратистами. Під ту саму музику танцюють і організатори системного антивоєнного руху, стихійні бунтарі, які плутають лострацію з розправою над владою. На щастя, такі вияви наразі є маргінальними, однак за щедрого спонсорства, об'єктивного погіршення економічного становища й затягування війни всі ці протести можуть справити ефект

міні вповільненої дії, здатної вибухнути за сотні кілометрів від фронту.

Власне, в сучасній війні його лінія не аж така чітка. Так, у нас є мапа Донбасу й розстановка на ній наших та ворожих сил. Але чи все гаразд у нас у тилу? Чи такий уже безпечний Харків, де антиукраїнські виступи досі залишаються відкритими, де мер не приховує своєї симпатії до Путіна, а теракти поблизу міста перестали бути рідкістю? Чи випадково розігрується (поки що на рівні інформаційного шуму) сепаратистська карта на Закарпатті? Чи припинили роботу в Україні «сімейні» ЗМІ? Ні, вони й надалі виходять, готуючи своїм господарям ґрунт чи то для реваншу, чи то для дезінформації та поширення панічних настроїв.

Українці, як звичайні громадяни, так і політики, вже мали б вивчити звички ворога. Путін надто любить відволікаючі маневри, чи, як каже він сам, несиметричні відповіді. Після втрати Криму ми почали зводити оборонні укріплення на Перекопі, а на Донбас уже рікою текла російська зброя; весь світ, затамувавши подих, чекав «мирних рішень у Мінську», а бронетехніка з РФ тим часом масово перетинала український кордон. Наївні й миролюбні громадяни зігхнули були з полегшенням після повідомлення про те, що Порошенко домовився з Путіним про припинення вогню на Донбасі, а Кремль у відповідь укотре нагадав, що «не є стороною конфлікту». І запропоновані російським президентом «сім пунктів» плану мирного врегулювання в регіоні – це теж, швидше за все, PR-завіса перед черговою збройною провокацією.

Армія, ба навіть уся Україна вимушено переходить до оборони. Важливо, щоб вона була, як кажуть військові, глибокошелюваною. Тобто такою, щоб, прагнучи її зламати навіть великими силами, противник усе одно ризикував потрапити в оточення й

зупинив наступ. Військове керівництво у цьому вже, мабуть, переконав досвід «двірявого кордону» з Росією. Збагнуло цей урок, здається, й керівництво політичне, принаймні Арсеній Яценюк анонсував реалізацію проекту «Стіна», який має на меті захистити державні рубежі на російському напрямку. Власне, оборона – це й особиста справа кожного. Можна не чекати повістки і пройти початкову військову та медичну підготовку: принаймні у великих містах такі можливості нині є. Нерозумно розраховувати, ніби влада щось «дасть», треба підготуватися до зими, бо в цей період можуть виникнути проблеми з теплом і світлом, як це трапляється у країнах, що воюють. Варто тримати й інформаційну оборону, бо

УКРАЇНЦІ, ЯК ЗВИЧАЙНІ ГРОМАДЯНИ, ТАК І ПОЛІТИКИ, ВЖЕ МАЛИ Б ВИВЧИТИ ЗВИЧКИ ВОРОГА: ПУТІН НАДТО ЛЮБИТЬ ВІДВОЛІКАЮЧІ МАНЕВРИ

саме тут зараз наступ ворога помітний не менше, ніж на Донбасі. Так, потрібно часом тримати й оборону від влади, дії якої бачаться подеколи малопрофесійними й недостатньо рішучими. Необхідно тиснути на неї. Але від «майданівських» методів варто відмовитись: спалена чи розтрощена адмінбудівля сьогодні – це пряма допомога ворогу.

Веселий патріотизм і синьожовті барви на парках можуть «прив'язати» під впливом численних зовнішніх обставин, і осінньо-зимова оборона не буде такою емоційною та піднесеною. Тренувати доведеться більше терпіння й нерви, аніж звияту та знання патріотичних гасел. Утім, усі вже мали час переконатися, що «красива» війна буває лише в кіно, та й то зазвичай у не надто талановитих режисерів. ■

У пошуках нового Черчилля

Політика Євросоюзу щодо Києва з її складною бюрократією та нездатністю до швидких і вольових рішень, яких потребує ситуація, скоро може перетворити українців із поборників європейських цінностей на невиправних євроскептиків. Чи змінять цю тенденцію нові керівники ЄС?

Автор:
Ольга
Ворожбит

ністр закордонних справ Радослав Сікорський на посаді шефа європейської дипломатії.

Прем'єр мав кілька причин відмовлятися. По-перше, у нього були всі шанси втретє очолити уряд своєї країни після виборів 2015 року, чого досі не вдалося нікому. По-друге, Туск дуже погано говорить англійською (це серед його співвітчизників стало навіть предметом насмішок) і зовсім не розмовляє французькою. Щодо мов, проте, він має і перевагу перед лідерами Західної Європи: спілкується російською і німецькою. А ще відомо, що він здає чудово порозумітися з Меркель. Під час липневого та останнього самітів журналісти ловили їх двох усамітненими десь у брюссельських кулуарах. До речі, як стверджують інші джерела, саме канцлер ФРН урешті переконала Туска погодитися на цю посаду. Як уже заявили, в Берліні дуже задоволені таким його призначенням. Депутат Бундестагу із ХДС Карл-Георг Вельманн у коментарі виданню Rzeczpospolita зазначив, що Дональд Туск є одним із найдосвідченіших політиків, який «дуже добре знаходить спільну мову з Ангелою Меркель».

Саме цей консенсус між двома політиками сусідніх держав і може відіграти важливу роль у єднанні нинішньої Європи та в «оживленні» посади голови Європейської ради, який згідно з Лісабонським договором мав би бути де-факто президентом ЄС і якому телефонував би господар Білого дому, бажаючи, за визначенням Кісінджера, «порозмовляти з Європою». Герману ван Ромпееві (хоча в решті питань його вважають дуже ефективним головою) не вдалося досягнути таких висот, а ось у Туска загалом є певні шанси, з огляду на ставку

Призначення, про які обережно говорили 16 липня на спеціальній зустрічі Європейської ради, вже напередодні наступного саміту, що відбувся 30 серпня, західна преса озвучувала як де-факто обраних. Тепер дипломатію Старого світу очолюватиме маловідома до свого номінування на посаду верховного представника ЄС із питань спільної зовнішньої політики та політики безпеки Федеріка Моґеріні, а Раду, навпаки, – досвідчений і відомий своєю «яструбиною» позицією щодо Росії в теперішній ситуації Дональд Туск.

Як зазначали європейські медіа та знайомі із процесом виборів дипломати, голосували за цих двох європейських лідерів «паке-том». За однією з версій, причи-

ною стало те, що прем'єр-міністр Італії Маттео Ренці від початку наполягав на обранні молодого і зовсім недосвідченого у справах європейської дипломатії Федеріка Моґеріні. До призначення на нову посаду вона пробула міністром закордонних справ лише півроку. На протидію цій кандидатурі наразі діючий голова Європейської ради Герман ван Ромпей запропонував Дональда Туска, щоб чільну посаду в ЄС мав і представник Східної Європи. І Польща, й інші держави Сходу континенту (зокрема, як стверджують джерела видання Rzeczpospolita, литовський президент Даля Грібаускайте) серйозно опонували призначенню й Моґеріні, й Туска. Для східноєвропейських столиць і власне Варшави прийнятнішим був би польський мі-

США щодо зміцнення Східної Європи та його беззаперечно вагому роль в українському питанні. Для хорошої розмови залишається підтягнути англійську, що новообраний очільник Ради пообіцяв журналістам зробити вже під час першої прес-конференції в новому кріслі.

Обрання Дональда Туска, окрім іншого, є серйозним сигналом для України. Саме цей політик іще під час Євромайдану здійснив візити до більшості своїх європейських партнерів, виносячи на порядок денний українське питання. Однак варто розуміти й те, що його обрання відбулося не через, а попри нинішню ситуацію в нашій державі. Під час виборів на керівні посади в Євросоюзі дуже важливого значення надають представництву різних країн, регіонів ЄС, а також гендерній рівності. Так, новообраний президент Єврокомісії Жан-Клод Юнкер зараз «полює» за жінками-комісарами, бо поки що його структура бачиться гендерно незбалансованою і дещо консервативною. Пошук таких компромісів теж зіграв на користь лівоцентристки Федеріки Могеріні. Хоча на її місце раніше визнавали серйозною претенденткою болгарку Кристалину Георгієву – досвідченого дипломата й комісара з гуманітарної допомоги в нинішній комісії Баррозу.

Саме з міркувань «регіональної справедливості», як стверджують експерти, Герман ван Ромпей запропонував кандидатуру Дональда Туска: серед керівних посад не було представника Східної Європи. Ангела Меркель, своєю чергою, підтримала це призначення й дуже на ньому наполягала. За Туска висловлювався і британський прем'єр Кемерон. Зважаючи на активність Польщі в лобюванні укладення Україною Угоди про асоціацію, можемо стверджувати, що тепер такий лобіст є і в керівних органах ЄС.

#STOPFEDERICA

Коли в липні Федеріку Могеріні, італійського міністра закордонних справ, уперше назвали як кандидатуру на посаду майбутнього шефа європейської дипломатії, британський публіцист Едвард Лукас за хештегом #stopfederica почав залишати дописи у Twitter проти її призначення. На думку експерта, вона

була надто недосвідченою та прокремлівською. Останнє яскраво засвідчив візит Могеріні до Москви. «Позиція Італії полягає в тому, що кризу в Україні можна врегулювати лише політичним рішенням... Ми робитимемо все можливе під час президентства у ЄС, щоб допомогти знайти рішення, прийнятне для обох сторін», – заявила вона у Москві. Такі висловлювання, звісно, були негативно потрактовані лідерами країн Балтії та Польщею.

Виправдовуючи свій візит, представники італійського уряду вказували на той факт, що до Москви Могеріні полетіла після Києва. Утім, майже відразу після призначення її тон став дещо суворішим стосовно РФ. Так, у понеділок, 1 вересня італійка заявила, що Росія більше не стратегічний партнер Євросоюзу, бо Кремль систематично не виконує раніше досягнутих домовленостей.

Наразі без поправок залишається її позиція щодо «Південного потоку», до якого вона мала прихильність на посаді міністра, як і загалом італійський уряд. Спростовуватиме або ж узгоджуватиме погляди офіційного Рима вже, вочевидь, прем'єр Маттео Ренці, який збирається відвідати Київ у середині вересня. Головне, щоб новообраний верховний представник ЄС із зовнішньої політики не озвучувала таких тез, а тут, власне, і збалансовуватиме Могеріні Дональд Туск.

Інший недолік нової євровичовниці – недосвідченість. До обрання верховним представником Євросоюзу із зовнішньої політики та політики безпеки вона, як уже було зауважено, обіймала посаду міністра закордонних справ лише півроку. До приходу в міністерство була депутатом парламенту від Демократичної партії, яку очолює Ренці. Ширше Могеріні стала знаною лише після того, як останній почав «просувати» її на посаду в ЄС.

Після призначення Кетрін Ештон у 2009 році до нової кандидатури також було багато зауважень на предмет «невідомості» й «неякрасності» її як політичної постаті. Порівняно з Ештон Могеріні мала ще менше «козирів» для обрання на посаду.

Такий вибір іще раз свідчить: країнам ЄС поки що не потрібна яскрава спільна дипломатія. Вони

й далі воліють вести кожен власну зовнішню політику. Втім, молодість Могеріні (вона на 12 років молодша, ніж була в момент свого обрання Ештон), не виключено, допоможе їй усе-таки реалізувати себе як успішного політика.

ПОРЯДОК ДЕННИЙ: УКРАЇНА?

Попри те що головною темою розмови у Брюсселі мали стати нові призначення в ЄС, уже неприємна війна Росії з Україною внесла свої корективи. Візит Петра Порошенка та зустрічі у форматі 29 країн, про що пізніше зауважив український президент, були ознаками того, що Київ нині важливий союзник.

Однак загалом поміркована реакція Євросоюзу на заклики України допомогти, ба навіть застосування «стриманого словника», коли тільки деякі східноєвропейські країни не боялися називати війну війною, а вторгнення вторгненням, а не проникненням, свідчила, що нині ЄС переживає епоху політиків-чемберленів, які бояться вольових рішень.

Черчиллем мала змогу стати Меркель, утім, не склалося. Її материнське ставлення (недаремно ж німці називають її Мутті) до Путіна призвело до того, що Євросоюз у відносинах із Кремлем на-

На саміті 30 серпня обговорювали нові санкції проти Росії. Новопризначена очільниця європейської дипломатії Федеріка Могеріні вже заявила, що ЄС ухвалить рішення щодо цього питання 5 вересня. Проте поки що Чехія, Словаччина, Угорщина та Кіпр виступають проти нових обмежень

САМЕ З МІРКУВАНЬ «РЕГІОНАЛЬНОЇ СПРАВЕДЛИВОСТІ», ЯК СТВЕРДЖУЮТЬ ЕКСПЕРТИ, ГЕРМАН ВАН РОМПЕЙ ЗАПРОПОНУВАВ КАНДИДАТУРУ ДОНАЛЬДА ТУСКА

ступив на ті самі граблі, що й із Януковичем. Він дійшов до точки повернення: треба було робити радикальні кроки й визнавати власну вину. Замість того щоб констатувати провал своєї лінії, європейські дипломати тримають голову в піску, очікуючи на капітуляцію Москви.

Утім, страусина поза не для найбільшого «яструба» європейської політики. Новопризначений Туск має шанс змінити цю лінію поведінки щодо Росії. ■

Побічний ефект

Ставка Путіна на агресивний націонал-шовінізм та неприхований реваншизм не лише консолідує Захід, а й насторожує сателітів та породжує сумніви у дедалі більшій частині самих росіян

ФОТО: REUTERS

Автор:
Олександр
Крамар

Щораз більша впевненість Путіна у відсутності суворої реакції Заходу на агресію в Україні провокує його дедалі менше приховувати свою зневагу до встановлених після поразки Росії в холодній війні кордонів, норм міжнародного права та своїх візаві й навіть погрожувати союзникам.

Під час багатосторонньої зустрічі в Мінську він висловив публічне роздратування позицією своїх сателітів із Митного союзу, звинувативши Білорусь у реекспорті до Росії європейських товарів, які потрапили під санкції Москви. Потім піддав сумніву державність Казахстану, який дозволив собі підтримати позицію України в Мінську. Зрештою, в розмові з головою Єврокомісії

Жозе Мануелом Баррозу почав відверто погрожувати «за два тижні взяти Київ».

Однак дедалі менш прихована ставка Путіна на російський націонал-шовінізм та реваншизм поволі активізує фактори, які хоч і довго запускатимуться на повну потужність, однак у підсумку прирікають його режим на падіння, а саму Росію на розвал.

КОНСОЛІДАЦІЯ ЗАХОДУ

У ЄС та НАТО хоч і не наважуються на рішучі дії задля військової чи бодай повномасштабної економічної підтримки України в конфлікті з Росією зараз, однак поволі готуються до повномасштабної холодної війни із Кремлем уже найближчим часом. Заступник генерального секретаря

Альянсу Александер Вершбоу нещодавно констатував, що «Росія перетворилася на націоналістичну та ревізіоністську силу», тому саміт НАТО в Уельсі 3–5 вересня розпочне нову главу в його історії – з новими витратами на оборону та новим сприйняттям РФ.

Зайве пояснювати, що коли НАТО таки втягне Москву в чергову гонку озброєнь із одночасним посиленням санкцій проти неї разом із іншими державами G20, то колапс російської економіки, яка й без того не в найкращому стані, буде питанням кількох років. Це навряд чи серйозно допоможе нам у відстоюванні своєї незалежності в короткостроковій перспективі, але в середньостроковій неодмінно під-

шттовхне до поразки Росії та завалу усієї архітектури вибудовуваних нею економічних, військових і політичних блоків на пострадянських теренах.

ПІДРИВ ТИЛІВ

Роздмухана Путіним імперсько-шовіністична істерія викликає дедалі більше занепокоєння не лише на Заході, а й у національних республіках самої РФ та країнах-союзниках.

Роздратування з приводу розгону російського націонал-шовінізму вже висловив екс-президент найбільшої національної республіки РФ Татарстану Мінтімер Шаймієв. Після матчу московського «Спартака» з казанським «Рубіном», коли кілька тисяч ультрас першого застосували речівку «Русские, вперед!» у столиці чотиримільйонної республіки, де понад 53% татар, але все ще майже 40% росіян, він заявив: «Приїхали з Москви чотири тисячі фанатів і репетують: росіяни, вперед! Як можна в Татарстан приїхати або в будь-який інший (національний. – Ред.) регіон і кричати таке в багатонаціональній Росії? А нам що, кричати: татари, вперед!?!». Його занепокоєння зрозуміле, адже ця республіка в 1990-х роках мала другий після Чечні потенціал руху за відокремлення від РФ і сьогодні невдоволення російським націоналізмом там стрімко зростає (див. *Тиждень*, № 27/2014).

Тим часом сам Путін зробив зловісний натяк Казахстанові, який не може безслідно минуться для відносин із цією країною. 29 серпня, виступаючи на молодіжному форумі «Селігер», він заявив, що президент цієї країни Нурсултан Назарбаєв «здійснив унікальну річ – створив державу на території, на якій держави не було ніколи. У цьому сенсі він для пострадянської державності унікальна людина». Прозоро натякнувши, що після Назарбаєва, а то й раніше може постати питання збереження якщо не суверенітету, то принаймні територіальної цілісності створеної ним «із нічого» держави. Як відомо, у квітні 2008 року під час зустрічі із Джорджем Бушем, коментуючи можливість надання Україні ПДЧ в НАТО, Путін також заявив, що «Україна – це ж навіть не держава. Частина її території подарована

нами». Що то були не просто слова і про яку «подаровану» територію ідеться, стало видно з розвитку подій цього року та із зусиль, спрямованих на визнання «державності Новоросії».

Зазначимо, що в Казахстані уже були спроби військового захоплення влади й відокремлення його східної частини. У ніч із 19 на 20 листопада 1999 року Комітет національної безпеки цієї країни заарештував терористичне угруповання «Русь», що складалося з колишніх військових, котрі брали участь у конфліктах у Придністров'ї, Таджикистані та Чечні на чолі з Віктором «Пугачовим» (за документами він виявився громадянином Росії, зареєстрованим у Москві Віктором Казімірчуком). Заколотники тоді були засуджені до тривалих термінів ув'язнення, однак зрозуміло, що після відпрацьованих у Криму та на Донбасі механізмів відродити чергових «повстанців» у депресивних регіонах Казахстану російським нацистам буде нескладно.

Попри те що загалом у Казахстані казахів понад 65%, а росіян лише 21,5%, у низці північних областей країни корінне населення все ще становить меншість, а більшість – російськомовні переселенці з Європи. Зокрема, у прилеглих до РФ Північноказахстанській області 50% росіян (казахів – 34,2%), Костанайській – 42,1% росіян (казахів – 38,8%), а ще в трьох (Акмолінській, Павлодарській, Карагандинській) частка представників титульної нації є нижчою від 50%, а росіян дорівнює 34,5–37,5%. У Східноказахстанській області, де наприкінці 1990-х була спроба російського сепаратистського заколоту, росіян залишилося 37,5%, а частка казахів сягнула 58%, хоч за переписом 1999 року їх було приблизно порівну.

Російське населення Казахстану відзначається вкрай низьким рівнем володіння казахською мовою і мотивації до її вивчення. Частка людей, які можуть спілкуватися нею, серед росіян одна з найнижчих з-поміж усіх етнічних груп: за даними перепису 2009 року, з ними здатні читати й писати по-казахському лише 6,3%. Перший сплеск бажання «повернути російські землі в Казахстані» стався відразу після анексії Криму в бе-

резні, а вже наприкінці серпня Владімір Жириновській у парламенті заявив, що в Казахстані «культивують русофобські настрої», а в підручниках вони «скрізь антиросійські». Тож після України, за його словами, слід зайнятися ситуацією в Казахстані.

Про те, що в цій державі правильно зрозуміли натяк Путіна, свідчить заява Нурсултана Назарбаєва в інтерв'ю національному телеканалові «Хабар», у якому він наголосив, що його країна не буде в складі організацій, які становлять загрозу її суверенітету, оскільки «наша незалежність – це наш найдорожчий скарб, за який боролися наші предки». «По-перше, ми ніколи не здамо нашу незалежність і, по-друге, ми зробимо все можливе, щоб захистити її», – зазначив Назарбаєв.

Тим часом витверезіння поступово приходять і до дедалі більшої частини росіян, які починають усвідомлювати ціну агресивності своєї країни для їхнього ж таки достатку.

За даними опитування Левада-Центру, проведеного 22–25 серпня, росіяни поступово доходять до адекватного мислення. Так, порівняно з березнем у них не таким великим стало почуття радості із приводу приєднання Криму, меншим виявився відсоток осіб, які схвалюють дії керівництва країни щодо його приєднання й тих, хто готовий піти на обмеження особистих доходів заради фінансування нового регіону. Наприклад, частка тих, які «абсолютно не готові» заснавати грошових збитків через дії російського керівництва, зросла від 19% до 28%, а фінансово страждати через Крим готові лише 17% проти 26% у березні. У півтора раза піднялась і перевищила 60% частка тих респондентів, які усвідомлюють, що анексія Криму та агресія на Донбасі викликають в українців ненависть до Росії або її керівництва.

І тут іще не враховано ефекту повернення трун із убитими та покаліченими російськими кадровими військовими, формально «ополченцями», у відпустках. Попри спроби приховування, російські ЗМІ вже пишуть про сотні загиблих і, ймовірно, до тисячі тяжкопоранених солдатів РФ, якими перенасичені військові шпиталі в Ростові та Санкт-Петербурзі. ■

Попри те що загалом у Казахстані казахів понад 65%, а росіян лише 21,5%, у низці північних областей країни корінне населення все ще становить меншість

На початку серпня прес-служба Міністерства оборони РФ повідомила, що Росія проведе масштабні навчання ракетних військ стратегічного призначення на кордоні з Казахстаном. Загалом у них візьмуть участь понад 4 тис. військовослужбовців, буде задіяно близько 400 одиниць озброєння та військової техніки

Понад 60% росіян усвідомлюють, що анексія Криму та агресія на Донбасі викликають в українців ненависть до Росії або її керівництва

За даними опитування Левада-центру 22–25 серпня

Курс на рівновагу

Що спільного між валютною панікою, бойовими діями та економічною політикою уряду

Автор: Любомир Шавалюк

Незадовільна робота Верховної Ради, Кабміну та Нацбанку не привертає стільки суспільної уваги, скільки бої на Донбасі, однак саме вона є визначальною для майбутнього України, бо від неї залежать реформи в країні. І проблема навіть не в результатах, а в підходах та методах роботи, які, схоже, ніхто змінювати не збирається. Серпнева ситуація з курсом долара дуже добре це ілюструє.

Почалося все з того, що наприкінці липня курс повільно поповз угору після тримісячної стабілізації на рівні 12 грн/\$. Здавалося б, незначний технічний рух, яких не бракує в динаміці валют із вільним курсоутворенням (див. «Що таке гнучкий валютний курс і з чим його ідять»), перетворився на валютну паніку, яка протривала місяць аж до оголошення про надходження нового траншу кредиту МВФ. Чому так сталося і до чого це може привести?

Фундаментальною причиною знецінення гривні стало різке падіння виробництва. Серпень виявився першим місяцем за час проведення АТО, коли постраждали численні великі підприємства, зокрема експортери. Сталися масштабний руйнування транспортної інфраструктури, внаслідок яких низка заводів і шахт залишилися без шляхів перевезення сировини та готової продукції. Деякі підприємства безпосередньо потрапили під артобстріл і зазнали руйнувань, несумісних із роботою в нормальному режимі. У результаті, за даними Укррудпрому з посиленням на галузеві об'єднання, в Україні в серпні видобування вугілля впало удвічі порівняно з минулим роком, виробництво коксу – на 51%, виплавка сталі – на 41%, виробництво труб – на 38%.

Зменшення промислового випуску й експорту призвело до збідніння надходжень валюти і її дефіциту на внутрішньому ринку.

Однак тут важливі деталі. По-перше, такий дефіцит тимчасовий. Більшість підприємств Донбасу разом із транспортною інфраструктурою буде віднов-

лювати. Японія відновила свої підприємства після землетрусу 2011 року практично за два місяці (це засвідчив фондовий ринок, який за цей час відродився після 20-відсоткового падіння, спричиненого стихією). У нас буде так само, хіба що впродовж тривалішого часу, тож недовня рівновага між попитом та пропозицією валюти незабаром повернеться.

По-друге, хоч дефіцит валюти і є тимчасовим, але ніхто не скаже, скільки він триватиме й чи не стане суттєво більшим. Ні президент, який обіцяв успішно завершити АТО за тиждень, ні МВФ, ні голова НБУ, яка нещодавно прогнозувала мир у регіоні до кінця року, не знають, коли й чим це все завершиться. Та їм і не може бути це відомо достеменно, бо ситуація на Донбасі залежить не лише від них. І було б добре, якби нова влада

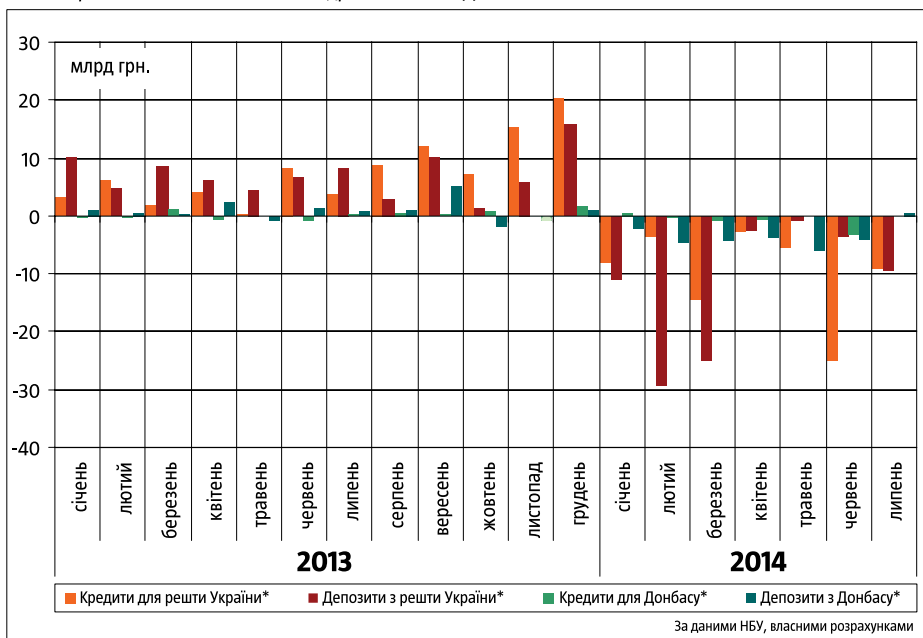

В УМОВАХ ЛОКАЛІЗАЦІЇ БОЙОВИХ ДІЙ НА ЛУГАНЩИНІ ТА ДОНЕЧЧИНІ КУРС 15 ГРН/\$ ДУЖЕ МАЛОЙМОВІРНИЙ, А ПРО 20 ГРН/\$ ГОДІ Й КАЗАТИ

лено, тільки-но війна закінчиться. Щоправда, через застарілість і серйозні руйнування окремі заводи економічно не вигідно відбудовувати, тож їх, мабуть, закриють, але це одиничні

Поневірення банків

Революційні та воєнні події досі негативно впливають на банківську систему України. Фінустанови щомісяця втрачають депозитну базу і змушені вимагати погашення кредитів від клієнтів, платоспроможність багатьох із яких підіриває війна на Донбасі

* під Донбасом маються на увазі Луганська й Донецька області, під рештою України – вся територія держави без цих двох регіонів і тимчасово окупованої АРК

ВАРТО ЗНАТИ

Що таке гнучкий валютний курс і з чим його ідять?

Виступаючи у Верховній Раді, Валерія Гонтарева сказала, що рівноважний валютний курс становить 11,5–11,9 грн/\$. Як це розуміти в умовах, коли в Україні задекларували режим гнучкого курсоутворення? Рівноважний курс – орієнтовний рівень, навколо якого коливається ціна валюти. Це означає, що якщо на Донбасі був спокій, а економіка працювала в нормальному режимі, то попит і пропозиція на валютному ринку були б загальнозбалансовані, якщо не зважати на нетривалі відхилення. Цей рівень досить просто пояснити. За чотири роки від липня 2010-го (коли на згаданому ринку була рівновага) до липня 2014-го (коли сталася зміна курсу, що мала її відновити) номінальна середня зарплата в Україні зросла від 2367 до 3537 грн за місяць, тобто на 49%. При цьому реальний ВВП додав лише 5,5%, тобто економіка виробляє майже стільки, скільки чотири роки тому, а отже, може експортувати й імпортувати взаємно майже таку саму кількість товарів та послуг. Для цього треба, щоб зарплата, виражена в доларах, практично не змінилася, а курс грошової одиниці США відповідно був більшим на 49% (мінус 5,5%). Тобто маємо рівновагу нову-стару при 11,5–11,9 грн/\$ (збільшення на 44–48% порівняно з попереднім рівноважним курсом 8 грн/\$). Звідки тоді виникають коливання? При гнучкому курсі ціна валюти ніколи не стоїть на місці, а завжди балансує біля рівноважного значення, відхиляючись то в один, то в другий бік під впливом тимчасових факторів, наприклад сезону експорту зерна, масової купівлі ОВДП нерезидентами тощо. Наприклад, за останні п'ять років російський рубль перебував у межах 27,3–37,5 руб./\$ (різниця між максимумом та мінімумом 37%) при тому, що економіка РФ перебувала у фазі зростання. Польський злотий за той самий період коливався від 2,65 до 3,56 зл/\$ (34%), турецька ліра – від 1,40 до 2,33 лір/\$ (66%) при тому, що економіки Польщі й Туреччини зростали по 0,4–4,9% та 1,3–9,3% за рік відповідно й досі перебувають у хорошій формі. Це означає, що навіть якщо в Україні економіка була настільки стабільною, як у двох щойно згаданих країн, то зміни в межах 40% між мінімумом та максимумом були б нормальними для режиму гнучкого курсу (наприклад, між 10 і 14 грн/\$ у теперішніх координатах рівноважного). Чому ж тоді через відхилення від рівноважного курсу на якихось 20% в Україні виникає паніка, зокрема й серед депутатів та урядовців?

обсяг поганих активів на рівні 30–40% усіх наявних у банківській системі, а МВФ ще у травні прогнозував, що 22 найбільші українські фінустанови при курсі 12,5 грн/\$ потребуватимуть вливання капіталу обсягом 5% ВВП (приблизно 75 млрд грн). Це більш ніж 4% ВВП, на які було поповнено капітал банків унаслідок кризи 2008–2009 років, відомої масштабною націоналізацією тих із них, які виявилися неплатоспроможними, та іншими проблемами в системі. МВФ вимагав, щоб до кінця вересня для 35 найбільших українських банків було проведено стрес-тести, котрі показали б якість їхніх активів. Проте кроків у цьому напрямку, здається, немає жодних. ■

те визнавала й чесно доповідала громаді, а не практикувала брехливі відмовки, до яких вдавалися всі попередники. Тривалий дефіцит валюти на внутрішньому ринку не можна нівелювати інтервенціями за рівноважним курсом, бо це виснажить і без того куці резерви. Тож знецінення гривні (на той термін, протягом якого існує дефіцит) з урахуванням цієї невизначеності може бути доцільнішим. Але тільки якщо його правильно комунікувати, адже відмовки «папередників», які охоче використовує теперішня влада, призводять до того, що українці почуваються обдуреними, а тому легко піддаються валютній паніці, яка згодом потребує величезних ресурсів для заспокоєння.

По-третє, якщо бойові дії точитимуться довго, але обмежаться лише Донбасом, то й тоді панікувати не варто. Сумарний експорт товарів із Луганщини й Донеччини торік сягнув майже \$16 млрд, тобто навіть його падіння до нуля не порівняти з наслідками рецесії 2008–2009 років, коли Україна втратила експорту товарів та послуг більш як на \$31 млрд. Тож зараз простір для знецінення гривні об'єктивно значно менший, ніж тоді. В умовах локалізації бойових дій на Луганщині та Донеччині курс 15 грн/\$ дуже мало ймовірний, а про 20 грн/\$ годі й казати.

Приблизно так, мабуть, варто доносити українцям ситуацію на валютному ринку, показуючи фактори, які її формують, наводячи цифри та порівняння. А що бачимо натомість? Голова Нацбанку Валерія Гонтарева за серпень із десятком разів виступила з поясненнями через сайт НБУ та різні медіа, виголосила промову у Верховній Раді. Загалом це добре, бо такої публічності не показував жоден із її попередників. Але спочатку вона сказала, що регулятор поповнюватиме резерви (в умовах дефіциту валюти це означає стимулювати девальвацію гривні), потім – що не витрачатиме їх на підтримку курсу й відмовиться від адміністративних важелів (коли долар пішов угору, це лише підливає олії у вогонь паніки). Згодом під тиском людей із минулого вона від-

мовляється від одного й другого, вдаючись до регулярних інтервенцій та адміністративних заходів регулювання валютного ринку. До того ж скликає банкірів, як у добрі арбузовські часи, з тією метою, щоб, використовуючи «вербальні інтервенції», знизити курс долара їхніми руками. Мінливість дій голови НБУ викликала підозри і призвела до паніки серед українців, зокрема депутатів та інших високопосадовців.

Зрозуміло, що на долю теперішнього керівництва НБУ випало занадто багато й воно безперестанку вчиться, як працювати в умовах гнучкого курсу та інфляційного таргетування. Але твердість позиції та підготовка до будь-яких ситуацій заздалегідь повинні бути невідмінними атрибутами будь-яких керівників, особливо в НБУ.

Пожвавив паніку і прем'єр-міністр, який 27 серпня заявив, що економіка не витримає курсу, вищого, ніж 12 грн/\$. Схильність Яценюка до занадто гострих висловлювань була помітною і раніше. Але що він мав на увазі цього разу? При ціні долара, вищій за вказану, реальні доходи населення впадуть іще нижче. Але українці виживали і з набагато меншим достатком, до того ж найбільшій верстви населення нібито захищені програмою цільової соціальної допомоги. Експортери отримують більше виручки й можливостей розширювати бізнес. Постраждають імпортери, але для них це не вперше, до того ж вони забезпечують куди менше зайнятості, ніж інші економічні контрагенти. Бюджет принаймні не втратить, хоча може й виграти за рахунок більших надходжень від експорту. Найістотнішого удару зазнають банки. Їм і без того несолодко, адже вони й досі фіксують відплив депозитів, і не тільки на Луганщині та Донеччині (див. «Поневірнянські банківи»). До того ж через події останніх місяців кількість неякісних кредитів зростає. За даними НБУ, обсяг прострочених позик у банківській системі зріс від 51,4 млрд грн наприкінці минулого року до 80,4 млрд грн на кінець липня. Але це мізер порівняно з тим, що насправді робиться з балансами комерційних банків. Експерти оцінюють

Привілеї вбивають

Система утримання державного апарату в Україні побудована за радянсько-феодальною схемою, котра, втім, влаштовує кожну вітчизняну владу, хоч би якої ідеологічної орієнтації вона була

Цивілізовано купувати, а не «доставати» товари українці почали відносно недавно. Навіть у Києві перші супермаркети з'явилися років 12–15 тому. Тоді ними можна було здивувати багатьох співвітчизників, особливо тих, хто не бував за кордоном. Але не всіх. «А це все ж таки не дотягує до тих часів, які називають застійними, – сказав поважного віку громадянин, що свого часу працював інструктором райкому на Придніпров'ї. – Я тоді міг зайти і сказати: мені оцей балочок – і все, загорнули, порядок». Далі був очікуваний спіч про якість радянських продуктів, та я вже не слухав. Упав у ступор: виходить, у застійному райцентрі за часів, коли люди їздили в «ковбасні» тури до великих міст і стояли в кілометрових чергах, місцева еліта «шопінгувала» у спецрозподільниках (на слух слово немилозвучне, але за вибором товарів, виявляється, цей секретний магазин для «своїх» не поступався сучасному супермаркету). Про всі номенклатурні блага в часи Перебудови були написані тонни статей і відзняті кілометри кіноплівки, але «особливе» життя, від побуту до харчування, залишилось. «Спецконтингент» нікуди не подівся, він просто змінив смаки й політичне забарвлення. Ще не стерлося з пам'яті «Межигір'я», яке стало монументом доби Віктора Януковича. Більшість відвідувачів маєтку дивуються несмаку й гостро іронізують щодо «купеческого» розмаху экс-«гаранта», якого, втім, і донині іноді виправдовують співвітчизники: «Він президент, отже, має право». «Тобто все дозволено?» – питаємо від себе.

Привілей – страшне слово. Воно вбиває. Погортаймо від-

Автор:
Дмитро Крапивенко

«СПЕЦКОНТИНГЕНТ» НІКУДИ НЕ ПОДІВСЯ, ВІН ПРОСТО ЗМІНИВ СМАКИ Й ПОЛІТИЧНЕ ЗАБАРВЛЕННЯ

носно недавно історію XVIII століття – і побачимо, як боротьба за виняткові права та проти них переповнювала ешафоти, підштовхувала до повстань і революцій: все через те, що одна частина суспільства прагнула втримати їх, а друга – скасувати. «Особливість» окремих прошарків у роки війн та

великих потрясінь стає великим соціальним подразником. Якщо у відносно спокійні часи привілейовані касты викликають роз-

дратування та обурення, то в кризові моменти – відверту ненависть.

Інтернет рясніє пропозиціями обмежити фінансування депутатів у межах соцдопомоги безробітним та риторикою в стилі Поліграфа Шарікова: «...взять все да поделить». Її навіть беруть на озброєння політики а-ля Олег Ляшко, послухавши якого можна дійти висновку, що й іноземні делегації під час офіційних візитів варто частувати виключно салом, цибулею та самогонкою. Це, звісно, далеко за межами конструктиву і здорового глузду. Так само як і наявність окремих угідь та лікерогорілочного заводу під контролем сумнозвісного ДУС.

Коли починаєш вивчати цілу індустрію, яка працює на «спецконтингент», аж закрадається підозра: то, може, в панів можновладців є і по кілька необлікованих сіл із кріпаками та кріпацькими театрами? Надто вже усе воно має не те, що радянський, а феодальний вигляд. І система відносин тут вельми специфічна: армії водіїв-садівників-покоївок не працюють у звичному розумінні цього слова. Ні, гроші вони отримують, і відносно непогані, але стосунки з «господарями» – десь на рівні позаминулого століття.

У час, коли держава декларує тотальну економію (мовляв, усе для фронту, для перемоги) і справді скорочує чимало витратних статей, зокрема й щодо чиновництва, система привілеїв залишається майже незмінною. І йдеться не лише про «спецконтингент»: Україна успадкувала від радянської системи силу-силенну «пільгових категорій громадян». Де-юре це заслужені й шановані люди з різними привіле-

ями та привілейчиками. Де-факто не завжди пільги дістають ті, хто їх заслужив і реально потребує: існує величезний корупційний спрут, який продукує посвідчення для фейкових інвалідів, учасників бойових дій, ліквідаторів аварії на ЧАЕС. А які можливості в нього з'являються у зв'язку з війною на Донбасі? Скільки вдаваних «героїв» можуть отримати статус ветерана, а з ними й незаслужені привілеї?

Звісно, рецепти для лікування згаданих «хвороб» існують, і вони не є унікальними. Увесь «придворний» апарат, що працює на комфорт і апетит можновладців, можна замінити прозорими тендерами, а пільги – монетизувати. Під час зміни влади ми часто чуємо про такі наміри, але згодом чергові «реформатори» забувають про них, а напередодні нових виборів згадують, що пільговики – це електорат, який краще не зачіпати. А зараз можуть з'явитись нові відмовки: йде війна, нам не до того, рятуємо країну. ■

8–13 вересня чекаємо Вас на таких заходах у Книгарнях «Є»

Київ (вул. Лисенка, 3):

10 вересня, 18:30 – зустріч із французьким письменником і філософом Паскалем Брюкнером.

Київ (вул. Спаська, 5):

10 вересня, 18:00 – презентація книжки Валентини Цайтлер «Забуті гріхи».

Львів (просп. Свободи, 7):

8 вересня, 18:00 – презентація книжок Еви Гати «Казки чарівного королівства Красолі» та «Стати сонцем».

9 вересня, 18:00 – презентація книжки Андрія Куркова «Маленьке левеня і львівська мишка».

Найцікавіші події в межах 21-го

Форуму видавців у Львові (можливі зміни):

11 вересня, 17:00 – презентація книжки Юстейна Гордера «Таємничий пасьянс».

12 вересня, 12:00 – дискусія «Як говорити з дітьми про революцію і війну» та презентація книжки Христини Лукашук «Казка про Майдан».

12 вересня, 16:00 – презентація книжки Юрія Макарова «R2U».

13 вересня, 15:00 – поетичні читання «Століття авангарду».

13 вересня, 19:00 – презентація антології драматургії «Найвищі будинки, найближчі могили» Януша Гловацького.

Івано-Франківськ (вул. Незалежності, 31):

9 вересня, 18:30 – лекція Петра Гаврилишина «Українська трудова імміграція в Італії (1991–2011 рр.)».

Харків (вул. Сумська, 3):

8 вересня, 18:00 – презентація книжки Ольги Прохорчук «Привези мені сонця».

9 вересня, 18:00 – лекція та дискусія з нагоди 245-річчя від дня народження Івана Котляревського. Модератор Ганна Столярова.

10 вересня, 19:00 – «Що дорослі можуть вивчити від дітей». Модератор Павло Баранчук.

Інформаційний партнер

Тиждень

Із повним переліком заходів та його можливими змінами ви можете ознайомитися в Книгарні «Є» у вашому місті та на сайті book-ye.com.ua

ДУСЯ з приданим

Система державного управління справами є породженням радянщини та потребує негайної повної монетизації

Державне управління справами при президенті України має репутацію одного з найодіозніших органів влади, і не дарма. Адже за цією неголосною назвою ховається бюрократичний монстр, який і досі не тільки керує фактично всією майновою спадщиною КПРС та КПУ, а ще й підтріб під себе з часом найбільш ласі шматки державної власності всіх органів – від Кабінету Міністрів і Верховної Ради до міністерств. Окрім того, ця структура нині перетворилася на окрему закриту приватну систему із заробляння грошей для зацікавлених чиновників. Причому вона користується всіма перевагами свого нібито державного статусу, давно втративши первинну функцію протокольної служби з обслуговування вищих органів влади. І робить це за рахунок державного бюджету, будучи де-факто збитковою, незважаючи на право самостійно заробляти кошти.

ПОВНИЙ ЦИКЛ

У радянські часи тільки ліниві не говорили про існування закритої системи забезпечення для партійної номенклатури. Власне, саме її наявність та уявні й не-уявні привілеї, які справді мали партійні кадри, викликали велике народне невдоволення за принципом «вони вже зараз живуть при комунізмі, а ми в лайні». І справді, в часи СРСР чи не при кожному відомстві була створена ціла система обслуговування, передусім керівництва. Причому йшлося про повний цикл – від харчування до лікування та будівництва своїх житлових кооперативів, а не тільки про протокольне обслуговування їх життєдіяльності. Саме цей радянський принцип і досі лежить в основі управління справами державних органів в Україні. На відміну від західного підходу, де відповідні функції

Автор:
Богдан
Буткевич

виконують два клерки, завдання яких обмежується лише тим, щоб провести чесний тендер і найняти компанію для надання послуг за гроші, що спеціально під це виділяються з бюджету.

Практично при кожному радянському владному органі були створені так звані управління справами, причому значення

саме їх керівників у загальній ієрархічній системі складно переоцінити – фактично керуючий справами в усіх радянських інституціях був другою людиною та сірим кардиналом, без його підпису не втілювалося в життя жодне рішення. Адже в умовах загального дефіциту та ручного розподілу благ він був реальним

Підприємства, що входять до ДУС

У сфері обслуговування

- Управління адміністративними будинками Державного управління справами
- Державне підприємство «Готель «Україна»
- Закрите акціонерне товариство «Президент-Готель»
- Відкрите акціонерне товариство «Готель «Дніпро»
- Державне підприємство Державного управління справами по обслуговуванню офіційних заходів «Гарант-сервіс»
- Державне підприємство «Укржитлосервіс»
- Державне підприємство «Держпостачання», ресторан «Козак-Хол»
- Державне підприємство «Комунар»
- ДАП «Україна»
- Державне підприємство «Зал офіційних делегацій»
- Державне підприємство «Автобаза Державного управління справами»
- Державне підприємство «Держпостачання»
- Державне підприємство «Аптека»

Національні парки та заповідники

- Кримський природний заповідник
- Азово-Сиваський національний природний парк
- Державна організація «Лісове господарство «Білоозерське»
- Державна організація «Резиденція «Залісся»
- Державна організація «Резиденція «Синьогора»

Санаторно-курортні установи

- Санаторій «Південний» Державного управління справами
- Санаторний комплекс «Зорі України»
- Державне підприємство «Санаторій «Гурзуфський»
- Державне підприємство «Санаторій «Алуштинський»
- Державний заклад «Дитячий оздоровчий табір-пансіонат «Радуга» Державного управління справами
- Державне підприємство України «Міжнародний дитячий центр «Артек»
- Державний заклад «Дитячий оздоровчий табір «Світанок» Державного управління справами
- Державний лікувально-профілактичний заклад «Санаторій імені М. О. Семашка»
- Державне підприємство «Будинок відпочинку «Псоу»
- Санаторій «Україна» – філія Державного лікувально-профілактичного закладу «Санаторій імені М. О. Семашка»
- Державне підприємство «Санаторій «Моршинський»
- Державне підприємство «Санаторій «Кришталевий палац»
- Державне підприємство «Санаторій «Конча-Заспа»
- Будинок відпочинку «Конча-Заспа» Державного управління справами
- Комплекс відпочинку «Пуща-Водиця» Державного управління справами
- Державне підприємство «Санаторій «Збруч»
- Головне управління санаторно-курортних закладів в АР Крим

вершителем долі. На жаль, ця традиція нікуди не поділася і в незалежній Україні.

Особливо потужною, природно, була система забезпечення партійних органів, які включали в себе тільки на території України сотні санаторіїв, підприємств, лікарень, закладів громадського харчування, виробничих потужностей тощо. Коли СРСР розпався й з'явилася незалежна Україна, одразу постало питання власності, яке було вирішено досить швидко. Спочатку 30 серпня 1991 року президія Верховної Ради підписала Указ «Про заборону діяльності Компартії України», згідно з яким усе майно КРПС, КПУ та ВЛКСМ (комсомол) передава-

лося на баланс ВР України та органів місцевого самоврядування як державна власність. 20 грудня того самого вікопомного року парламент прийняв ще й окрему Постанову «Про повернення майна Компартії України та КПРС на державну власність».

ВІЙНА ЗА СПАДЩИНУ

Таким чином, уся система управління справами від самого початку була не знищена, тобто приватизована, а передана на баланс іншим органам державної влади. Понад те, майже одразу почалася жорстока кулуарна боротьба за найбільш ласі шматки цієї власності. Так, відповідно до вказаних вище законодавчих документів попервах очевидний перекис вийшов у бік Верховної Ради, яка в радянські часи мала вельми скромне господарство, але в один момент отримала майже всю спадщину КПРС та КПУ. Не в програші залишився й Кабінет Міністрів. Натомість новоствореним органам, зокрема й президентові, не дісталось майже нічого.

Медичні установи

- Державна наукова установа «Науково-практичний центр профілактичної та клінічної медицини»
- Клінічна лікарня «Феофанія» Державного управління справами
- Державний заклад «Поліклініка № 2» Державного управління справами
- Санітарно-епідеміологічна станція Державного управління справами

Підприємства та установи сфери культури

- Національний комплекс «Експоцентр України»
- Державне підприємство «Центр ділового та культурного співробітництва «Український дім»
- Державне підприємство «Національний палац мистецтв «Україна»
- Культурний центр України у м. Москві

Підприємства та організації виробничої сфери діяльності

- Державне видавництво «Преса України»
- Будівельне управління Державного управління справами
- Державне підприємство «УКРІНВЕСТБУД»
- Державне підприємство «Житомирський лікєро-горілчаный завод»
- Державне підприємство «Науково-виробничий центр «Пріоритети»

ЄДИНО МОЖЛИВОЮ РЕФОРМОЮ ДУС Є ПРИВАТИЗАЦІЯ ТА МОНЕТИЗАЦІЯ ВСІХ ЇЇ ФУНКЦІЙ ДЛЯ ДЕРЖАВНИХ СЛУЖБОВЦІВ БУДЬ-ЯКОГО РІВНЯ

Почалося бюрократичне перетягування каната між різними органами влади. Водночас про жодне реформування цієї сфери мова не йшла – просто пострадянські можновладці вели таку звичну міжвідомчу боротьбу за більші пільги та смачніші шматки державного пирога. І якщо на рівні міністерств радянську власність та соціальні фонди активно приватизували та продавали, то спадщину КПРС і КПУ, що потрапила до рук народних депутатів, президента, міністрів, була ніби законсервована. Ніхто з владної еліти не бажав відмовлятися від системи державних пільг.

Кучма, більш вправний адміністратор, ніж Кравчук, од-

Ваша іноземна преса в Книгарні «Є»

AD
ARCHITECTURAL DIGEST

COSMOPOLITAN

DER SPIEGEL

FINANCIAL TIMES

Forbes

Herald Tribune

LE MONDE
diplomatique

Newsweek

The
Economist

THE TIMES

THE WALL STREET JOURNAL

м. Київ
вул.
Лисенка, 3
вул.
Спаська, 5

Львів
просп.
Свободи, 7

разу поставив за мету створити чітко орієнтовану на нього систему управління. Почався активний процес перетягування всього комуністичного майна під президентське крило, який закінчився тільки після його переобрання на другий термін. 23 лютого 2000 року Леонід Данилович підписав указ про створення так званого Державного управління справами, до складу якого передали майже всі структури з обслуговування органів влади та все колишнє «партійне» майно.

Згідно з цим документом ДУС було створено як єдиний орган із матеріально-технічного, соціально-побутового та лікувально-профілактичного забезпечення діяльності президента, Верховної Ради, Кабінету Міністрів, РНБО тощо. Тобто такий собі офіціант, котрий має обслуговувати всіх державних службовців. От тільки до складу нової структури увійшла сила-силенна підприємств, установ та організацій, які жодного стосунку не мають до «забезпечення діяльності державних органів із виконання їх конституційних повноважень» чи навіть до «підготовки та проведення протокольних заходів». І справді, виникає цікаве питання: як саме долучається до забезпечення конституційних повноважень, наприклад, Житомирський лікєро-горілчанний завод чи своя окрема мережа аптек.

Мета створення цього бюрократичного мегамонстра, як завжди, на папері була висока – зменшення управлінських витрат на утримання кожним органом свого окремого управління справами та скорочення загального кадрового апарату. На-

Фінансові показники підприємств ДУС

ДУС втратив у Криму активів на 1,5 млрд грн

справді ж цим рішенням Леонід Кучма просто забрав під свій особистий контроль чималі фінансові потоки та найприбутковіші та якісні установи в державній власності.

ЗАГНИВАННЯ ПОСЛУГАМИ

За останні 14 років жодних змін у законодавчому та адміністративному статусі ДУС не сталося. Понад те, тривало згібання під цей орган усіх ласих шматків державної власності, хоча паралельно були й спроби її корупційного розпродажу. Найбільшого розголосу набули процеси під час каденції горезвісного Ігоря Бакая, який, як твердить слідство, завдав ДУС збитків у розмірі 800 млн грн і намагався тихенько продати майже все, що можна було продати. Доклався до цього й керуючий справами часів Януковича пан Кравець.

Паралельно з корупційними скандалами, які спливали на поверхню в часи президентства Ющенка, відбувалася комерціалізація діяльності підприємств, що входять до структури ДУС. Так, тепер усім підприємствам дозволено не тільки провадити свою

пряму діяльність, а й надавати послуги. Наприклад, легендарна лікарня «Феофанія» стала пускати до себе звичайних громадян.

Однак держава – завжди неефективний власник, про що свідчать цифри: з року в рік витрати на ДУС збільшуються, тоді як прибуток зменшується. Особливо ця тенденція посилюється за часів Януковича, коли і витрати на утримання дорогоцінного гаранта різко зросли, і прибуток підприємств впав. При цьому жодних спроб реальної монетизації та приватизації не робиться. Хіба що в новітні часи, навесні 2014 року, за словами призначеного уже Порошенком голови ДУС Сергія Березенка, тодішній в. о. Адміністрації президента Сергій Пашинський намагався продати кілька найприбутковіших підприємств, зокрема й уже згаданий вище Житомирський лікєро-горілчанний завод. Чи мав він найвищі устремління реформувати неефективну державну структуру, чи просто бажав пожитися на продажі – питання, здається, риторичне. Гроші в ДУС є, але зникають вони, як завжди, в кишенях відповідних чиновників, які конче не бажають щось змінювати.

Майже ніде у світі, окрім країн колишнього СРСР, не існує структури, подібної до ДУС. Наявні протокольні служби та управління справами не мають у своїй структурі жодних економічних підприємств, натомість просто наймають приватні структури на тендерній основі для виконання певних функцій. Переважна частина того, чим в Україні займається ДУС, у нормальних країнах просто компенсується держслужбовцям у грошовій формі, тобто

НАЙДОРОЖЧИЙ

Тижень порівняв вартість утримання одного квадратного метра президентського простору з київською квартплатою, а вартість харчування працівників ДУС – із вартістю харчування дітей на відпочинку

Звіт про витрачання Державним управлінням справами державного бюджету у 2013-му, останньому році правління Януковича, – документ сухий, як лист. Перша й головна стаття видатків ДУС – «Забезпечення виконання президентом України конституційних повноважень». Наприклад, проведення заходів за участю гаранта Конституції. Протягом 2013-го їх, за даними ДУС, було проведено 146 (фактично одна зустріч раз на два-три дні) замість запланованих 250 (!).

Витрати ДУС на проведення одного такого свята закладалися на рівні 47,1 тис. грн, однак по факту обходилися дорожче – у середньому 67,8 тис. грн за один захід.

Для порівняння: святкування Дня міста цього року обійдеться Івано-Франківську в 173 тис. грн – це вартість двох із половиною буденних зустрічей за участю Віктора Федоревича.

Крім того, 28 разів за рік делегації на чолі з президентом подорожували Україною авіаційним транспортом. 24 рази Віктор Янукович мав виїхати за кордон, натомість побував там лише 21 раз. Одна така поїздка обходилася держбюджету України в середньому в 407,2 тис. грн, звітує ДУС.

Загальна площа державних резиденцій, утримання адміністративних і господарських об'єктів, призначених для розміщення та обслуговування президента України, а також інших державних органів, утворених для здійснення його повноважень, звітують у відомстві, станом на 2013 рік становила 152 764,2 м².

Для порівняння: одним із актуальних проектів забудови передбачена загальна площа квартир 16-поверхового будинку з вісьмома під'їздами на 546 помешкань – 42 700 м², або чверть (28%) потрібного президентові «простору».

Витрати ДУС на утримання одного квадратного метра резиденцій, адмінбудівель та

Витрати на утримання ДУС

до зарплати додаються, наприклад, гроші на лікування, а людина сама вирішує, де і як їй оздоровитися. І для цього державі абсолютно не потрібно утримувати купу санаторіїв і лікарень та відповідний персонал. Тобто єдиною можливою реформою ДУС є приватизація та монетизація всіх її функцій для державних службовців будь-якого рівня.

Однак, як недавно заявив Сергій Березенко, поки що ніяка приватизація не планується – щонайменше до закінчення повної інвентаризації, яка мала офіційно завершитися до 15 серпня, але жодної додаткової

інформації про це наразі немає. Інвентаризація й справді потрібна, особливо зважаючи на те, скільки Державне управління справами втратило в Криму. «Усі заклади відпочинку й наші об'єкти в АРК вквала окупаційна влада, – заявив Березенко. – Нині балансова вартість наших кримських підприємств становить понад 1,5 млрд грн, загальна площа земельних ділянок, які займають об'єкти ДУС, – понад 85 тис. гектарів. ...Мін'юст через міжнародні суди вимагатиме повернути вкрадене майно державі Україна». ■

прилеглої території стягнули у 2013 році 292,4 грн (282,1 грн із загального фонду, 10,4 грн – зі спеціального).

Для порівняння: середній тариф квартирної плати у столиці – 3 грн/м² за місяць (36 грн за рік), або 12% вартості утримання тієї самої площі будівлі, гідної президента.

Витрати на утримання 1 га природно-заповідного фонду того самого ДУС протягом 2013 року – 270,2 грн. Загальний пробіг автомобілів ДУС за рік становив лише 6548,7 км (кількість авто не вказується), при цьому витрати пально-мастильних матеріа-

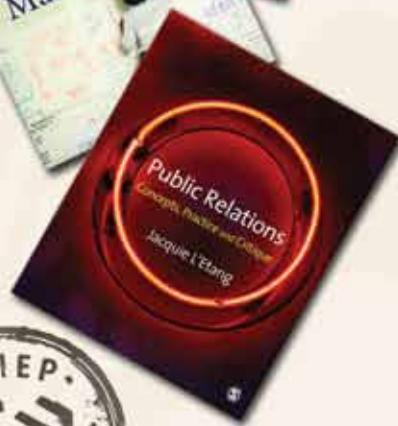
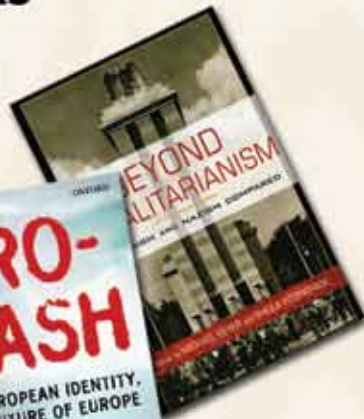
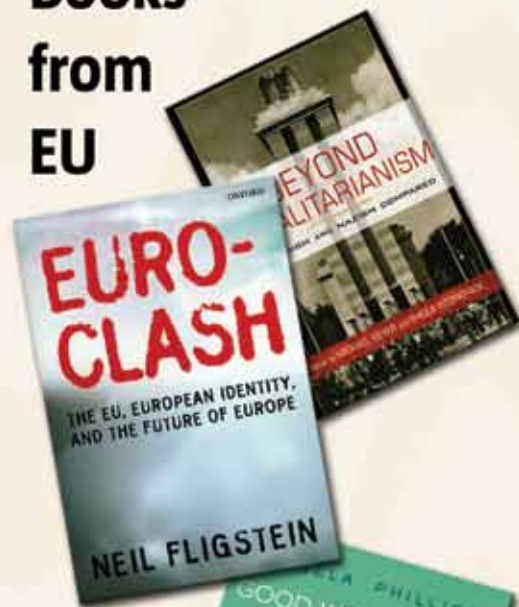
лів на одну машину – в середньому 3596,8 л за рік. Авіаційний транспорт ДУС виконав 210 рейсів (нагадаємо, президент здійснив 21 подорож за кордон та 28 польотів Україною з офіційними делегаціями), на що пішло 139,9 т пального.

Для порівняння: харчування дітей (у частині вартості набору продуктів на одну дитину) – не більше ніж 43 грн на один людину-день (затвердження граничних норм витрат на харчування, лікування та культурне обслуговування дітей застрахованих осіб у дитячих закладах оздоровлення на 2014 рік).

New Non Fiction Books from EU

К Н И Г А Р Н Я

м. Київ
вул. Лисенка, 3
тел.: (044) 235-88-54

www.book-ye.com.ua

Віктор Шишкін:

«Треба ліквідувати соціалізм для чиновників»

В ексклюзивному інтерв'ю *Тижню* Віктор Шишкін розповів, кого насправді мають утримувати за державний кошт, чому наша ДУСя є радянським рудиментом, що з нею робити й чим зарадив би американський досвід

Спілкувався
Роман Малко

У. Т.: Наскільки виправдане існування Державного управління справами, так званої ДУСі, яка є втіленням особливого статусу чиновників у суспільстві? Як варто було б реформувати цю структуру? Про це так багато говорять зараз – у час війни...

– У сьогоднішньому «радянському» вигляді ДУСя, звичайно, є рудиментом. А коли існують такі старі й закріплені структури, то змінювати їх треба напівреволюційно. Умовно кажучи, половину варто скасувати як зайве, а до другої застосувати медичне «не нашкодити лікуванню». Однак резонно постає питання, чи варто ліквідувати ДУСю як явище – наприклад, із погляду утримання будівель загальнодержавного урядового призначення. Не знаю, як у Європі, я не знайомий із європейським досвідом, але у США є структура фактично аналогічна ДУСі. Вона займається утриманням, експлуатацією і перебуванням на балансі всіх урядових будівель. Якщо взяти приміщення Конгресу США чи Білий дім, то вони належать не Конгресові чи президенту, а їхній «ДУСі». Це державна структура, яка здає майно в експлуатацію органам вищої державної влади. Конгрес, Верховний суд, Бібліотека Конгресу тощо – все це майно обслуговується спеціальною службою, бо всі ці структури держуправління не повинні займатися питаннями, їм неприємними. Тобто утриманням будинків, ка-

ФОТО: УНАН

пiтальним i поточним ремонтом, опаленням, профiлактичним, комп'ютерним, сантехнiчним наповненням, миттям пiдлоги i т. д. Це робить окрема вiдповiдна структура. Iнша справа, що в неї, на вiдмiну вiд нашої, немає сiльгоспiв, теплиць, заводiв тощо – все закуповується в iнших компанiях за вiдкритими i контрольованими цiнами. Причому цi компанiї не мають пiльг i вони не функцiонують в структурi ДУСi. От у Нiмеччинi є лише чотири пiдприємства з лiцензiєю на видання законодавчої та юридичної лiтератури, i всi вони не урядовi (серед них, до речi, знаменитий Веск). Однак таку вибiрку не можна назвати пiльгами, бо пiльги – то є преференцiї для когось одного у порiвняннi з кимось iншим. Веск вiд 1940-х рокiв друкує юридичну лiтературу та збiрники законiв, вiдома компанiя колись вирвалася уперед, стала визнаним лiдером у галузi i здобула авторитет, тож немає жодної потреби щороку пiдавати їй тендернiї процедури i нiхто не вiдiмає лiцензiї при змiнi уряду. Але у разi, якщо компанiя схибить, вона точно позбудеться лiцензiї. Погано, коли в країнi при змiнi влади, вiдкликаються дозволи i проводяться новi тендери для своїх.

У. Т.: Наскiльки законодавчо виправдано те, що ДУСя займається господарською i пiдприємницькою дiяльнiстю, виробництвом, володiє комерцiйною нерухомiстю?

– Знову-таки при вiдповiдi на цi запитання треба дотримуватися певної концепцiї. Питання стоїть так: чого ми хочемо? Якщо це має бути так, як у США – тобто обслуговування державних будiвель, без жодних виробничих структур, то така ДУСя нам потрібна. Фiнансування для пiдтримання в належному станi примiщень Конгресу чи Бiлого дому надходить iз державного бюджету, жодної комерцiйної дiяльностi така ДУСя провадити не повинна.

У. Т.: Чи можна вiдокремити вiд нашої ДУСi її «виробничi цехи»?

– На мiй погляд, такi установи, якi мають завдання обслуговувати будiвлi державного призначення, не можуть займатися

пiдприємницькою дiяльнiстю. Так само як не повинно бути полiтики, пов'язаної з економiкою, щоб депутати, займаючись полiтичною дiяльнiстю, не були задiяні в бiзнесi. Компанiї ДУСi можна, наприклад, залишити у державнiй власностi i пiдпорядкувати iншим структурам, тодi на ринку вони реалiзуватимуть свою продукцiю точно так, як будь-хто iнший iз виробникiв.

У. Т.: Яку, з огляду на ваш досвiд, у цiй ситуацiї краще було б закладати засадничу концепцiю привiлеїв i непривiлеїв в Україні? Наприклад, у Норвегiї пiсля Другої свiтової вiйни дiяли закони, якi забороняли продаж коштовностей i предметiв розкошi, а машини для приватного користування були забороненi аж до 1954 року. I ще багато такого...

– Звичайно, що тодiшнiй норвезький досвiд нам сьогодні не дуже пiдходить, але, думаю, нам варто встановити максимальну справедливість, треба лiквiдувати «соцiалiзм для чиновникiв». Вони рiвнi зi слюсарями, пекарями, iнженерами, медиками.

Скажiмо, якi є пiльги в Кончi Заспi або Пуцi Водницi? Якщо йдеться про видачу земельних дiлянок або оренду будинкiв на 50 рокiв, коли майно фактично стає власностю орендаря, то я, звичайно, проти такого пiдходу. Однак на цих територiях є будинки рiзних категорiї – наприклад, чотириповерховi й триповерховi корпуси готельного типу, в яких є простi номери, як у готелi, за якi всi обов'язково платять.

До речi, за радянських часiв iснували такi пiльги, як державнi дачi, якi надавали вищим партiйним i урядовим чиновникам та їхнiм заступникам, але лише як тимчасове користування. Пожиттєве – було дозволене тiльки голови Ради мiнiстрiв, голови ВР та першим секретарям тодiшнього ЦК. Бiльше нiкому. Закiнчилося перебування на посадi – примiщення звiльняли. А от на яких пiдставах нинi, за нової влади, там досi мешкають чиновники ще перiоду Кучми, Ющенка та Януковича, роздаються в оренду на десятки рокiв дiлянки i фактично дозволяють будiвництво? Громадськiсть не

знає, хто дозволяє, на якiй пiдставi, чому. Платять чи не платять вони за кожен метр цiєї землi, якщо навiть i беруть її в оренду? Оце i є «неправильнi» пiльги.

У. Т.: Спецiальний сервiс для певних прошаркiв влади, медичне обслуговування, вiдпочинок, VIP-лаунж в аеропорту, iншi подiбнi речi можна вважати економiчними преференцiями?

– Ранiше в аеропортах це називали депутатськими зонами, де все зберiгалось, як у СРСР: пiльговiсть для певних категорiї осiб, включно iз членами Верховної Ради – депутат там реєструвався i проходив. Але крiм того, що не стояли в черзi на реєстрацiю, нiяких iнших «благ» не було. Потiм, коли почалася комерцiалiзацiя, зокрема й тих VIP-залiв, перебування там депутата вже оплачувалось, але розрахунки вiдбувалися через бюджет ВР. Ця структура при аеропорту просто виставляла рахунок парламентовi. Для депутатiв це нiбито безкоштовно, а на бюджет Верховної Ради лягає. Так само як проїзд поїздами – залiзниця просто виставляла рахунок ВР. Чи треба цю пiльгу зняти? Може, й так. Нехай вирiшує суспiльство. Може, й варто обмежити депутатiв. Наприклад, iще коли ми вiдвiдували 1992 року французький парламент, їхнi народнi обранцi також лiтали безкоштовно, але там була чiтко визначена кiлькiсть безплатних польотiв, хто вийшов за лiмiт – тодi своїм коштом.

БЮГРАФIЧНА НОТА

Вiктор Шишкiн – кандидат юридичних наук, заслужений юрист України, один iз розробникiв Конституцiї України, суддя Конституцiйного Суду. Народився в Тирасполi (Молдова) 1952 року. Закiнчив юридичний факультет Одеського державного унiверситету ім. I. I. Мечникова. Працював суддею в судах на Кiровоградщинi. Був народним депутатом України першого, другого, третього скликань, заступником голови Комiтету Верховної Ради України. У 1991–1993 роках – генеральний прокурор України. У листопадi 2005-го призначений суддею Конституцiйного Суду України, присягу склав 4 серпня 2006-го. Автор понад 100 наукових праць в Україні та за кордоном

Загалом питання зняття чи надання тих чи iнших преференцiї для депутатiв та державних урядовцiв повинно вирiшуватися суспiльством – прозоро i вiдкрито. Однак варто пам'ятати, що крайнощi в цьому питаннi можуть створити ще бiльше проблем. З одного боку, демократичнiсть i доступнiсть «державних мужiв» завжди позитивно свiдчить про владу, але з другого – i депутатам, i державним чиновникам для ефективного виконання своїх обов'язкiв часто необхідний особливий режим функцiонування. У цiй справi головне – iндивiдуальний пiдхiд до вирiшення кожної проблеми i розумна доцiльнiсть. ■

VIP економкласу

Це таємниця Полішинеля: кожен, хто провів якийсь час у кабінетах на Банковій чи Грушевського, напевно знає, що там непогано годують. У Москві років 10 тому жартували: «Сходив у владу й повернувся без 50 мільйонів – вважай, що змарнував час». У нас країна бідніша, бонуси скромніші, але принцип той самий.

Коли вкотре починають говорити про привілеї влади, які негайно треба скасувати – й відразу все в країні затавчується, народ зазвичай вельми приблизно уявляє, про що конкретно, в деталях ідеться. І про кількість, і про якість, і про асортимент.

Ну давайте зріжемо бюджет ДУСі (Державне управління справами), а краще взагалі її ліквідуємо – і буде нам щастя. Ні, це справді шкідлива установа й вельми витратна, але не в ній корінь зла. Розформують ДУСю, через якийсь час інша структура (адже має бути якийсь орган, який відповідає за ремонт даху на Кабміні й рахунки за електрику Адміністрації, чи не так?) нагуляє апетит. Поступово, але неминуче. По-перше, тому, що немає контролю, по-друге, тому, що всі – і ті, хто за парканом, і ті, хто всередині, – переконані, що інакше бути не може.

Не в останню чергу тому, що нинішнє покоління можновладців – це все ще вихідці зі старої радянської номенклатури. Якщо не партійної, то комсомольської. Інша річ, що те, що пропонувалося радянській еліті як додаткові життєві блага, – жалюгідний компроміс порівняно зі справжніми можливостями нинішніх господарів життя. Ті, радянські, були людьми, перепрошую, темними, без фантазії, за кордон їздили рідко й завжди у справах, про справжні розкоші не мали уявлення, ну просто не мали.

До того ж у матрицю радянської лояльності було записано залізну формулу: «в побуті скромний», і той, хто цій вимозі не відповідав, автоматично вважався вразливим, а отже, ненадійним, не своїм. Але в масштабах годішньої загальної бідності купити без черги фінську дублянку чи м'ясо без кісток, або отримати в позитиве користування (не у власність!) занюханий будиночок із казенними меблями в дачному селищі, або лікуватися в поліклініці без черг, або їздити чорною «Волгою» замість відносно демократичної «Лади» – це абсолютно те саме, що на тлі нинішніх загальнодоступних джинсів, кока-коли, «Ланосів» і відпустки в Туреччині дозволяти собі все те, що вони, власне, й дозволяють: «Межигір'я», зоопарк, поле для гольфу, золотий

унітаз, який у буквальному сенсі хоч і виявився фейком, але як образ цілком зберіг свою адекватність, яка різниця, унітаз чи батон?

Можна зрізати офіційну плату, надбавки, відпускні, оздоровчі тощо – це лише частина айсберга. Бо залишаються все одно спонсорські конверти, а також можливості скористатися становищем: чи то проштовхнути свою фірмочку на тендері, чи то переписати на тещу часточку чужого бізнесу, а також такі зовсім уже дрібниці, як п'ятизірковий санаторій або службова квартира в непростому таунхаусі. Усе заради того, щоб тримати рівень споживання не гірше, ніж у «колег по цеху». Один нардеп мені відверто жалівся: «Ти зрозумій, старий, якщо я прийду в черевиках дешевше ніж за 200 доларів на засідання комітету, жодного мого аргументу ніхто не почує, я буду для них порожнім місцем». Така норма.

У країнах західної демократії спокус не менше, а людина скрізь людина. Але є уявлення про те, що cool і не дуже cool. Мер Лондона Борис Джонсон дістається до свого офісу велосипедом – це круто! Колишній мер Нью-Йорка Майкл Блумберг віддавав перевагу метро – це теж cool. Президент Франції Франсуа Олланд їздить до коханки мотолером (щоправда, з одним охоронцем) – коли це відкрилося, французи на якусь мить вибачили йому провали в політиці. Усі пам'ятають фотки Обама з китайським годинником і стоптаними черевиками, хоча чоботаря він уже якось може

собі дозволити. А золотий батон – це для диктаторів третього світу. Не знаю, скільки органіки, а скільки піару в польотах прем'єра Яценюка економкласом, але навіть якщо в цьому є елемент показухи, я все одно йому вдячний, бо він таким чином задає новий стандарт споживання для віпів. Це звички людини, яка не має потреби комусь щось до-

МОЖНА ЗРІЗАТИ ОФІЦІЙНУ ПЛАТУ, НАДБАВКИ, ВІДПУСКНІ, ОЗДОРОВЧІ ТОЩО – ЦЕ ЛИШЕ ЧАСТИНА АЙСБЕРГА.

БО ЗАЛИШАЮТЬСЯ ВСЕ ОДНО СПОНСОРСЬКІ КОНВЕРТИ, А ТАКОЖ МОЖЛИВОСТІ СКОРИСТАТИСЯ СТАНОВИЩЕМ

водити за допомогою дорогих брязкалец, у нього є інші інструменти. Особливо тепер, коли відмова від чергової забаганки може дорівнювати зайвому – точніше ніяк не зайвому – бронезилету, протезу, лікуванню за кордоном. Нині в Україні це тренд, і його варто закріпити. Особливо якщо вдасться завдяки виборам почитити еліти від найодіозніших *nouveau riches*. Щоб хизуватися можливостями надалі не вважалося cool – і серед політичного класу, ні, головне, серед виборців. Бо ще не відомо, хто більшою мірою відповідальний за патологію: ті, хто практикує патологію, чи ті, хто їй потурає або її толерує. ■

Автор:
Юрій
Макаров

Зона недоторканих

За 23 роки незалежності Україна пережила чимало народних протестних виступів, зокрема й такі масові, як Помаранчева революція 2004 року і Революція гідності 2014-го. Однак чомусь після всіх цих подій найфундаментальніші явища в нашій країні, конструкції її соціально-політичного устрою не змінюються. Замість одних облич з'являються інші, система залишається непохитною.

Один сільський дядько, такий собі народний політолог, пояснював суть політичного устрою України так: він трусив макітру з варениками і казав: «Ось, дивіться, один вареник вище стрибнув, інший впав нижче, але всі вони у сметані!». Це дивовижне для країни, що називає себе демократичною і європейською, явище номенклатури, практично замкненої владної групи, хоча й із різними «загонами» всередині цієї неформальної касти. Нинішній президент України – яскравий приклад панування такої системи, він був одним із засновників Партії регіонів, не останньою людиною за часів Кучми, високопосадовим функціонером за Ющенка, міністром за Януковича і одним із лідерів Революції гідності в той самий час. Нові вибори до Верховної Ради навряд чи щось принципово змінять, бо попередня схема перегонів, що зберігається, є явно ворожою щодо людей Майдану.

Незважаючи на всю внутрішню боротьбу, часом доволі жорстоку, в межах керівної касти, там постійно помічається певний консенсус щодо «пополитих», щодо українського суспільства, стосовно того, щоб мінімізувати його вплив на неї. Йтися може тільки про перерозподіл влади між різними «загонами» панівної верхівки. Схоже на те, що розбіжності між верствами, які опонують одна одній нагорі, мають неантагоністичний характер. Антагонізм реально існує між ними та українським суспільством, якому вони за будь-яку ціну не дають змоги перехопити владні важелі. Тому представники верхівки схильні боротися між собою лише до певної межі. Коли Кучма, який був прем'єром за президента Кравчука, сам очолив державу, він не вдався до рішучого протистояння з «попередниками», а просто поміняв людей Кравчука на своїх. Ніякої особливої антикравчуківської реакції не було. Ющенко, який прийшов до влади під гаслом «Бандитам – тюрми!», дуже швидко змінив його на неverbалізований, однак на практиці дієвий лозунг «Бандитам – владу!». Публіка, яку він лякав під час виборчої кампанії

і першого Майдану, за його володарювання почувалася вельми комфортно. Ющенко відновив політичну вагу Януковича й Ахметова і ніяк не «заплямував» себе боротьбою проти п'ятої колони, будучи чільним представником кланово-олігархічної системи.

Янукович цілком у душі «поняць» цієї верхівки українського соціуму, ставши главою держави, кілька місяців чесно чекав, коли Тимошенко, Луценко та інші втечуть з України за кордон. І лише тоді заходився їх запроторювати до буцегарні.

За Порошенка, Яценюка, Турчинова (шість місяців при владі!) жодним чином не були покарані стовпи режиму Януковича, навіть ураховуючи їхню явну підтримку антидержавних дій на Сході країни. Один із творців антиукраїнського

ЗА ПОРОШЕНКА, ЯЦЕНЮКА, ТУРЧИНОВА (ШІСТЬ МІСЯЦІВ ПРИ ВЛАДІ!) ЖОДНИМ ЧИНОМ НЕ БУЛИ ПОКАРАНІ СТОВПИ РЕЖИМУ ЯНУКОВИЧА, НАВІТЬ УРАХОВУЮЧИ ЇХНЮ ЯВНУ ПІДТРИМКУ АНТИДЕРЖАВНИХ ДІЙ НА СХОДІ КРАЇНИ

«Українського фронту» Геннадій Кернес залишається міським головою Харкова. А деяких (Симоненка, Добкіна, Кузьміна та ін.) навіть допустили до президентських виборів, і є підстави вважати, що допустять до парламентських. Ворон вороніві ока не вийме? Бо, незважаючи на всю критичну риторичку, всі вони «у сметані», тому й розбіжності звикли

врегулювати в межах своєї єдиної «макітри». Вони і з Януковичем домовлялися б, якби Майдан не сплутав карти. Адже належать усі до верхівки, до групи недоторканих, а не до того багатомільйонного «бидла», на управлінні яким тримається їхній добробут.

Патологічний страх і ненависть влади до добровольчих батальйонів, що воюють за Україну на Сході (а це, між іншим, батальйони Майдану, озброєний і свідомий народ), прагнення знести їх чужими руками багато про що говорять...

Однак сьогодні вся система цієї влади змушена складати іспит у боях на Донбасі. Якщо вона програє ту битву й піде на принизливі капітулянтські угоди з Путіним, для мільйонів українців це означатиме національну зраду, хоч би як там нагорі виправдовувалися з допомогою проплачених повій-політологів.

Поразка означатиме, що не у віддалений більш чи менш перспективі, а негайно постане питання про цілковиту зміну не осіб, а саме всієї системи влади, коли багато з тих, хто світгився в українському політичному житті після 1991-го і вкрав у країні 23 роки історичного часу (ніяких продуктивних реформ, консервація совка, псевдодержавотворчість!), будуть змушені піти геть. ■

Автор:
Ігор Лосєв

Спогади наближеного

Тиждень поспілкувався з людиною, яка багато років працювала особистим водієм у представників української владної еліти

ФОТО: АНДРІЙ ЛОМАКІН

Спілкувався
**Богдан
Буткевич**

Андрій Касімов (ім'я змінене), професійний водій та автоінструктор, за останні 10 років устиг побути особистим шофером трьох народних депутатів від різних політичних сил. Наразі облишив цю нервову й часом дуже невдячну роботу. Однак вражень зосталося на все життя.

У. Т.: Які вони були, ваші колишні працедавці? Дуже відрізнялись один від одного?

– Усі, в кого я трудився, були з тих, про кого кажуть: «Якби свині роги, то всіх би людей поколола». Вони вилізли з нічого, і майже всі походили з Донбасу. Тому їхня єдина мета – купа гро-

шей. І при цьому в голові цілковитий несмак. Один із них був справді розумний, здобув освіту. А от дружина в нього – з-під Лисичанська. І от приїздить вона до Києва, маючи велетенську суму, хоче показати, що на рівні. Якось везу її до крутого магазину. Йде вона туди й купує якийсь неоконкретний сарафанчик за 5 тис. грн. Питає мене: «Як тобі, подобається?» Відповідаю: «Сказати чесно? В мене труси красивіші». Вона: «Що, невже таке лайно?». Кажу: «Так». Наступного дня цікавлюся, що з тим вбранням. Каже, розірвала його, кинула цуцикам-«йорікам» (йоркширський тер'єр. – Ред.) як пельошки. А взагалі ті люди, в яких

працював, – це крупні бариги, такі собі акули, які що більше їдять, то більше їм хочеться. Немає різниці, скільки можна заробити чи вкрати: сотню доларів чи мільйон. Але їх неодмінно треба якомога швидше забрати.

У. Т.: Як ваші боси ставилися до вас та персоналу загалом?

– Знаєте, хоч як це дивно, приблизно 50 на 50. Не в плані того, що вони комусь хочуть зробити добре, а комусь – ні. Адаже на більшість персоналу вони дивляться як на бидло: на покоївок, садівників, охоронців. Навіть дітей так виховують. Якось мені п'ятирічна донька господаря заявила: «Я тобі повелюю. А як не зробиш, то пожаліюся тату, а він тебе покарає». Просто вони дуже бояться за себе, а той-таки водій, яким я працював, відповідає цілком за їхнє життя. А якщо відповідаю за це, то маю бути спокійний, відпочилий, не на нервах. Мені якось таланило в цьому сенсі з господарями: бодай те вони добре розуміли. Наприклад, в останнього отримував \$1200 за місяць плюс щодня мені платили ще 150 грн, щоб я їхав додому й відпочивав, а не «грачував». Давав гроші окремо на сигарети, водичку – все це в мене було, так. Однак той самий господар мав фішку – постійно штрафувати за найменші провини. Наприклад, якщо мені зрізали 200 баксів із зарплати за те, що посперечався на тему трактора. Так-так, зайшла розмова у дорозі про те, які в нього затрати пального на 100 км. Пояснював, що насправді у трактора ресурс вимірюється так званими мото-годинами, тобто він може годинами стояти на місці й копати яму, при цьому випрацьовуючи ресурс та солярку. Кажу господарю: «Не вірите мені, професійному водію, то подивіться в інтернеті». У відповідь чую: «Ти мене вчитимеш, де що дивитися?». Ну й потім, як уже сказав, під час видачі зарплати вия-

вилосся, що за цю балачку мене штрафонули. Однак якщо я десь перепрацював, то мені завжди платили непогані преміальні. Щоб ви краще розуміли специфіку роботи на таких людей, був якось у мене випадок. Господар із дружиною їде відпочивати. Телефонують мені. Мовляв, купи собі квиток на літак із Києва до Донецька, привезеш нам документи і п'ять квитків на зворотний рейс, а потім машину, якою ми приїдемо в донецький аеропорт, завези в «Бориспіль» і залиши там для нас, поки повернемося. Запізнитися не можна. Що ж, і справді мчав майже 250 км/год – устиг. Узагалі, ці люди ніколи нічого не роблять просто так. Вони тебе нагодують, навіть допоможуть грошима або знайдуть лікаря, якщо треба. Однак потім за кожну послугу виймуть із тебе душу. Тільки-но пересташ у них служити, хай учора ти був їм найближчий, – усе, перетворюєшся на відпрацьований матеріал.

Хоча треба сказати, що чимало цих «елітних» любить економити навіть на водіях, бо ж добрі кийські коштують чимало. Тому нерідко беруть дешевих пацанів із регіонів, які живуть у будинку господарів, харчуються з панського столу, але потім б'ють машини. Подивіться, скільки останнім часом сталося аварій з елітним автотранспортом: уверенно стверджую, що 90% із них були з вини ось таких жадібних депутатів. Зрештою, жлоб платить двічі, а ідіот – тричі. Уявіть, недосвідчена людина, що ніколи не сиділа за кермом елітних автомобілів, за \$300–400 працює цілодобово, невиспана, втомлена, її постійно смикають, бо вона ж поруч, у цейтноті. От вони і змушені «літати». А «літаючи», постійно потрапляють в аварії. Щоправда, відразу знаходять підставних людей, які беруть на себе ДТП й сідають у в'язницю за чималенькі гроші. Трошки згодом їх випускають, відбувається умовно-дострокове звільнення. Це вже бізнес. Я сам знаю три такі випадки.

У. Т.: А як дбають про власну безпеку? Чи перевіряють персонал?

– О, це майже на рівні параної. Перша мулька: мій телефон прослуховують, за нами можуть

стежити, тому постійно вимагали не їздити однією і тією самою дорогою. Побачить якусь машину, що надто довго, як йому здається, за нами рухається, – відразу починає вимагати поплетятися, звернути на іншу вулицю тощо. Якщо ж раптом у авто гроші, наприклад їдемо з банку, то все, господарів мало не «кондратій» хапав. При цьому ті, в кого я працював, не наймали особистих охоронців. Може, тому що всі вміли добре стріляти й мали зброю.

Персоналу постійно влаштували якісь перевірки, насамперед грошима. Як-от спеціально в машині біля килимка кидали \$200: ніби ненароком випали з гаманця. Так само дуже часто за покоївками стежать: залишають щось спеціально біля відеокамери й дивляться на реакцію. Чи дають мені, скажімо, на тиждень 25 тис. грн: «Це на бензин, на побутові покупки тощо». І потім вимагають за кожну копійку чек. Якось не додав 30 к., реально, не жартую, залишив їх у бардачку. То господар починає допитуватися, мовляв, це підзвітні гроші й вони мають лежати в касі. А потім у ресторані через дві години каже: «Замовляй що хочеш». Ну я спеціально замовив якихось омарів – чекаю на реакцію. Ні, все добре, спокійно платить шалені сотні доларів, я не витримую й нагадую: «Ви ж мене щойно за 30 к. мало не вбили!». А той і відповідає: «То гроші з каси, а це я вас пригощаю».

У. Т.: Що любить робити у свій вільний час наша так звана еліта?

– Мабуть, найбільше хобі всіх без винятку – полювання, яке триває цілий рік. Їхня каста поголовно вважає, що має займатися цим постійно. Думають, воно наближає їх до «царської охоти». Майже в усіх є гігантські ділянки із власними мисливськими господарствами, де не тільки відстрілюють, а й розводять тварин, витрачаючи на це просто шалені гроші. Адже взимку оленя, лося, кабана потрібно годувати сіном, зерном, кукурудзою. Повторюся, на утримання потрібні неймовірні кошти. Але господарі беруть не менші з тих «розпальцьованих» друзів, які до них приїз-

«Мабуть, найбільше хобі всіх без винятку представників нашої так званої еліти – полювання, яке триває цілий рік. Майже в усіх є гігантські ділянки із власними мисливськими господарствами, де не тільки відстрілюють, а й розводять тварин, витрачаючи на це просто шалені гроші. Але господарі беруть не менші з тих «розпальцьованих» друзів, які до них приїздять. Наприклад, на оленя воно обходиться приблизно \$5 тис., на кабана – \$3 тис.»

дять. Ну, в них так прийнято – витрачатися на полювання. Наприклад, на оленя воно обходиться приблизно \$5 тис., на кабана – \$3 тис. Хоча заради справедливості зазначу, що й працюють ці люди дуже багато. От один із господарів, у якого було своє мисливське угіддя, сідав за кермо МАЗа і їхав особисто вантажити зерно для тварин за залізничну станцію, сам і висипав його в зерносковище. Це все для того, щоб зекономити на водії та доставці: мовляв, на одній машині він заощаджує 100 грн, але ж таких автівок 50. Вони рахують кожну копійку, хоча витрачають мільйонами.

У. Т.: А чи користувалися ваші господарі послугами державного автотранспорту й відповідних водіїв?

– Ні, ніколи. Там, де я працював (та й інші шофери про те саме розповідали), всі завжди їздять тільки на своїх машинах із власними водіями. Та й навіщо їм державні? Ось приблизно перелічу автотранспорт одного із працеводців на той момент, коли в нього трудився: Audi A8, Mercedes S550, два джипи Toyota Land Cruiser, Mercedes Multivan – це мікроавтобус для обслуговування, і ще Škoda Octavia для господарських потреб. Якщо казати про державний гаражний транспорт,

«УСІ, В КОГО Я ТРУДИВСЯ, БУЛИ З ТИХ, ПРО КОГО КАЖУТЬ: «ЯКБИ СВИНІ РОГИ, ТО ВСІХ БИ ЛЮДЕЙ ПОКОЛОЛА»

то на ньому їздила, хоч як це дивно, Юлія Тимошенко. Мабуть, піар чи що. Пам'ятаю, постійно зустрічав її, коли їхав по свого господаря. Вона навіть іноді зі мною віталася, кивала у відповідь. Але потім дружина працеводця, яку я тоді постійно возив, купила собі новий Mercedes, крутіший, ніж був у експрем'єрки, і Тимошенко різко перестала виявляти знаки уваги. А ось мої господарі, наприклад, ніколи не сиділи в один із джипів, бо купили його спеціально, щоб возити собак на злучку. Тому вважали для себе негідним користуватися «псячою» машиною. ■

Департамент мільйонерів

Porsche Cayenne, ладизинські пенсіонери, нагороди від Порошенка та фінансова допомога як єдине джерело прибутків. **Тиждень** дізнався, як живуть люди, попередники котрих закупували владі малину по 672 грн за кг, – керівники сьогоdnішнього Державного управління справами

Автор:
Валерія
Бурлакова

З 10 червня 2014-го ДУС очолює Сергій Іванович Березенко – представник «вінницького клану», юне дарування, яке є племінником Анатолія Матвієнка й ще у 22-річному віці (2006-й) органічно вписалося в молоду команду Леоніда Черновецького. Тоді Березенко був не тільки депутатом Київської міської ради від блоку Льоні Космоса, а й радником мера столиці. Сьогодні він ближче до президента.

Як свідчить заповнена в червні поточного року декларація Сергія Івановича, у 2013-му загальний сукупний дохід особисто декларанта становив 463 187 грн (із них 240 000 грн – зарплата). Члени родини посадовця (це, як свідчить документ, лише дружина Уляна Березенко) заробили за рік 576 282 грн.

У власності Березенків є дві квартири площею 120,5 м² та 75 м² і дві записаних на Сергія Івановича машини: Porsche Cayenne 2011 року випуску та

придбаний у 2013-му Mercedes Benz GL 350 BlueTec. Як зазначено в декларації, другу автівку Березенко купив за 999 647 грн. Ця сума цікава не тільки тим, що вдвічі перевищує річний прибуток усієї родини, а й тим, що обійшлася новенька машина (принаймні «декларативно») політикові доволі дешево – навіть у базовій комплектації та дещо поюзаному стані у 2014-му такі автомобілі коштують дорожче. Понад мільйон гривень за старим курсом 8,0...

МІЛЬЙОН НА ДВОХ. Таким є офіційний річний дохід родини голови ДУС

Політикою, між іншим, цікавляться всі Березенки. Як свідчать дані, збережені на сайті ЦВК, під час виборів народних депутатів у жовтні 2012-го Уляна Березенко була офіційним спонсором в окрузі № 17 (Вінницька область, місто Ладизжин). Там вона представляла пенсіонера-самовисуванця Миколу Кольцова.

Перший заступник Березенка, з яким ми познайомимося, – Сергій Сергійович Борзов. Має дружину Ірину Наумівну та двох доньок: Анну та Єлизавету. 2013 рік родина провела б у неабиякій скруті... Якби тільки жила на зарплату. Згідно з декларацією чиновника заробленими сім'єю за 12 місяців грошима стали 13 835 грн зарплати членів його родини. Декларант зарплати не отримував узагалі. Утім, на щастя, іншими шляхами вдалося отримати 1 042 333 грн, а також 296 605 грн (до яких входить згадана вище зарплата) прибутків членів сім'ї. Гроші Борзов заробляв підприємницькою або «незалежною професійною» діяльністю, дружина ж продала якесь майно (64 000 грн) і також є підприємцем.

Заступник голови ДУС має земельну ділянку (1000 м²), житловий будинок (112 м²), квартиру (15,87 м², ймовірно, частку в ній) та «інше нерухоме майно» (252,2 м²). 3/5 загальної площі якоїсь квартири (63,6 м²) володіє його дружина, яка також має «інше нерухоме майно» у складі чотирьох об'єктів: 250, 26, 8 та 16 м².

Переходимо до автопарку. У власності Борзова Lexus RX 300 (2005), Mercedes Benz Vito (2007), Ford Explorer (1994), човен та кілька вантажних машин із причепами. Дружина має Lexus GX 2007 року. Вкладів у банках – нуль.

Знаходимо в соцмережі дітей посадовця та Ірину Наумівну. Судячи зі світлин, пані Ірина займається громадською діяльністю та – яка дивина – отримує нагороди Фонду Петра Порошенка. Ну а хто, як не він?

Ще один заступник керівника ДУС – Сергій Іванович Прилипко. Протягом 2013-го особисто він заробив 1 993 512 грн, із яких 408 302 грн – зарплата, 1966 грн – дивіденди або відсо-

тки, 1 571 585 грн – прибуток від підприємницької або «незалежної професійної» діяльності, 11 659 грн – інші доходи. Ще на 162 215 грн поповнили бюджет за рік члени родини Прилипко: дружина Олена Георгіївна Величко (як стверджує dovidka.com.ua, начальник управління Держкомісії з цінних паперів та фондового ринку) і донька Наталя Прилипко. Крім того, Сергій Іванович має сина В'ячеслава, але членом сім'ї його не вважає – у декларації не згадав.

Натомість у документі Прилипко вказав дві земельні ділянки (2500 м² та 1000 м²), житловий будинок (80 м²) і три квартири (83 м², 148 м² й 153 м²). Від родини додаються ще одна ділянка площею 4000 м² та житловий будинок площею 59,2 м².

Авто на родину п'ять: Citroën

У 2013-му загальний сукупний дохід Сергія Березенка становив

463 187 грн
(із них 240 000 грн – зарплата)

У ВЛАСНОСТІ БЕРЕЗЕНКІВ Є ДВІ КВАРТИРИ ПЛОЩЕЮ 120,5 М² ТА 75М² І ДВІ ЗАПИСАНИХ НА СЕРГІЯ ІВАНОВИЧА МАШИНИ: PORSCHE CAYENNE ТА MERCEDES BENZ GL 350 BLUETEC

Picasso (2007), Hyundai Sonata (2003), Suzuki SX4 (2011), а також вантажні Citroën Jumper та «Газель».

Наступний заступник – Євген Володимирович Сарнацький. Як його родина (у переліку родичів чоловіка 1962 р. н. – лише його дружина Г. Ю. Сарнацька) виживала у 2013-му, а тим більше на які гроші вдавалося заправляти три авто, можна лише здогадуватися. Адже за рік Євген Володимирович заробив 45 987 грн (це приблизно 3800 грн за місяць), а його дружина – лише 24 526 грн.

Сарнацький не має жодної нерухомості, його дружина володіє 1/3 квартири загальною площею 79,9 м². Зате в родині є Chevrolet Epica (2009), Toyota Sequoia (2008) та Hyundai Santa Fe (2008).

...Є й інші працівники ДУС, які оприлюднили декларації. Ось, наприклад, Всеволод Володимирович Бородін (ВО «Батьківщина», політикові приписують доволі тісні зв'язки з Турчиновим). Його фінансовий звіт на офіційному сайті держустанови опублікували

ОЧІЛЬНИКИ ДУС

Березенко Сергій Іванович
Керівник Державного управління справами
11 квітня 1984 року, м. Вінниця

Борзов Сергій Сергійович
Заступник керівника Державного управління справами
12 квітня 1980 року, м. Вінниця

Прилипко Сергій Іванович
Заступник керівника Державного управління справами
15 січня 1956 року, м. Київ

Сарнацький Євген Володимирович
Заступник керівника Державного управління справами
29 серпня 1962 року, м. Полонне (Хмельницька обл.)

Бородін Всеволод Володимирович
Заступник керівника Державного управління справами
24 січня 1963 року, м. Арциз (Одеська обл.)

наприкінці квітня. Посаду заступника керівника ДУС Бородін обіймає з 12 березня. Як зазначено в документі, у 2013 році він не помер від голоду лише завдяки державі – зі 199 952 грн його сукупного річного доходу 197 860 грн становила матеріальна допомога і лише 2092 – загадкові «інші доходи» (подаєння?).

При цьому у власності людини, яка потребує допомоги, перебували земельна ділянка («0,1029 м²» – скромно записав у декларації Бородін, утім, ми сумніваємося, що мова про 10 см² землі), квартири (79 м²), «інше нерухоме майно» (98,1 м²), Mercedes S5500 2010 року та мікроавтобус GMC 2009-го. ■

Депутатська скромність

Раніше більшість депутатів уперто стверджували, що живуть на саму зарплату, а відколи її було урізано наполовину, вони нарікають, що опинилися на межі виживання. Принаймні так вважають ті, з ким вдалося поспілкуватися *Тижню*

**Записав
Станіслав
Козлюк**

**Андрій
Шевченко,
«Батьків-
щина»**

Так, зменшення зарплати відчутне. Вижити на 4–5 тис. грн в Києві доволі складно. Для нашого сімейного бюджету скорочення депутатської зарплати означає зміни. Тепер нам не до якихось стратегічних покупок і не до далеких поїздок на відпочинок. Як на мене, урізання зарплат – пряме запрошення до корупції. Це велика проблема для нового парламенту. Не виключено, прийдуть нові, свіжі, незаплямовані люди. І тут у них може виникнути багато споку.

**Павло
Розенко, УДАР**

Зарплата – єдине джерело моїх доходів. Власне, я ідеологічно проти її урізання будь-кому. Чи то лікарям, чи то нардепам. Це шлях до дешевої робочої сили, СРСР і краху. Щодо мене персонально, то є відчуття соціальної несправедливості. Скажімо, головний консультант Верховної Ради отримує зарплату в півтора-два рази більшу, ніж нардеп. Я розумію, що це популізм. Коли із трибуни ВР сказали про зменшення зарплат, усі аплодували, Арсеній Петрович додав 0,5% до свого виборчого рейтингу. Втім, досвід тієї-таки Грузії вчить, що необхідні нормальні реформи. Так, перше, що зробив Саакашвілі, – збільшив зарплату чиновникам, вибавши корупційні ризики в них із-під ніг. Наприклад, зараз у парламенті ходять різні чутки про те, що депутатам доплачують. Знаю, така практика була поширена в Партії регіонів. У нових групах, які утворилися на базі фракції ПР, кажуть,

традиція зберігається. Хоча прямих фактів у мене таких немає.

**Юрій Сиротюк,
«Свобода»**

Максимальна зарплата народного депутата, яка була в мене за весь час, – це 12 800 грн. Чи багато це для Києва? Думаю, не надто. У мене сім'я: дружина, двоє дітей. Так, я розумію, що на тлі інших людей у мене був досить великий заробіток. Утім, зараз я отримую шість із половиною тисяч. Я сказав би, що доводиться економити. Хоча наша сім'я це робила й так. Продукти мені мати традиційно передає із села. Одяг ми майже не купуємо. Дружина придбаває речі у секонд-хенді дітям, бо вони швидко ростуть. У нас досить невибагливий спосіб життя. Не скажу, що відмовився від того, що дозволяв собі доти. Втім, є один мінус. Раніше, міг робити певні речі: от на Черкащині з Романом Ковалем створював книгу про Холодний Яр. Тепер цього не можу. І це відверто бісить. Гроші потрібні на елементарні речі, а їх немає. Ну і зменшення зарплат посадовців – привід для корупції. Бідними вони не можуть бути ні в якій країні. Це аксіома. Депутат не працюватиме за 6 тис. грн, він піде в «наймити». І поява парламентських груп це доводить. Так, усі знають, що в того ж таки Єремеева, Кінаха – доплачують. Депутати отримують десятки тисяч доларів, вони не живуть на зарплату.

**Ганна Герман,
Партія регіонів**

Щодо зменшення зарплат скажу чесно: я не маю якихось серйозних видатків. Багато працюю, прак-

тично не займаюся іншими справами, окрім роботи. Це так: приходжу на роботу, працюю, потім – додому. Їм дуже мало. Тож не можу сказати, що у мене в житті щось змінилося.

**Спіридон
Кілінкаров,
КПУ**

Урізання зарплати для мене – сильний удар, адже це моє єдине джерело доходу. Доводиться заощаджувати. У цьому році на відпочинок не їздили зовсім, хоча це більше пов'язано із проблемами на Сході України, ніж із грошима. Просто аморально депутату їхати, наприклад, у Ніццу, коли така ситуація в країні. Ну і я прекрасно розумію, в якому становищі деякі люди, хтось узагалі без зарплати й виживає за рахунок, скажімо, городів і дач.

**Олесь Доній,
позафракційний**

Оскільки я живу один, то потреби у мене мінімальні. На руки нині видають по 5 200 грн. Зменшення зарплати вдарило не так по особистих потребах, як по можливостях допомагати Сходу. Їх стало менше. Так, скажімо, ми видаємо своїм коштом газету для Слов'янська, але оскільки не вистачає грошей, оголосили серед знайомих митців аукціон: нам приносили картини, власні твори, і в інтернеті проводили продаж. На виручені кошти купуємо амуніцію та гуманітарні вантажі. А взагалі, як на мене, немає безвихідних ситуацій, завжди можна на мініальному рівні допомогти військовим. ■

КНИГИ УКРАЇНСЬКОЮ
ТА ІНОЗЕМНИМИ МОВАМИ
ПОДАРУНКОВІ ВИДАННЯ
ТА АЛЬБОМИ
МАПИ, АТЛАСИ, ПУТІВНИКИ
ДИТЯЧА ЛІТЕРАТУРА
ЧЕКАЄМО НА ВАС ЩОДНЯ З 9:00 ДО 21:00

МУЗИКА ТА КІНО
КАНЦТОВАРИ, ЛИСТІВКИ
МІСЦЯ ДЛЯ ЧИТАННЯ
ЛІТЕРАТУРНІ ЗАХОДИ
БЕЗКОШТОВНИЙ
ІНТЕРНЕТ (WI-FI)[™]

СІМ'Я МЕРЕНІ: WWW.BOOK-YE.COM.UA ІНТЕРНЕТ-МАГАЗИН: WWW.BOOK-YE.COM.UA/SHOP

К Н И Г А Р Н Я

М. КИЇВ

вул. Лисенка, 3 тел.: (044) 235-88-54, вул. Спаська, 5 тел.: (044) 351-13-38,
пр-т Повітрофлотський, 33/2 тел.: (044) 275-67-42

М. ЛЬВІВ

пр-т Свободи, 7 тел.: (032) 235-73-68

М. ХАРКІВ

вул. Сумська, 3 тел.: (057) 731-59-49

М. ІВАНО-ФРАНКІВСЬК

вул. Незалежності, 31 тел.: (0342) 72-29-04

М. ВІННИЦЯ

вул. Соборна, 89 тел.: (0432) 52-93-41

М. ТЕРНОПІЛЬ

вул. Валова, 7-9 тел.: (0352) 25-44-59

М. ВОЛОДИМИР-ВОЛИНСЬКИЙ

вул. Ковельська, 6 тел.: (03342) 2-19-57

www.book-ye.com.ua

І Н Т Е Р Н Е Т - М А Г А З И Н

WWW.BOOK-YE.COM.UA/SHOP

Золотий захист

Щоб розраховувати на справжнє зацікавлення провідних держав ЄС та НАТО долею України, потрібно в рази збільшити їхню економічну присутність

Автор: Олександр Крамар

Останнім часом наші співвітчизники нарікають на замалу активність провідних західних держав у захисті України від російської загрози. Інколи здається, що ті готові до будь-якого компромісу з Путіним, аби лише зняти українську проблему з порядку денного і при цьому зберегти обличчя, а подекуди обирають навіть малоприховану промосковську позицію.

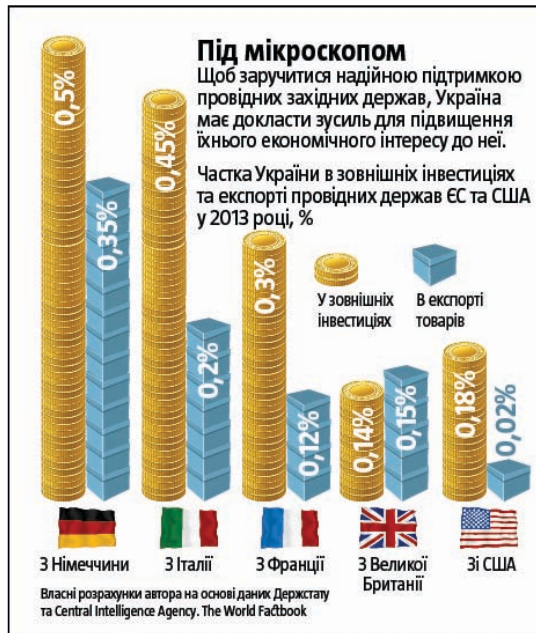
Однак не можна нехтувати очевидними причинами такої ситуації. Доки зацікавлення проблемами України підживлюватиметься лише ідеалістичною складовою (спільні цінності), правовими аспектами (порушення міжнародного права) чи мотивами ірраціонального геополітичного змагання з Росією (актуальність якого для багатьох на Заході сумнівна), підтримка Києва буде обмеженою, нестабільною і часто декларативною.

Усі названі аспекти в більшості провідних держав розбиваються об сувору реальність прагматичного підходу, за яким нішнє економічне значення нашої країни для них залишається мізерним. Наразі ми не є для них ані важливим постачальником якоїсь стратегічної сировини чи продукції, ані помітним ринком збуту їхніх товарів, ані наскільки-небудь значним майданчиком для інвестиційної діяльності провідних компаній. Відтак поріг утрат/витрат, на які вони готові заради утримання України, залишається вкрай низьким.

Натомість потрібно робити висновки щодо того, як змінити їхнє ставлення до безпеки держави у майбутньому.

РИНОК ЗБУТУ

Український ринок збуту залишається для провідних західних держав надзвичайно вузьким. Тут ми програємо не лише західним сусі-

Україна на тлі сусідніх європейських країн за рівнем залучення прямих іноземних інвестицій, 2013 рік, \$ млрд:

Польща 248,2
Туреччина 194,2
Чехія 144,2
Угорщина 107,0
Румунія 75,5
Словаччина 62,5
УКРАЇНА 54,5
Болгарія 52,2

За даними Central Intelligence Agency, The World Factbook

дам, а й РФ, між відносинами з якою, з одного боку, та Україною, із другого, сьогодні мусять робити вибір члени ЄС. Рівень освоєння західними виробниками українського ринку значно нижчий, аніж російського чи інших сусідніх із нами держав.

Наприклад, у 2013 році російський імпорт лише в 4,1 раза перевищував український (\$317,8 і \$77 млрд). При цьому американські та нідерландські поставки до нас були майже вшестеро менші, аніж до РФ, німецькі – у 6,7, британські та італійські – у 7, канадські та французькі – у 7,5 раза. І той факт, що провідні західні держави йдуть на поступове посилення економічних санкцій проти Росії, які завдають шкоди їхнім торговельним відносинам із цією країною, пояснюється не тим, що Україна для них важливіша, а тим, що й російський ринок для більшості з них не є пріоритетним. Так, у 2013 році до Росії надійшло лише 3,3% німецького експорту, 3% італійського, 2,3% французького, 1%

британського, 1% американського та 0,4% канадського.

Сусіднім європейським країнам ми програвали ще дужче. Наприклад, німецький вивіз до Польщі перевищував постачання до України у 7,8, а французький – у 5,5 раза, хоча загальний імпорт західної сусідки був більшим за наш лише у 2,7 раза. Імпорт Туреччини перевищував український лише у 3,1, однак надходження туди німецьких товарів були масштабнішими вчетверо. До Угорщини та Словаччини торік було експортовано німецьких товарів у 3,2 та 2 рази більше, ніж до України, попри близькі загальні обсяги імпорту трьох країн. Збут німецької продукції до Румунії перевищував її вивіз до нашої країни у 1,8 раза, хоч загальний обсяг румунського імпорту поступався вітчизняному. Ринок України для виробників ФРН у 2013-му виявився майже вдвічі менш значущим навіть порівняно з розміщеною в іншій півкулі Мексикою.

Важливішим є наш ринок для постачальників із сусідніх Польщі та Румунії: частки Росії та України в експорті першої з них торік становили 5,3% та 2,9% відповідно, другої – 2,5% та 1,3%. Для виробників Польщі Україна незначно поступається масштабами ринку не лише Росії, а й таким великим державам ЄС, як Італія (4,3%) та Франція (5,6%).

ПРИСУТНІСТЬ КАПІТАЛУ

Тривалий час прями іноземні інвестиції ми розглядали переважно під економічним кутом зору, як джерело пришвидшення економічного зростання й модернізації застарілої структури економіки. Однак ситуація з російською агресією змушує поглянути на них і як на важливий елемент гарантування національної безпеки. Тут слід визнати, що Україна до останнього нехтувала відповідним потенціалом і була вкрай слабо

освоєна потужним бізнесом провідних західних держав.

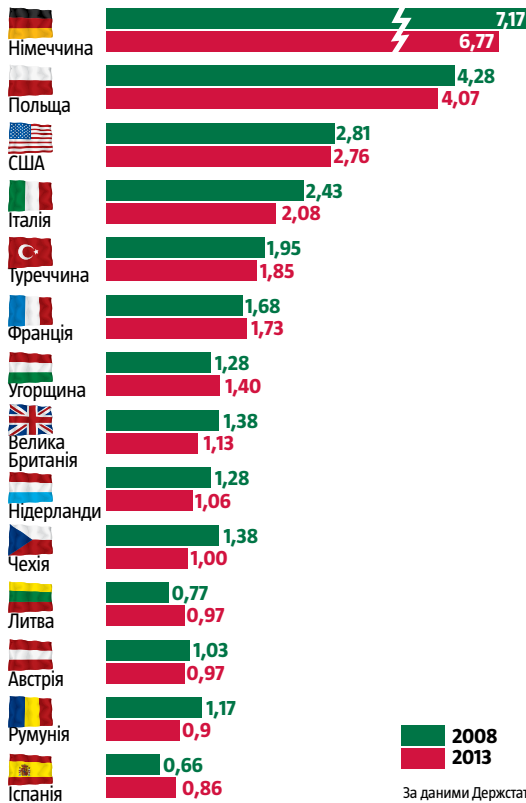
На початок цього року із країн Євросоюзу (без Кіпру) в Україну було вкладено прямих іноземних інвестицій лише на \$25,4 млрд, тобто менше €20 млрд. Це навіть менше, ніж торік на нашому ринку реалізовано товарів із ЄС. Годі вже й казати, що йдеться про вкрай непомітні для ключових західних держав суми. Оскільки загальний обсяг капіталовкладень за кордоном компаній США дорівнює \$4,85 трлн, Великої Британії – \$1,88 трлн, ФРН – \$1,87 трлн, Франції – \$1,49 трлн, Нідерландів – \$1 трлн, Італії – \$0,68 трлн, виходить, що в Україну з них прийшли десяті, а то й соті частки відсотка.

Та навіть наявні інвестиції резидентів цих країн переважно обмежуються галузями зі швидким оборотом капіталу, а то й узагалі слугують лише прикриттям для зареєстрованих у європейських країнах чи США компаній українських або ж російських олігархів та іншого бізнесу із цих країн. Водночас у нас і досі відсутні серйозні інвестиції потужних транснаціональних корпорацій Сполучених Штатів, Німеччини, Великої Британії, Франції чи Нідерландів у виробничий сектор економіки чи належна присутність їхніх банківських установ. Тобто капіталовкладень, із якими приходять всерйоз і надовго, а відтак мають пряме зацікавлення в долі країни, до якої їх зроблено.

Так і не наважилися вкласти свої кошти в нашу промисловість потужні американські концерни. Хоча деякі з них придивлялися до українського ринку: був інтерес до ВАТ «АвтоЗАЗ» у General Motors, розглядала можливість інвестування в Україну, але зі скандалом покинула її Motorola. Компанія Coca-Cola залишається єдиним винятком. Понад \$1 млрд у вітчизняну промисловість на початок 2014 року інвестували взагалі лише дві країни: Німеччина (\$5,4 млрд) та Нідерланди (\$2,3 млрд). Однак лівову частку грошей із ФРН вдалося залучити завдяки металургійному комбінату «Криворіжсталь», проданому ще дев'ять років тому зареєстрованій у Німеччині «дочці» міжнародної металургійної компанії Mittal Steel – Mittal Steel Germany GmbH за \$4,8 млрд. Водночас інвестиції з Німеччини в машинобудування

Від'ємна динаміка

Зміна обсягу поставок товарів на український ринок найбільшими постачальниками з ЄС та НАТО у 2008–2013 роках, \$ млрд

становили тільки \$112 млн, із Великої Британії – \$84,5 млн, Франції – \$40 млн.

Те, що на український ринок за всі ці роки так і не прийшов потужний бізнес із ключових держав НАТО, – результат зумисного блокування цього процесу російським і тісно пов'язаним із ним вітчизняним олігархічним та іншим великим бізнесом, що в більшості випадків не може вважатися національним через тісне переплетення різними ниточками з компаніями чи банками РФ, які, своєю чергою, тотально залежать від Кремля.

Результатами стали стримування розвитку низки секторів, фінансова залежність економіки України від російських кредитних ресурсів, консервація кооперації з виробниками з РФ, що не лише руйнівним чином позначалося всі ці роки на ефективності української економіки, а й підірвало національну безпеку в стратегічних для неї секторах. Декларуючи західний вектор економічної та політичної інтеграції, країна залишалась у трясовині російського бізнес-простору і саме кризь його

призму продовжувала сприйматися надалі великим бізнесом усіх провідних західних держав.

Щоб створити підґрунтя для реального, а не декларативного входження України в західний економічний простір, потрібно витиснути звідси російський бізнес та бізнес псевдоукраїнських олігархів, які тотально зав'язані на кооперації з державними чи напівдержавними ФПГ та ключовими банками РФ. Загалом потрібні якісь універсальні рішення для всієї економіки в дусі нещодавно ухваленого законопроекту про управління ГТС: російські компанії має бути витіснено з низки стратегічних секторів, натомість туди заведено західні. Щонайменше це життєво важливо невідкладно зробити в тих галузях, які прийнято називати ключовими для національної безпеки: від енергетики до телекомунікацій та фінансового сектору.

Водночас якщо прагнемо серйозного ставлення західних бізнес-клі і, врешті, держав до безпеки й долі України, маємо зробити все, чого захоче великий західний капітал, аби будь-що його залучити. Причому в таких обсягах, щоб, виходячи із власних економічних інтересів, він змушений був лобювати активну українську політику своїх урядів. Бо вона буде справжньою і справді серйозною лише тоді, коли її зміцнить реальний економічний інтерес.

Без потужного приходу до України західного бізнесу її ринок іще довго матиме недостатню місткість для постачання західних товарів через невелику купівельну спроможність більшості мешканців, які не мають справді ефективної роботи. А без цього ми будемо приречені на економічну деградацію та зменшення нашої опірності російській загрози, яка з часом у жодному разі не слабнимо, а, навпаки, посилюватиметься, доки Україна залишатиметься де-факто в тіні економічного та бізнес-простору РФ. Що сама собою Угода про асоціацію чи навіть повноправне членство у ЄС не може стати цьому на заваді, свідчить практика низки вже євросоюзівських країн, якими сьогодні легко маніпулює Кремль через тотально залежний від його волі як державний, так і формально приватний капітал. ■

Утопія, що могла б стати реальністю

Чартерні міста, або ж «нові Гонконги», можуть якісно і докорінно змінити інвестиційний клімат у країні й стати додатковим гарантом безпеки. Зокрема, й в Україні

Автор:
Денис
Казанський

Прогрес дратує приматів. Затишний світ валиться. З'являються нові виклики. Сонце не обертається навколо Землі, за хмарами немає раю, у майбутньому не настане комунізм. Знання приносять біль, незнання – умиротворення. Пострадянський світ, травмований власною другосортністю, що відкрилася йому за часів свободи, зненавидів себе і все навколо. Замкнувся у власній ущербності, замість того щоб стрімко змінюватися і розвиватися, хапався за реформи як за рятівну соломинку. Коли з'ясувалося, скільки потрібно для цього трудитися, пострадянські люди уклали негласний суспільний договір: проклясти працьовитий капіталістичний Захід і працювати абияк, як у СРСР, пояснюючи увесь цей бардак якоюсь особливою духовністю та мораллю.

Результат такого добровільного самітництва – гнітюча відсталість пострадянських країн у царині науки, техніки та освіти, погана конкурентоспроможність. Багато з того, що вже сьогодні стало реальністю у світі, в нас досі сприймається як фантастичний роман. Тому найпрогресивніші та найперспективніші ідеї сьогодні

втілюються в життя де завгодно, тільки не на території колишнього Союзу. Ми досі вирішуємо проблеми, які західний світ давно вже вирішив: утеплюємо фасади, відкриваємо для себе енергозберігаючі технології кінця минулого століття, усвідомлюємо, що, виявляється, потрібно заощаджувати енергоносії.

Однак слід визнати, що забезпечити справжній якісний економічний ривок України зможе лише застосування новітніх розробок. Цей факт наше суспільство ще не зрозуміло, але іншого виходу в держави просто немає. Адже саме передові технології та революційні нововведення зробили Захід Заходом. Тож українським реформаторам варто придивлятися не до того, що вже працює, а передусім до проектів майбутнього, які є тільки на папері.

Один із таких проектів запропонував американський економіст Пол Ромер. На пострадянському терені він практично невідомий, але на Заході його ім'я вже давно на слуху. Однією з головних розробок Ромера є концепція чартерних міст. В українській та російській Вікіпедії про таке поняття, як чартерні міста, донині не знають, але в англійській

версії відповідна стаття існує кілька років. Понад те, у світі вже навіть були зроблені перші спроби їх будівництва.

За Полом Ромером, чартерне місто – це анклав першого світу в країні третього. Сам економіст називає свою ідею «будівництвом нових Гонконгів» на всіх континентах. Ідея така: на вільній, незаселеній площі в якійсь бідній та відсталій країні утворюється високотехнологічне, суперсучасне штучне місто, яке не підпорядковується місцевій владі, має свої закони і належить групі акціонерів, у ролі яких виступають великі міжнародні корпорації, що фінансують його будівництво.

Чартерне місто є науковим і виробничим центром, має свій уряд, живе за власними законами, у ньому працюють британські або швейцарські суди, а гарантією його безпеки є країни Європи та Північної Америки. За безпеку всередині самого міста відповідатимуть приватні охоронні структури.

Фактично йдеться про створення нових колоніальних поселень. І хоча ліві всього світу вже накинулися на проект із традиційною критикою, оголосивши його черговим планом хижачкої

експансії європейського капіталізму, нічого жажливого або аморального в ідеї Пола Ромера немає. Понад те, вона досить стара. Наприклад, така практика залучення європейських колоністів для освоєння незаселених земель була поширена у царській Росії, зокрема й у сучасних східних та південних областях України. Здебільшого перевага віддавалася німцям. Щоправда, закінчилося для них усе погано – їхні численні акуратні й успішні поселення знищили більшовики під час громадянської війни.

Деякі держави вже виявляють інтерес до ідеї будівництва чартерних міст. Хоча донині ідея так і не була реалізована ніде у світі. Перша спроба побудувати чартерне місто на Мадагаскарі 2008 року закінчилася тим, що уряд, який погодився реалізовувати сміливий проект, було скинуто внаслідок державного перевороту, а нова влада поховала його. Друга спроба заснувати кілька таких міст у Гондурасі наразилася на потужний опір місцевих лівих популістів, які заявили, що «президент – американська маріонетка, яка продає країну», та заблокували втілення в життя ідеї. У підсумку замість чартерних міст у Гондурасі було вирішено влаштувати вільну економічну зону зі збереженням старого законодавства, ну а те, як працюють такі зони в корумпованих, бідних країнах, ми знаємо з власного досвіду.

За наявності необхідної політичної волі наша країна могла б стати першою у світі державою, що реалізувала футуристичний проект Пола Ромера. Якщо відкинути радянські пропагандистські кліше, справа може бути вкрай вигідною. У разі готовності уряду йти на такі кроки ми можемо отримати якісно іншу державу вже в найближчі кілька років та здійснити ривок, який за інших обставин був би в Україні просто неможливий.

Які вигоди може передбачати такий революційний крок?

Перша і найактуальніша на сьогодні для нас – безпека. Оскільки чартерне місто перебуває під міжнародним контролем і є де-факто вільним, атакувати територію, на якій воно розташоване, означає атакувати Європу та США. Така агресія тягне за собою вже зовсім інші наслідки, ніж агресія проти держави третього

світу, на яку, за великим рахунком, світовій спільноті начхати. Гарантії безпеки та акціонерні чартерного міста неодмінно надаватимуть військову допомогу. Тож побудувати на своїй території чартерне місто означає фактично отримати поруч анклавів країн НАТО з усіма наслідками.

Друга вигода – економічний прорив. Власне, заради нього й була розроблена сама ідея створення таких міст у відсталих країнах. Реалізація такого масштабного проекту з нуля потребує величезних ресурсів, необхідно будувати нові комунікації, дороги, будинки, виробничі потужності. За все це заплачать інвестори, але будівництвом, постачанням та забезпеченням об'єкта займатиметься Україна. Приплив інвестицій підніме загальний рівень життя в країні й дасть змогу паралельно розвивати національний бізнес. Місто споживатиме українські продукти, українську електроенергію, український метал, українські трудові ресурси. Місцевий бізнес співпрацюватиме з українськими компаніями, розміщеними поруч, інтегруватиметься в економіку регіону, де буде розташований.

Наявність одного або кількох чартерних міст на території України кардинально міняє міжнародний імідж держави, автоматично піднімає довіру до неї, робить її місцем реалізації ультрасучасних проектів, упізнаваною та позитивною точкою на карті світу, куди не страшно поїхати. Країна, що розмістила в себе чартерні міста, вже не вважатиметься світовою глушиною.

Для українців, своєю чергою, сусідство з ультрасучасною, високорозвинутою територією має свої безперечні плюси. По-перше, багато хто на практиці нарешті побачить, як працює держава європейського зразка, коли вона будуватиметься і розвиватиметься просто на очах, а не десь за Карпатами або за океаном. По-друге, Захід стане ближчим. І щоб потрапити на роботу в західну компанію, більше не потрібно буде штовхатися в чергах біля посольства, оформляючи гору документів, купувати авіаквитки. Рівень життя високорозвинутої країни ЄС буде доступний на території України, за кілька годин їзди від Ізюма та Павлограда. Наше населення матиме перед очима при-

клад того, як треба діяти на решті території держави, щоб вона розвивалася так само.

Технічно нічого утопічного в будівництві одного або кількох чартерних міст на наших землях немає. По суті, напевно, тільки цей проект і міг би стати справжнім порятунком для депресивного Донбасу, кардинально змінивши місцеві економічні реалії. Перед нами чудовий проект радикальної санації застарілих радянських виробництв, що передбачає створення сучасної та перспективної їм заміни. Разом із тим надії на те, що така ідея може бути незабаром реалізована в Україні, небагато. У правлячих колах ці теми навіть не порушу-

ПРОЕКТ БУДІВНИЦТВА ОДНОГО АБО КІЛЬКОХ ЧАРТЕРНИХ МІСТ МІГ БИ СТАТИ ПОРЯТунком ДЛЯ ДЕПРЕСИВНОГО ДОНБАСУ, КАРДИНАЛЬНО ЗМІНИВШИ МІСЦЕВІ ЕКОНОМІЧНІ РЕАЛІЇ

Перша спроба побудувати чартерне місто на Мадагаскарі 2008 року закінчилася тим, що уряд, який погодився реалізовувати сміливий проект, було скинуто внаслідок державного перевороту, а нова влада поховала його

ються, керівництво вкрай цурається будь-яких нововведень і воліє вдаватися до популізму. Та й населення нашої країни навряд чи погодиться з таким сміливим проектом. Уже зараз можна спрогнозувати хвилю невдоволення у радянських колах суспільства та істерію в проросійських ЗМІ, яка здійсниться, якщо почнуться розмови про реалізацію таких ідей.

Щоб здійснювати радикальні перетворення, потрібно насамперед бути готовими до них морально. Але в Україні, на жаль, усе ще сильний радянський консерватизм, що є потужним гальмом державного розвитку. Поки інші працюють, нам лишається тільки мріяти про революційні звершення, спостерігаючи за тим, як їх досягають десь далеко за морями. Український парадокс полягає в тому, що результат бездіяльності сьогодні вже очевидний для всіх, але при цьому готовності до негайних рішучих дій у суспільстві практично немає. А коли немає захиту на зміни, до влади приходять або реліктові представники СРСР, або політики з вилами. І ця хибна практика, на жаль, далека від зникнення. ■

Семен Глузман:

«Страх ніхто й ніде не лікує»

Спілкувалася
Ганна Трегуб

Відомий правозахисник і психіатр Семен Глузман розповів *Тижню* про посттравматичний розлад, який уражає кожного учасника й очевидця бойових дій, та інші травми, яких нині зазнає українське суспільство.

У.Т.: Будь-яка війна позначається на людині страшенним стресом. Були афганський, в'єтнамський синдроми. Чи варто чекати на донецький, тобто український?

— Цивілізація принесла певні форми уваги до людини, яких раніше не було. Пригадую своє дитинство. Мешкав тоді на вулиці Артема в повоєнному Києві, де була безліч інвалідів війни, дуже сильно скалічених чоловіків, без ніг та рук. Багато хто з них пересувався на дерев'яних візках, і здебільшого свій час вони проводили біля яток із пивом. Їх від доброго серця там пригощали, вони горлопанили пісні. Всі дуже сильно постраждали від війни й були непотрібні своєму суспільству. «Вирішив» цю проблему Микита Хрущов: упродовж однієї доби всіх цих безруких і безногих інвалідів вивезли з міста Києва до нововідкритих інтернатів подалі від української столиці. Таким чином місто «очистили», хоча сам цей факт є ганебним, бо йшлося про людей, які віддали свою долю задля перемоги у Другій світовій війні.

Війни супроводжують людство протягом усієї його історії. Ніхто ніколи не піклувався про тих, хто повернувся з фронту з якимись фізичними чи психологічними каліцтвами. Світ не став гуманнішим, бо ядерна зброя — це не гуманізм, але люди стали чутливішими до багатьох речей. Тож

нині на такі проблеми уваги звертають більше. Адже раніше навіть думок не було про дотримання прав людини. Сьогодні от з'явився такий термін, як посттравматичний стресовий розлад (ПТСР). Так, можна говорити, що кожна війна несе його із собою, і, радше за все, український синдром ми вже маємо. Хоч би як його називали, ми зобов'язані допомогти тим, хто від нього нині потерпає, бо йдеться про справді героїчних особистостей, які заплатили власною долею, щоб нас захистити.

У.Т.: Коли говорять про посттравматичні стресові розлади, про що конкретно йдеться?

— Є міжнародна класифікація психіатричних захворювань, і там поряд із багатьма іншими речами є така, що називається «посттравматичний стресовий розлад». Але вона не подібна до таких грізних недуг, як тяжка депресія, шизофренія тощо. Мова про нормальну послідовну реакцію на ненормальну ситуацію. Людина не витримує масованих стресових впливів. Розповім про свій досвід, бо я також у своєму житті зазнав стресу, який тоді ще не називали ПТСР. Власне, нічого дивного: це була звичайна реакція на патологічний стан. Коли звільнився після ув'язнення й повернувся до Києва, мені психологічно було значно важче, ніж навіть під час табірних голодувань чи в карцері. Один із симптомів, які переживав кілька років, був такий: щочоночі мені снівся один і той самий жах — у зоні до

мене підходили чотири охоронці й повідомляли, що я буду етапований. З жахом думав, що знаю, в якому місці заховані вже готові для передачі на волю рукописи, але не встигну повідомити моїм друзям, де ті матеріали шукати. Розумію, що сучасній людині це може видатися дивним. Але я жив так, це був мій спротив режимові, найголовніша емоція тодішнього життя. Прокидався облитий холодним потом.

Тому я добре розумію тему, яка нині дуже активізувалася. Власне, вона не лише вийшла на поверхню, а й стала модною. Зрозумійте правильно: проблема ПТСР справді є, і з нею треба працювати, але вона має свій темний бік. Аж надто багато імітаторів від медицини та психології хочуть на ній нажитися. Йдеться про бажання збагатитися як на державних, так і на приватних грошах. Посттравматичні стресові розлади — це не те, що лікується медикаментозно. І не існує ніяких чудодійних пігулок від такого стану, хоч би хто що казав. Цьому можна ефективно й дешево протидіяти методами когнітивно-поведінкової терапії. Власне, в Європі так і роблять.

Нічні жахіття не єдиний симптом. У людини з ПТСР псується настрій, вона не знаходить себе в нових умовах. Повертається до старого життя, але воно для неї вже неприйнятне. Ці проблеми раніше ніяк не називалися. Люди з такими станами жили, рятувалися переважно алкоголем або наркотиками. Так було після

В'єтнаму, Афганістану тощо. А найбільша нинішня біда України полягає в тому, що її наркологічні служби не діють. І ось про це треба говорити вголос.

У. Т.: Неувага суспільства до фронтовиків попередніх воєн, особливо Першої світової, відсутність дій щодо їхньої реабілітації та повернення до нормального мирного життя призводило до втрати цілих поколінь. Що реально в наш час можна зробити для військових і цивільних, які гостро потерпають від посттравматичного стресового розладу?

– Найкращі ліки для подолання такого стану – сім'я. Коли поряд із тобою супутниця життя, дружина, твої діти, це тебе психологічно огороджує, повертаєшся до нормального стану, бо відчуваєш, що ці люди від тебе залежать. Головне – ти можеш знайти себе у своєму близькому оточенні. Бувають випадки, коли особа не знаходить собі компенсації навіть у найближчих. Людина має виступити. Вона говорить із сусідами, знайомими, родичами. Так триває довго, аж допоки жінка скаже: «Слухай, ти на роботу підеш, бо твої діти хочуть їсти?». Але людина живе ще тим життям, яке відрізняється від нормального. Їй потрібна допомога, але не психіатра. У переважній частині випадків із посттравматичного синдрому виходять. Буває так, що дискомфорт і жахіття повертаються. Але, щоб цього не сталося, не держава, у якій перебуває людина, а вона сама повинна змінитися, деактуалізувати для себе стресову ситуацію.

У нас проблема посттравматичного синдрому почалася з майданівців. Але події Майдану потрошку тьмяніють, а частина його учасників пішла воювати в зону АТО. Там з'являються інші стрес-фактори, які сильно впливають. Їм конче потрібна соціо-психологічна допомога.

Якщо людина самостійно не може подолати посттравматичний стресовий розлад, на допомогу їй мають прийти соціальні служби, яких в Україні майже не існує. Оце аж тепер Міністерство соціальної політики збирається відкривати спеціальний департамент, який надаватиме спеціалізовану допомогу тим хлопцям, які повернулись з фронту на Сході України.

У. Т.: Ви уже згадали про те, що величезну роль у подоланні ПТСР відіграє сім'я. Що робити, якщо людина з певних причин її позбавлена?

– Це справді найважча категорія – хлопці, в яких немає і не буде родини. Для їхньої адаптації необхідні певні соціальні та психологічні зусилля. Їм потрібно дати змогу здобути професію, їх слід навчити жити в суспільстві, самостійно піклуватися про себе. Навіть не маючи ніг, можна призначитися давати собі раду. Окрім того, вони потребують проявів уваги, зокрема й найпримітивніших. Якщо поруч із вами мешкає людина, котра втратила кінцівки, до того ж якщо вона самотня й особливо спілкуватися їй немає з ким, то її треба принаймні вислухати. Така людина хоче розказати про те, що пережила. Вона говорить одне й те саме. Це відбувається нині з майданівцями, які повертаються додому й розповідають про те, що сталося, з ким вони познайомилися. Їхнім слухачам не цікаво, бо все це й так усі знають.

У. Т.: Чому закликає саме на цих моментах, а забути хочеться в алкоголі або наркотиках?

– Тому що це найяскравіші події життя. До й після – звичайне нецікаве українське щоденне існування. Хтось працював чи навчався, але то було банально і звично. І от сталися дуже емоційно значущі події, такі яскраві, що вони живуть і в дні, і вві сні. І те, що людина хоче цим поділитися, – нормальний стан. Саме для того створюють соцслужби, центри соціальної та психологічної адаптації. Інколи буває так, що потрібні медикаменти, але це поодинокі випадки, в яких діє терапевт чи сімейний лікар, а не психіатр. Алкоголь і наркотики допомагають приглушити спогляди й дискомфорт від них, поставити ілюзорний бар'єр між людиною і світом, який її не сприймає або відкидає.

У. Т.: Окрім тих, хто безпосередньо перебуває в зоні бойових дій, іще є багатомільйонний тил. Очевидна більшість українців розуміють, що так чи так ця війна торкається їхнього безпосереднього життя й майбутнього. Як їм у такій ситуації долати стан непевності й паніку?

БІОГРАФІЧНА НОТА

Семен Глузман – правозахисник, колишній дисидент і політв'язень, психіатр. Президент Асоціації психіатрів України, директор Українсько-американського бюро захисту прав людини, член Американського товариства психіатрів, Королівського коледжу психіатрів Великої Британії, Товариства психіатрів і неврологів Німеччини, співголова комітету «Бабин Яр» (разом із Мирославом Поповичем, Іваном Дзюбою)

– Із тим, що переживаємо зараз ми, кілька років тому мали справу грузини. Зараз запозичуємо досвід їхніх психологів і соціальних працівників. Нинішня ситуація є жахливою в тому сенсі, що українське суспільство поводить ся аж надто оптимістично. Надзвичайно багато важливих речей роблять волонтери. Але що, в Україні немає держави? Чому суспільство бере на себе те, чого не хоче або не вміє уряд, якому, до речі, кожен із нас податки платить? Хлопці добровольцями йдуть на Схід воювати, а довідки про те, що вони учасники бойових дій, отримати не можуть, як і допомоги від держави в разі поранення.

Страх ніхто й ніде не лікує. Це нормальне почуття уникання небезпеки. Справді, соціальний і психологічний стан українського суспільства погіршується, адже байдужих до «вантажу 200» мало. На цьому тлі поглиблюється нелюбов до біженців із Донецька й Луганська тощо. Простого вирішення цих проблем не існує. Минуле назад повернути ми не можемо. Але принаймні керівництву треба бути відвертим зі своїми громадянами щодо того, хто призвів до ситуації, коли країна в такому становищі, хто торгував українською зброєю наліво. Я особисто краще ставитимуся до держави, яка нарешті почне говорити, чому ми всі втрапили в таку біду. Не можна бути певним бо-дай чогось у країні, якщо не дові-

«УПЕВНЕНІСТЬ ПОЛЯГАЄ В ТОМУ, ЩО ТИ ЗНАЄШ, ДЕ СХОВИЩЕ Й КУДИ В РАЗІ ПОТРЕБИ БІГТИ»

реш її лідерам і якщо реальну інформацію про стан справ та ведення війни приховано.

Ізраїль більш ніж 50 років перебуває у стані постійної війни. Тамешні громадяни кажуть, що треба просто продовжувати життя. Про бойові дії не говорять, але кожен знає, де бомбосховище. А наша влада каже нам, що про захистки від бомбардувань думати не потрібно, а варто й надалі зберігати спокій. Це впевненості не додає аж ніяк. Упевненість полягає в тому, що ти знаєш, де сховище й куди в разі потреби бігти. ■

Не спи, Міхелю!

Німецьке суспільство потроху прокидається зі сну байдужості до навколишніх подій. Утім, чи додасть це офіційному Берлінові рішучості у відносинах із Москвою, поки що не відомо

Він сидючи спить на троні, тоді як із цього всі користаються: британський бульдог краде гроші, французькі солдати – мантию. А німецькому Міхелю все одно байдуже. «Я знаю, що німецький Міхель – ведмідь, людина байдужої вдачі», – додає характеристику в одному зі своїх віршів Гайнріх Гайне. Цей узагальнений сатиричний образ німецького бюргера XIX століття залишається актуальним і досі. Нещодавно німецький журнал Сісего опублікував серію карикатур під назвою «Німецький Міхель та дилема Меркель», де кожен із малюнків зображує проблеми, які накопичуються перед федеральним урядом. Проте, щоб їх вирішити, наразі не стає політичної волі в керівництва, а німецькому Міхелеві про таке навіть думати страшно. Єдиний, кому не лячно, це президент ФРН Йоахім Гаук, який і намагається втовкмачити на одній із карикатур хлопчику в нічному ковпачку (головна зовнішня ознака Міхеля) «серйозні речі».

Саме цю розбіжність у політичних підходах між канцлером та президентом після загострення ситуації в Україні, пов'язаного з безпосереднім вторгненням російських військ, можна спостерігати зараз у німецькій політиці. 1 вересня, в день початку Другої світової війни, два німецькі лідери виступили із промовама, де, звісно, багато разів згадували слово «Україна»: канцлер – у Бундестазі, а глава держави – значно східніше, на півострові Вестерплатте біля Гданська, звідки й почалася війна. «Німецький уряд вважає, що цей конфлікт не має військового вирішення. Із цим згодні всі країни ЄС. Тому ми повинні негайно знайти політичне», – нагосила Меркель на своїй позиції щодо нашої держави, утім, додавши, що від початку йшлося про конфлікт не всередині України, а між

Автор:
Ольга
Ворожбит

нею та Росією. Зовсім інша риторика того дня була у президента Гаука: «Після падіння Берлінського муру ЄС, НАТО і групи провідних промислових країн розвинули особливі відносини з Росією та інтегрували цю країну за різними напрямками. Росія де-факто розірвала партнерство», –

«Кожен конфлікт має свій характер», – заявила Меркель, переходячи до цього питання. «Якщо терористи підпорядкують собі регіон, щоб забезпечити себе та інших фанатиків місцем для відступу, то небезпека зростає і для нас», – аргументувала своє рішення німецький канцлер. Щодо

Узагальнений сатиричний образ німецького Міхеля залишається актуальним і досі

наголосив він. За останню фразу німецький президент наразився на шквал обурень від різноманітних, переважно лівих, політиків у своїй державі. Іншим зауваженням до Гаука є те, що він після обрання на посаду ще у 2012 році так і не відвідав Росії, а отже, упереджено ставиться до неї.

Якщо на Вестерплатте того дня порівнювали напад РФ на Україну з агресією Німеччини в 1939 році проти Польщі, то топтемою в Бундестазі було постачання зброї до Іраку – курдам, які протистоять там терористичній організації «ІДІЛ» («Ісламська держава Іраку та Леванту»).

російської агресії такої аргументації в неї немає.

З огляду на контекст України та її безпосередню географічну близькість до ФРН і неодноразові заклики до постачання зброї таке рішення видавалося дещо лицемірним, хоч і мало логічне пояснення. «Німеччина принципово не постачає зброї у кризові регіони. Від цієї політичної лінії відійшли в рішенні про її надання пешмерга, які борються з «ІДІЛ». Таке рішення уряду здивувало багатьох спостерігачів і спричинило широку дискусію, – каже у коментарі **Тижню** політолог із німецького Інституту безпеки та

міжнародних відносин Штефан Галлінг. – Постачання зброї тут вважають свого роду гуманітарною інтервенцією без розміщення своїх підрозділів, щоб запобігти злочину проти людяності, а також дальшому державному колапсові в Передній Азії, разом зі зміцненням ісламського тероризму».

Постачання зброї – дуже тонка тема, особливо для Німеччини, адже пацифізм переважає серед її жителів ще від моменту закінчення Другої світової. А випадок із курдською меншиною езидів у Північному Іраку, якій у цьому випадку загрожує знищення, напрошується на порівняння з тогочасним геноцидом євреїв, згадки про відповідальність за який і не оминула Меркель під час виступу 1 вересня.

Якщо уникнути теми постачання зброї, то позиція Німеччини й особисто Меркель бачиться доволі хиткою. З одного боку, німецький канцлер готова до рішучих дій (наступного рівня санкцій, фінансової підтримки України), але із другого – не полишає надії домовитись із Владіміром Путіним, не маючи поки що достатнього важеля, аби примусити його до миру. Нинішня патова ситуація схожа на минулорічні переговори з тодішнім президентом Януковичем, коли представники спеціальної місії Європарламенту Пет Кокс та Александр Квасневський, а також комісар Штефан Фюле до останнього намагалися вмовити його підписати угоду. Останній шанс випробувала навіть та ж таки Ангела Меркель: пригадайте висвітлену ЗМІ вечірню зустріч лідерів під час Вільнюського саміту, проте ще й до нього видавалося

цілком зрозумілим, що жодних результатів ці переговори не дадуть, оскільки більше важелів впливу на Януковича тоді було в російського лідера.

Ані Меркель, ані німецьке суспільство поки що не здатні визнати, що потрапили в безвихідь. Видається, що обом їм зручно залишатись у позі Міхеля, лише інколи поправляючи свій ковпак.

Серед німців загалом дуже складно знайти політиків-«яструбів», готових до конфронтації, а тим паче відкритого конфлікту з Росією. Більше тих, хто шукає діалогу та консенсусу. Скажімо, навіть у своєму найновішому інтерв'ю міністр закордонних справ Франк-Вальтер Штайнмайер усе ще не говорить, ані про вторгнення, ані про «проникнення» російських військ на територію України – лишень про «посилення підтримки Путіним сепаратистів». Дещо жорсткіший тон у Меркель. Утім, «яструбами» можна назвати хіба що президента Гаука та представників «Зелених» у німецькому парламенті. Так, лідер їхньої фракції Джем Оздемір виступив із вимогою скасувати Дні Росії в Німеччині за участю представників економіки під головуванням колишнього канцлера Гергарда Шредера, які мають відбутись на початку жовтня. На його думку, абсурдно посилювати економічні контакти із цією країною, коли ЄС обкладає її санкціями. Окрім того, Оздемір назвав серйозної критики однопартійців, підтримавши постачання зброї до Іраку. Жорстку позицію займають також «Вільні демократи», які, втім, не пройшли до нинішнього Бундестагу.

Депутати-центристи (ХДС) Карл-Георг Вельманн та Андреас Шокенгофф ще від початку кризи в Україні виступали за перегляд контактів із Москвою. Вони навіть підготували документ щодо «перевизначення відносин із Росією», який представили 1 липня. «Німеччина має особливу відповідальність, відіграючи роль посередника в пошуках консенсусу між ЄС і НАТО в контексті їхніх позицій щодо Росії», – зазначають вони в документі. Саме Вельманн раніше заявляв про те, що ЄС і НАТО остаточно не відмовлялися Україні у військовій допомозі.

Варто взяти до уваги свіже опитування «Трансатлантичні тренди»: більшість жителів Заходу ладні надавати економічну й політичну підтримку Україні, проте не готові до по-

З ОДНОГО БОКУ, НІМЕЦЬКИЙ КАНЦЛЕР ГОТОВА ДО РІШУЧИХ ДІЙ, АЛЕ З ДРУГОГО – НЕ ПОЛИШАЄ НАДІЇ ДОМОВИТИСЬ ІЗ ВЛАДІМІРОМ ПУТІНИМ, НЕ МАЮЧИ ПОКИ ЩО ДОСТАТНЬОГО ВАЖЕЛЯ, АБИ ПРИМУСИТИ ЙОГО ДО МИРУ

стачання зброї та військової допомоги (хоча якщо деталізувати ці тренди, то американці підтримують – 55% «за», а громадяни ЄС протистоять – 53% «проти»). Хоча серед країн, найбільш згодних піти на конфлікт заради підтримки Києва, Німеччина перебуває на третьому місці після Швеції та Польщі: 65% населення зважилися б на такий ризик.

Коли враховувати такий рівень сприяння в суспільстві й готовність іти на конфлікт із Росією (але не воєнний), то можна сподіватися, що зрештою в діях німецької верхівки з'явиться рішучість стосовно нових нестандартних дій у відносинах із Москвою. По-перше, це можуть бути справді ефективні санкції. По-друге, підтримка України нелетальною зброєю, чого їй теж поки що дуже бракує. ■

Лібор Дворжак: «Путін – це російська національна трагедія»

Російсько-українські зв'язки в баченні Лібора Дворжака, чеського радіожурналіста, перекладача й русиста з Праги

Спілкувався
Ярослав
Пешек

У. Т.: Нещодавно ми згадували 46-ту річницю окупації Чехословаччини радянською армією. Як вас зачепили ці події як русиста, перекладача й журналіста?

– У серпні 1968-го мені був двадцять один рік і два місяці. Навесні того самого року мене зарахували на філософський факультет Карлового університету, а саме на спеціальність «філософія – русистика». Радянська окупація для мене, як і для всіх чехословацьких громадян (чи майже всіх, тому що колабораціоністи й заяті більшовики, на жаль, були й у нас), стала великим і неочікуваним ударом, виявом неймовірної підступності й віроломності, який люди мого покоління не забудуть до смерті. Водночас я, звичайно, ці на мить не сумнівався в тому, що потрібно і далі вчити російську – вже хоча б тому, щоб краще розуміти психологію і дивну логіку столітнього російського імперіалізму. Тому що це було не що інше, як чергова спроба імперіалістичної експансії й страх утратити колишні території. Зрештою, одна з моїх перших учительок російської мови на кафедрі Ева Боучкова на першому ж семінарі висловилася абсолютно чітко (хоча мене й не треба було переконувати): «Зрозумійте, колеги, російська мова й велика російська література ні в чому не винні». І це було, є і буде правдою.

У. Т.: Деякі публіцисти пишуть про чеську травму, якої завдала російська окупація. Чи може щось подібне зараз відбуватися і з українцями?

– На мою думку, дуже багато українців уже відчули її на собі, й для них це набагато більша трагедія, ніж для нас був серпень 1968 року. Чому? Освіченій людині в Україні цього не треба поясню-

вати: споріднені мови, одна релігія, у багатьох аспектах спільний історичний досвід, хоча й ідеться про речі, про які сьогодні згадують переважно росіяни. Згадують про них, бо не усвідомлюють, що українці – інший народ, який має незаперечне право йти своєю дорогою. І доки росіяни цього не збагнуть, взаєморозуміння навряд чи вдасться досягти.

У. Т.: Ми роками жили в переконанні, що слов'яни не воюють одне з одним. Українсько-російський конфлікт – це виняток із правила?

– Слов'янофільство – феномен, який належить швидше до XIX, ніж до XXI століття, тому я його зараз не зачіпав би. У наш час діють уже зовсім інші стандарти й інтереси, ніж якимсь, сьогодні вже міфічне, слов'янське братерство.

У. Т.: Ваше бачення сучасного російського суспільства на чолі з Владіміром Путіним позитивне чи негативне?

– Путіна на чолі Російської держави я вважаю російською національною трагедією, попри те що зараз принаймні частині росіян матеріально живеться набагато краще, ніж будь-коли за всю кількатисячну історію цієї країни. Проте той відносний добробут – це аж ніяк не результат державотворчої геніальності Путіна, а лише щасливий збіг обставин, коли фортуна ще на самому початку його панування принесла йому на таці рекордно високі ціни на світовому ринку енергоресурсів. Я, звичайно, росіянам цього не бажаю, але суть тамтешнього «економічного дива», чи хай там як хтось це назвав би, проявиться відразу ж після того, як ціни помітно чи навіть істотно впадуть.

Інша річ, хто замінить Путіна, якщо він раптом візьме й зникне з лиця землі...

У. Т.: Що має змінитися, щоб росіяни визнали український народ і його суверенність?

– Насамперед мали б змінитися самі росіяни – позбутися схильності до месіанства й свого, на жаль, переважаючого переконання, що Росія не може існувати інакше, аніж як імперія. І стосується це відносин не лише з Україною, а й із цілим світом.

У. Т.: Ви працюєте зараз над перекладом книжки російського автора?

– Звичайно. Я саме закінчив і здав новий переклад «Обломова» Гончарова, зараз працюю над збіркою «Фантастичні оповідання з російської класики». Якраз розпочав роботу над Гоголівською «Шинеллю», а це, до речі, абсолютно геніальний зонд у психологію забитої російської людини... Із сучасної літератури чекає на видання справді дивовижна робота мого друга Віктора Єрофеева «Енциклопедія російської душі», а також старіші оповідання Владіміра Сорокіна, творчістю якого я останнім часом займаюся, мабуть, найсистематичніше.

У. Т.: Який ваш прогноз подальшого розвитку подій в Україні та Росії?

– Хотілося б вірити, що зрештою все владнається, і побажати цього хочеться не тільки українцям, а й, також росіянам, які цим безглуздим конфліктом викликали до себе чергову хвилю недовіри й ненависті у всьому світі. Однак боюся, що дорога до цього врегулювання буде довгою. ■

БІОГРАФІЧНА НОТА

Лібор Дворжак

– чеський журналіст і перекладач з російської. Народився 1948 року. Вивчав філософію і російську мову в Карловому університеті в Празі. Працював журналістом і редактором у часописах, інформаційних агентствах, на радіо і телебаченні. Нині входить до редакційної ради P1av, часопису про світову літературу. Перекладає на чеську твори російських класиків і письменників сучасності. 2006 року за переклад «Окаянных дней» Івана Буніна був нагороджений премією Йозефа Юнгмана

РЕДАКЦІЙНА:

у будь-якому банку за наведеними реквізитами. Повідомте адресу доставки за телефоном 067-407-10-96 (з 9:00 до 18:00, оператор скине Ваш виклик і перетелефонує)

У ВІДДІЛЕННЯХ УКРПОШТИ:
«Український тиждень» за індексом 99319

ЗА СИСТЕМОЮ PORTMONE:
www.portmone.com.ua

ВАРТІСТЬ РЕДАКЦІЙНОЇ ПЕРЕДПЛАТИ:

- «Український тиждень»
- на 1 міс. – 45 грн
 - на 3 міс. – 135 грн
 - на 6 міс. – 270 грн
 - на 12 міс. – 540 грн

Телефон редакції:
044-351-13-00

ОБЕРІТЬ ЗРУЧНИЙ ДЛЯ ВАС СПОСІБ ПЕРЕДПЛАТИ:

повідомлення	отримувач платежу ТОВ «Український тиждень»	26009000022321	35392656
		поточний рахунок отримувача	код отримувача
	назва установи банку	300023	
	ПАТ «Укрсоцбанк»	МФО банку	
	Прізвище, ім'я та по батькові платника		
	Адреса платника, телефон		
	вид платежу: за передплату на журнал «Український тиждень»		
	період:		
касир	платник (підпис)	сума, грн	

НАТО пригадує забуті рефлексии

Російська агресія в Україні робить саміт НАТО в Уельсі найважливішим з часів закінчення холодної війни

Спочатку цей захід планувався як рутинна подія. Але саміт лідерів країн – членів НАТО, що відбудеться 4–5 вересня в місті Ньюпорт (Південний Уельс) і мав ознаменувати офіційне завершення бойових дій в Афганістані, перетвориться, ймовірно, на одну з найважливіших зустрічей за всю 65-річну історію Альянсу. Відтоді як Володимир Путін увів війська до Криму й таким чином розпочав першу в Європі збройну анексію території з часів Другої світової війни, стало зрозуміло: НАТО повертається до того, заради чого блок і ство-

рювався, а саме до колективної територіальної оборони.

Путін підхльоснув НАТО саме в час найбільших сумнівів у потрібності блоку, до того ж не вперше. Хоча Альянс і досяг піка активності в 2011 році, провівши шість операцій на трьох континентах (Афганістан, Косово, Лівія, навчання в Іраку, антитерористичні операції в Середземноморському регіоні й боротьба з піратством біля східного узбережжя Африки), більшість із них зараз закінчилися або добігають кінця. Модернізація Збройних сил Росії та її агресивні великомасштабні навчання близько до

кордонів НАТО стурбували північних і східних членів Альянсу. Але європейців переважно хвилює зниження рівня життя, а не зовнішні загрози для безпеки.

Навіть якби останні дії РФ і не викликали такого занепокоєння, нинішній генеральний секретар НАТО і колишній прем'єр-міністр Данії Андерс Фог Расмуссен все одно взявся б переконувати лідерів європейських держав на саміті в Ньюпорті, що необхідно припинити зменшувати оборонні бюджети й витратити їх ефективніше. Але в минулому такі заклики залишалися здебільшого без відпо-

віді. Лише четверо європейських членів НАТО (Британія, Естонія, Франція і Греція) змогли наблизитися до взятих у 2006 році зобов'язань витратити не менше ніж 2% ВВП на оборону, і тільки п'ять виконали інше, не менш важливе: витратити 20% оборонного бюджету на сучасне обладнання.

Після 12-річних зусиль в Афганістані з непереконливим результатом вважалося, що ера масштабних військових інтервенцій за межами Європи минула. Очевидно, там ще на кілька років залишиться невеликий остаточний контингент НАТО під керівництвом США для «підготовки, консультування і допомоги» афганській армії в боротьбі проти «Талібану» (якщо новий президент Афганістану зможе швидко підписати угоди про безпеку). Але з огляду на розширення дуги нестабільності на Близькому Сході та на півночі Африки після Арабської весни і появу джихадистської «Ісламської держави» відповідати на такі складні загрози через заскорублї структури НАТО, які діють за принципом консенсусу, видається надто непростим завданням. Кампанія усунення від влади лівійського диктатора Муаммара Каддафі в 2011 році хоча й була вдалою, але виявила розбіжності всередині Альянсу й у військових потужностях, що викликало гнів Америки через незадовільне фінансування військової галузі в Європі. Крім того, після неї в країні залишився страшний безлад.

Що ж до Америки, то в нових стратегічних рекомендаціях, підготовлених для Барака Обами на початку 2012 року, самовдоволено йдеться про «більшість європейських країн», які зараз є «виробниками безпеки, а не споживачами». У документі йдеться про те, щоб скористатися «стратегічною нагодою перерозподілити американські військові інвестиції в Європу» на користь Азії, аби відповісти на виклики агресивного Китаю. Перезарядка Альянсу, який дехто у Вашингтоні вважає пережитком холодної війни, була десь у самому кінці списку пріоритетів президента.

Зараз усе це змінилося. Україна не має членства в НАТО (а недопущення цього – головна мета російської політики), тож не

може скористатися захистом, прописаним у статті 5, що передбачає зобов'язання кожного члена вважати напад на одного нападом на всіх. Але заява Путіна про право діяти там, де, на його думку, утискається російськомовне населення, безпосередньо погрожує країнам Балтії, а вони якраз і є членами Альянсу. Естонія, Латвія та Литва, які вступили до НАТО у 2004 році, перебували в складі СРСР до його розпаду в 1991-му. І кожна з них має російськомовну етнічну меншину. Після захоплення Криму спроба Путіна встановити російську сатрапію на Донбасі через розпалення та озброєння сепаратистських заворушень продемонструвала технології «гібридної війни», якими Кремль може скористатися для дестабілізації Балтії.

Реакція на путінську агресію була переважно економічною, з поступовим нарощенням санкцій. Але генсекові Расмуссену і головнокомандувачу об'єднаних збройних сил НАТО в Європі генералові Філіпу Брідлаву відразу було зрозуміло, що Альянс теж муситиме реагувати. Це означало негайно заспокоїти найуразливіші прифронтові держави НАТО й водночас домогтися, щоб усі 28 членів дійшли згоди щодо характеру загрози європейській безпеці та заходів, необхідних для протидії їй. Передусім це означало продемонструвати, що стаття 5 залишається непохитною опорою Альянсу саме тоді, коли з'явилися сумніви, наприклад, чи справді захоче уряд Нідерландів або Німеччини послати свої війська воювати за Естонію або Румунію.

Деякі з цих заходів уже вживаються. Патрулювання повітряного простору над країнами Балтії швидко підсилили кількома додатковими реактивними винищувачами. У червні Обама відвідав Варшаву й оголосив про виділення \$1 млрд на поетапні військові навчання та підготовку в Східній Європі з додатковою ротацією американського контингенту в цьому регіоні (перед самітом він також зробить символічну зупинку в Естонії). Приблизно тоді ж Північноатлантична рада – основний орган прийняття політичних рішень НАТО – запропонувала генералові Брідлаву розробити надій-

Сили швидкого реагування (NRF), які налічують

13 тис.

добре озброєних військових із країн – членів НАТО, повинні стати «ударною силою» розгортання частин Альянсу в майбутньому. В межах цих сил мультинаціональна група рівня бригади (близько

5 тис.

особового складу) може бути розгорнута за першим же сигналом тривоги без звичайної вимоги політичного погодження шляхом консенсусу

ний спосіб стримування російського авантюризму, який можна задіяти після саміту.

Потенційною проблемою для Расмуссена було те, що навіть після анексії Криму члени НАТО не могли дійти згоди щодо ступеня російської загрози. Дехто, схоже, купився на московську пропаганду «спонтанного» повстання, підтриманого Росією лише згодом; у Німеччині багато хто в силу історичних причин схиляється до політики *Russland verstehen* – «розуміння Росії», а то й симпатії до РФ. Федеральний канцлер Ангела Меркель, уродженка комуністичної НДР, не має особливих ілюзій щодо Путіна, але рідко виявляє бажання йти наперекір пацифістській громадській думці. Наївний новий уряд Італії, щосекунди пам'ятаючи про залежність крихкої італійської економіки від російського газу, теж сподівався уникнути конфронтації.

РОЗСТАВЛЯЮЧИ ПАСТКИ

НАТО може діяти лише за наявності консенсусу, а деякі члени боялися, що розміщення військ у Польщі й країнах Балтії порушить досягнуті 1997 року домовленості з Росією в межах Засадничого акта, який офіційно проголосив закінчення ворожнечі. На квітневій зустрічі міністрів закордонних справ держав – членів

ВАЖЛИВОЮ СКЛАДОВОЮ НОВИХ ПЛАНІВ Є УТРИМАННЯ ВІДНОСНО НЕДАВНО СТВОРЕНИХ НАТО СИЛ ШВИДКОГО РЕАГУВАННЯ У СТАНІ НАБАГАТО ВИЩОЇ ГОТОВНОСТІ, НІЖ РАНИШЕ

Альянсу прохання Польщі розмістити на її території 10-тисячний контингент було відхилено. Дехто ніяк не хотів почути думку Расмуссена про те, що багаторічні намагання НАТО перетворити Росію на свого стратегічного партнера зазнали невдачі й що путінська РФ вважає блок лише супротивником.

Проте з накопиченням доказів причетності РФ до дедалі кровопролитніших заколотів на Сході України аргументи натовських «голубів» слабшають. Ма-

совий зсув у громадській думці стався в липні, коли сепаратисти збили літак малайзійських авіаліній МН17 із надсучасної ракетної установки, наданої Росією. «Ті, хто дотримувався оптимістичних поглядів на РФ, були змушені визнати, що помилялися; у них не було відповіді», – заявив один із провідних дипломатів НАТО. За словами Расмуссена, Альянс має бути готовим до довгого протистояння з Росією. «Я хотів би застерегти тих, хто думає, що причина лише в Путіні. Ні, вона глибоко вкорінена в російському суспільстві».

Як наслідок – генерал Брідлав навряд чи побачить значний політичний опір пакету стримувальних заходів, які він запропонує на саміті в Ньюпорті. Складено план «готовності до дій», який дав би НАТО змогу швидко відреагувати на кризу, передбачену статтею 5. Досягнуто компромісу між тими, хто вважає постійне розміщення сил Альянсу на сході та півночі Європи біля російських кордонів порушенням Засадного акта, і тими, хто вважає, що РФ сама анулювала цей акт своїми діями: генерал Брідлав запропонує розмістити попередній командно-контрольний центр, фахівців із логістики, важкі озброєння і боеприпаси, можливо, на наявній базі в польському місті Щецин (див. «Члени НАТО в Європі»). За його словами, це дасть змогу «легко пересуватися і потужного удару за потреби». Очевидно, буде ротация контингенту бази з постійним чергуванням військових різних держав-членів. Часті масштабні навчання сигналізуватимуть про

готовність НАТО і підтримуватимуть необхідну взаємодію між національними контингентами за моделлю, виробленою в Афганістані.

Важливою складовою цих планів є утримання відносно недавно створених НАТО сил швидкого реагування (NRF), які налічують 13 тис. добре озброєних військових із країн-членів, у стані набагато вищої готовності, ніж раніше. Вони повинні стати «ударною силою» розгортання частин Альянсу в майбутньому. У межах цих сил мультинаціональна група рівня бригади (близько 5 тис. особового складу) може бути розгорнута за першим же сигналом тривоги, можливо, за кілька годин, за наказом верховного головнокомандувача об'єднаних збройних сил НАТО в Європі й без звичайної вимоги політичного погодження шляхом консенсусу.

За словами Расмуссена, це для того, щоб «кожен потенційний агресор знав: у разі нападу на одного з наших союзників він матиме справу не лише з національними збройними силами, а з НАТО». Натяк прозорий: ворогові доведеться рахуватися із силами «розтяжками», які викличуть реакцію всього Альянсу. Як сказав один високопоставлений чин із Альянсу: «У цієї організації надзвичайна м'язова пам'ять. Ми все ще здатні дуже швидко озброїтися».

Потенційним ускладненням може стати те, що гібридна війна, яку Росія веде в Україні, не така однозначна, як звичайний збройний напад. За словами генерала Брідлава, НАТО має бути готовим до «зелених чоло-

вічків» – сил особливого призначення без розпізнавальних знаків своєї держави, які перетинають кордон і розпалюють заворушення, захоплюють адміністративні будівлі, підбурюють місцеве населення й надають тактичні консультації сепаратистам, дестабілізуючи таким чином країну. В опублікованому 17 серпня інтерв'ю німецькій Die Welt він сказав: «Якщо раптом НАТО виявить проникнення на його суверенну територію [анонімних] іноземних сил і якщо нам вдасться довести, що ця діяльність веде конкретна держава-агресор, тоді можна застосовувати статтю 5».

На цьому Альянс, схоже, перестав гарячково шукати собі якусь місію, але Єнс Столтенберг, колишній прем'єр-міністр Норвегії і з жовтня наступник Расмуссена, все ще муситиме вирішувати ті самі старі проблеми, від яких потерпає Альянс. Нинішній генсек НАТО каже, що до саміту близько половини членів зобов'язалися не зменшувати далі оборонні бюджети, хоча багатьом ще далеко до запланованих видатків у розмірі 2% ВВП на оборонку. Також, незважаючи на запевнення Обама щодо невіддільності європейської безпеки від американської, Сполу-

ГЕНСЕК НАТО АНДЕРС ФОГ РАСМУССЕН: «Я ХОТІВ БИ ЗАСТЕРЕГТИ ТИХ, ХТО ДУМАЄ, ЩО ПРИЧИНА ЛИШЕ В ПУТІНІ. НІ, ВОНА ГЛИБОКО ВКОРІНЕНА В РОСІЙСЬКОМУ СУСПІЛЬСТВІ»

чені Штати навряд чи перенесуть центр своєї уваги з Китаю. Президент США схильний вважати Росію радше проблемною регіональною державою, ніж військово-політичним супротивником такого рівня, яким колись був Радянський Союз. Крім того, є сумніви щодо важливості ролі НАТО на неспокійній близько-східній периферії.

Утім, попри всі свої недоліки, Альянс зберігає надзвичайну здатність оновлюватися перед лицем нових загроз. З ворогами на кшталт Путіна в його потривності сумнівів немає. ■

© 2014 The Economist Newspaper Limited. All rights reserved

Момент Давутоглу

Новий президент Туреччини Реджеп Таїп Ердоган призначає лояльного прем'єра

Процес владонаступництва пройшов як по маслу. 10 серпня Реджеп Таїп Ердоган став першим усенародно обраним президентом Туреччини, впевнено здобувши 52% голосів. 27 серпня на величезному партійному з'їзді в Анкарі він склав повноваження лідера своєї Партії справедливості та розвитку. Призначений Ердоганом наступник (він також міністр закордонних справ) Ахмет Давутоглу очікувано був обраний новим провідником політсили, і незабаром мав скласти присягу і стати прем'єр-міністром.

Реджеп Таїп Ердоган окреслив своє бачення «нової Туреччини» у прощальній промові перед тисячами соратників. Багато було вже досить заялужених тем: список незаперечних здобутків партії та плани нинішнього глави держави щодо «нової ери» (він назвав її «священним завоюванням»), які посилять процвітання, благочестя і світову роль країни.

Хоча наразі роль президента є суто церемоніальною, Ердоган дав зрозуміти, що не переставатиме керувати республікою аж до загальних виборів наступного літа, в результаті яких він прагне заволодіти всіма важелями виконавчої влади. Це може трапитися лише за умови, коли Партія справедливості та розвитку здобуде достатньо місць у парламенті (дві третини або три п'яті з наступним референдумом), щоб самостійно переписати Конституцію.

Досі Ердоганові усе вдавалося, хоч він і поляризував суспільство (половина виборців зневажає його за сунітське «сектанство»). На рахунок в нього дев'ять електоральних перемог після приходу його політсили до однопартійної влади у 2002 році. Ердоганів вибір на користь балакуна Давутоглу може здатися неоднозначним. Цього колишнього вченого й нинішнього дипломата критикують за провал

політичного курсу «нуль проблем із сусідами». До того ж ще потрібно визволити 49 працівників турецького консульства у Мосулі, захоплених у заручники бойовиками «Ісламської держави» (ІДІЛ) на початку червня.

Західні країни дедалі більше нервуються через приплив бойовиків-радикалів до Сирії турецькими «джихадистськими магістралями». Хоч Анкара це й заперечує, вона «дедалі більше потраплятиме у фокус міжнародної уваги», прогнозує досвідчений оглядач, журналістка Фірдевс Робінсон. На думку науковця Бехлюля Езкана, який вивчає тему Давутоглу, той вважає себе «безпомилним творцем історії», але його мрії поширити мусульмансько-сунітський вплив Туреччини на весь Близький Схід і Балкани не здійснилися.

Біографія ісламіста Давутоглу та його відданість Ердогану обіцяють співіснування без проблем. У нього склалися добрі стосунки з шефом розвідувального відомства Туреччини, наближеним до нового президента Хаканом Фіданом. Він поклявся боротися на боці свого покровителя проти Фетулли Гюлена – колишнього імама, який зараз мешкає в Пенсильванії і послідовники якого в поліції та судах можуть бути причетні до недавно порушеної проти Ердогана та його оточення антикорупційної справи. Скандал зам'яли, позвільнявши або перевівши на інші посади суддів, поліцейських та прокурорів.

Абдуллу Гюля, экс-президента і співзасновника Партії справедливості та розвитку, безжально виштовхали з перегонів за лідерство у ній. А в головній світській опозиційній політсилі, як завжди, розбрат. Враховуючи стратегічну важливість Туреччини, західні уряди й надалі співпрацюватимуть з Ердоганом.

Найбільшою проблемою може виявитися економіка. Енер-

PHOTO: REUTERS

гійне зростання, яке стало локомотивом вражаючого злету партії, різко сповільнилося. Авторитетний економіст Алі Бабаджан погодився залишитися в уряді Давутоглу, але тільки до червня. Без нього Ердоган матиме більше свободи, щоб тиснути на центробанк. А якщо він наполягатиме на втіленні дорогих проєктів на кшталт другого босфор-

**ЕКОНОМІКА МОЖЕ
ВІЯВИТИСЯ НАЙБІЛЬШОЮ
ПРОБЛЕМОЮ ТУРЕЧЧИНИ.
ІЩЕ ОДНА ДІРКА
В ОБЛАДУНКАХ ЕРДОГАНА –
КУРДИ**

ського каналу, Туреччину можуть спіткати ще більші фінансові труднощі.

Іще одна дірка в обладунках Ердогана – курди. Мирні перемовини з ув'язненим лідером Робітничої партії Курдистану Абдуллою Оджаланом рухаються як мокре горить. Його командири починають непокоїтись. Але Ердоган переживав і більші проблеми, зокрема спроби перевороту. Суперник для нього ще не з'явився. ■

© 2014 The Economist Newspaper Limited. All rights reserved

Криміналізація американського бізнесу

За порушення компанії слід карати, але правова система США перетворилася на рекет

Хто заправляє найприбутковішою в світі системою вимагання? Сицилійська мафія? Народно-визвольна армія Китаю? Кремлівські клептократи? Для великого бізнесу немає нічого гіршого, ніж американська регулятивна система. Формула тут проста: знайти велику компанію, яка скоїла (або й ні) порушення; пригрозити керівництву банкрутством, бажано вкупі із кримінальними статтями; через таємну домовленість змусити його використати кошти акціонерів, щоб заплатити гігантський штраф в обмін на зняття звинувачень (аби ніхто не перевірив подробиць справи). Потім повторити маневр, але з іншою великою фірмою.

Суми запаморочливо високі. Цього року Банк Америки, JPMorgan Chase, Citigroup, Goldman Sachs та інші фінустанови виклали майже \$50 млрд за те, що нібито вводили в оману інвесторів, які купували іпотечні облигації (див. «Дороге задоволення»). BNP Paribas виплачує \$9 млрд за порушення американських санкцій проти Судану та Ірану. Crédit Suisse, UBS, Barclays та інші «влетіли» ще на кілька мільярдів за різними звинуваченнями. І це ж просто фінансові установи. До цього можна додати ще \$13 млрд штрафу, який BP виплачує частинами після катастрофічного розливу нафти в Мексиканській затоці, \$1,2 млрд, що їх повинна видати Toyota нібито за дефекти в деяких автомобілях, і ще багато чого іншого.

У багатьох випадках ці компанії заслугоували на якусь форму покарання: BNP Paribas у найогидніший спосіб сприяла геноциду, американські банки обдирали клієнтів токсичними інвестиціями, а BP знищила Мексиканську затоку. Але справедливість не повинна спиратися на

Дороге задоволення

Штрафи й виплати в разі врегулювання конфлікту від моменту фінансової кризи, \$млрд

здирництво за зачиненими дверима. Дедалі більша криміналізація корпоративної поведінки в Америці не сприяє верховенству права й капіталізму.

НІ ТІЛОМ, НІ ДУХОМ...

Лише століття тому думка, що компанія може бути злочинцем, не вписувалася в американське законодавство. Панувало переконання, яке висловив англійський лорд-канцлер XVIII століття Едвард Турлоу: в корпорації немає ні тіла, яке можна покарати, ні душі, яку можна приректи на муки, тож вони не здатні бути «винними». Але справа проти залізниці, відкрита 1909 року за

порушення цінового регулювання, закріпила принцип відповідальності компаній за дії їхніх працівників, і тепер Америка має кількасот тисяч правил, які передбачають певну форму кримінальної відповідальності. Тим часом цивільні колективні позови від 1960-х років навчили керівників шукати спосіб швидко й акуратно домовлятися, щоб уникнути затяжних, витратних і ганебних судів.

Недоліки американської цивільно-правової системи добре відомі. З нового – те, як регулятивні органи й прокуратура фактично проводять суди за зачиненими дверима. Попри всі балачки про суспільне благо, органи, які збирають штрафи, перетворилися на центри прибутків: бюрократи Род-Айленду ні в чому собі не відмовляють завдяки 500-мільйонному штрафу від Google, а губернатор і генеральний прокурор штату Нью-Йорк не можуть поділити \$613 млн, виплачених JPMorgan. А їхня влада набагато перевищує повноваження юристів-позивачів у судах першої інстанції. Регулятори фактично не тільки виступають суддями, присяжними й позивачами в порушених ними-таки справах; вони ще й можуть погрожувати кримінальними наслідками.

Фінансові фірми рідко переживають звинувачення в карних злочинах. Мало кому хочеться повторити долю Drexel Burnham Lambert або E.F. Hutton. Для представників керівництва загроза висунення їм особисто кримінальних звинувачень – це крах усієї кар'єри. Не дивно, що легше спорозити гаманці своїх акціонерів. Тому на запитання, чи ці великі фірми не платили б, якби знали, що ні в чому не винні, відповідь така: можуть і заплатити.

Чи не найдужче шкодять у цій ситуації таємничість і непрозо-

Регуляторні кайдани

Заходи американських регуляторів проти фінустанов від часів фінансової кризи

рість. Суспільство ніколи не отримує всіх фактів і не знає, які конкретні люди (з конкретними душею і тілом) винні. Оскільки таких справ ніколи не передають до суду, немає прецедентів, а тому незрозуміло, що ж саме є незаконним. Це допомагає і в майбутньому «доїти» компанії, але підриває верховенство права й призводить до величезних витрат. Окрім того, незрозуміло, як розподіляється «виллов» регулятивних органів. За повідомленнями, губернатор штату Нью-Йорк Ендрю Куомо вплинув на те, щоб збільшити на \$1 млрд частку платежу за домовленістю з BNP, яка надійшла б до скарбниці штату, пригрозивши цій французькій фінустанові застосувати свою владу, аби відкликати її ліцензії на операції на Волл-Стрит. З якого дива уряд штату повинен узагалі отримувати якусь частину штрафу французької фірми за порушення федерального законодавства, невідомо.

ДО ЗУСТРІЧІ В СУДІ – ТІЛЬКИ В ІНШОМУ ЖИТТІ

За оптимальним сценарієм бодай декотрі з таких справ мали б по-

трапляти до суду: тоді якісь факти просочилися б назовні. Це навряд чи в інтересах регуляторів або їхніх жертв-директорів, але принаймні цього повинні домагатись акціонери. Сенатори Елізабет Воррен і Том Кобурн запропонували законопроект про оприлюднення подробиць таких домовленостей. Це могло б стати початком. Прокурори та регулятивні органи повинні були б також прилюдно пояснювати, чому, з огляду на серйозність своїх первинних звинувачень, вони не довели справу до суду.

У більш віддаленій перспективі правовій системі потрібні дві зміни. Перша – набагато чіткіший поділ між цивільним та кримінальним правом там, де справа стосується компаній. Більшість випадків корпоративних порушень мають фінансовий характер і повинні бути розглянуті в цивільних судах. Якщо у процесі виявиться, що окремі керівники порушили кримінальне законодавство, проти них можна висувати звинувачення.

Друга – різке скорочення правової системи. На момент заснування Сполучених Штатів Аме-

рики існувало тільки три конкретні федеральні злочини: державна зрада, підробка грошей і піратство. Зараз їх не злічити. Оцінюючи їх кількість востаннє на початку 1990-х, професор-правник виявив близько 300 тис. регулятивних нормативних актів, які передбачають кримінальне покарання. Відтоді вона могла тільки зрости. Особливо стосовно фінансових компаній зараз діє стільки законів і вони настільки складні (досить глянути на тисячі сторінок нових правил, що випливають із реформ, передбачених законом Додда – Франка), що запровадження їх починає набувати довільного характеру (**див. «Регуляторні кайдани»**).

Це шкодить прогнозованості й зрозумілості, на які спирається верховенство права, і загрожує перспективою вибіркової (та потенційно корумпованої) системи правосуддя, в якій кожен буде в чомусь винен, а покарання визначатиметься політичними домовленостями. Америка навряд чи може критикувати китайське правосуддя за довільне застосування законів до компаній, бо ж сама інколи буває нічим не краща. ■

© 2014 The Economist Newspaper Limited. All rights reserved

Оренда офісів

м.Київ

вул. Машинобудівна, 37

(044) 351 13 06

(096) 422 24 21

www.iland.in.ua

Подорожі зі смертю

Специфічні турфірми в усьому світі пропонують мандрівки до країн, що воюють. Україна не виняток

ШУКАЧІ АДРЕНАЛІНУ.
Туристи з Бельгії та Франції прогулюються біля танків на плаці дислокації поблизу Північної Гази, хоча щойно бойовики ХАМАС порушили 24-годинне перемир'я (27 липня 2014 року)

ФОТО: REUTERS

Автор:
Катерина
Новікова

Постріли, вогонь, вибухи, вуличні сутички або безперервна війна. Мешканці шукають порятунку в безпечних місцях. Водночас інші готові платити великі гроші, щоб опинитись саме там у пошуках гострих вражень. Побути поблизу смерті, вдихнути запах пороху, почути стрілянину – так манить покинути свої безпечні домівки й вирушити назустріч небезпечним пригодам. Це як фільм жаків чи вестерн, але в реальному часі. Смерть стає товаришкою подорожі.

ГАРЯЧІ ТОЧКИ ЗАМІСТЬ ПЛЯЖІВ

Окрім того, можна спостерігати бойові дії з безпечної відстані.

Групи туристів із біноклями й телескопами відвідували контрольовані Ізраїлем Голанські висоти, з яких добре видне сирійське місто Кунейтра, де точились запеклі битви між урядовими військами й повстанцями. Люди приходили щодня в цю буферну зону, аби спостерігати баталії, а потім ділитися враженнями від перебування на самому кордоні з війною. Звідти було навіть чути залпи. Потім бої вщухли і глядачі помандрували до міста Сдерот на кордоні з Газою, постійно обстрілюваного ракетами ХАМАСу. Наче на матчі, вони вітали оплесками кожен влучний удар ізраїльської армії.

Виникли навіть спеціальні турбюро, щоб задовольнити но-

вий попит. Американська агенція туризму високого ризику War Zone Tours («Тури до військових зон») заохочує побачити на власні очі те, що діється в місцях, відомих раніше тільки зі ЗМІ. Сайт WZT відразу вводить в атмосферу війни звуками пострілів, криками, димом та зображенням палаючої машини на чорному тлі. Потенційних клієнтів провокує епіграф – цитата з Андре Жиди: «Лише у пригоді декому вдається пізнати себе». Бюро має неабиякий досвід: від 1993 року возить туристів-екстремалів у понад 50 тривожних точок нинішніх і колишніх конфліктів.

Світ сьогодні дає безліч можливостей задовольнити шукачів небезпечних і жакливих вражень.

Для їхніх послуг працюють гіді – професіонали, здебільшого колишні військові або агенти спецслужб. Вони здобули багаторічний досвід, об'їздивши небезпечні місця планети, мають важливі контакти в уряді й агентствах безпеки. Зацікавлений звертається до бюро в індивідуальному порядку, відтак після обговорення складають план подорожі. Однак WZT пропонує і постійні напрямки: Африку, Мексику, Ірак та Бейрут.

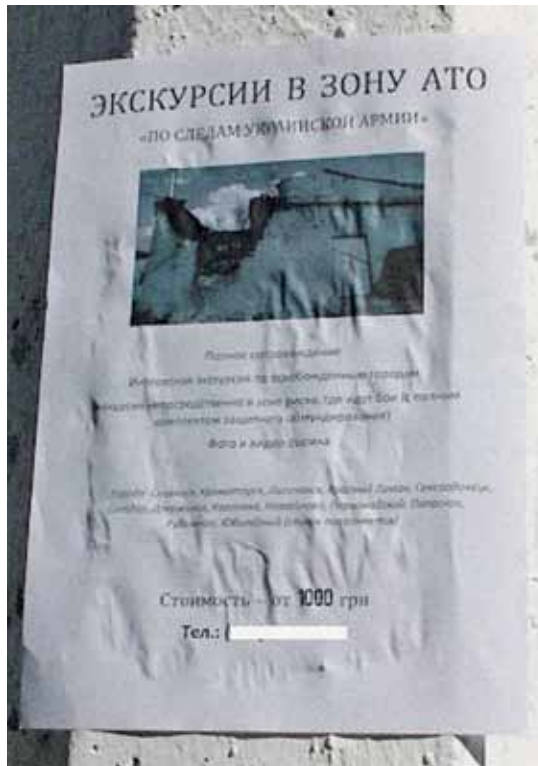
Найпопулярнішим американський туроператор називає Ірак – «гарне й потенційно небезпечне місце». Там можна відвідати зони найбільших вибухів бомб у історії, прогулятися вулицями найдавнішого й постійно безлюдного міста, проїхатися гірськими дорогами через заміновані терени і, зрештою, пообідати в найвіддаленішому куточку, куди не потрапляють чужинці, з головою місцевого селища.

Бейрут дає змогу чудово провести час, проїхавшись у ралі слідами «Хезболли», а потім скуштувати суши. Можна оглянути зруйновані підкладеними в машини бомбами будинки вздовж гарного узбережжя, провести час у гарних готелях і добрих ресторанах неподалік. Місто досі контролюють різні групи. «Інтриги, тривога й небезпечна краса» – пріоритети бейрутського туру.

А ще можна завітати до міста Хуарес у Мексиці на кордоні з Техасом, що назване столицею вбивств у 2010-му. Викардення людей, жорстокість озброєних кримінальних кланів винищує країну вже кілька років. І все це відбувається за лічені хвилини їзди від території США.

Африканські країни Судан, Сомалі та Демократична Республіка Конго – це «дикі життя, нафта й автомати Калашнікова». Можна, наприклад, зустрітися з урядовцями на брифінгу, присвяченому шляхам контрабанди, полетіти гелікоптером до найвіддаленіших місць континенту. «Муsite ризикувати. Лише дозволивши трапитись несподіваному, можна вповні пізнати чудо життя», – заохочує потенційних клієнтів іще один епіграф, цього разу з Пауло Коельйо.

Тим часом британські агенції Wild Frontiers («Дикі кордони») та Untamed Borders («Неприбор-

КОМУ ВІЙНА, А КОМУ МАТИ РІДНА. Кустарні оголошення пропонують екстремальні тури в зону АТО

кані кордони») не настільки відверто посилаються на символіку війни, але теж пропонують екстремальні тури в Афганістан, Пакистан та Іран. Скажімо, остання організує експедиції в афганські й пакистанські гори, де переховувався Усама бен Ладен. Там не припиняється активність різних військово-релігійних груп.

Political Tours («Політичні тури»), ще один туроператор із Британії, пропонує не пригодницькі круїзи зі смертю, а відповідальніші подорожі для зацікавлених міждержавними відносинами та поточними справами світу. При цьому туристи зустрічаються з місцевими спільно-

жах до Ізраїлю, Палестинської автономії та Лівії. Можна не лише відвідати в'язницю «Абу-Салім», резиденцію Муаммара Каддафі, а й зустрітися з керівниками повстанських кланів, що контролюють Місрат. Організують і мандрівки до КНДР, такої захопливої через цілковиту ізоляцію та поліцейний режим для гостей із безпечного й ситого світу. Туристи можуть відвідати фабрики, університет, школи, послухати офіційних північнокорейських гідів.

ТУР ДО ЗОНИ АТО

Однак справжньою новинкою сезону є вояжі в Україну. Київський Майдан був наступним напрямком після каїрської площі Тахрір для іноземців, які захоплювалися самовідданістю й відвагою наших протестувальників. У квітні цього року Political Tours провела тур «Українська революція». Його учасники зустрічалися з аналітиками, журналістами й місцевими лідерами (як майданівців, так і антимайданівців). Метою було побачити динаміку всередині країни, а саме показати, як протести вилились у революцію, як Росія використала це, щоб окупувати й анексувати Крим. До планів включили відвідини маєтку колишнього президента Януковича «Межигір'я», а також Харкова й Донецька, щоб ліпше ознайомитись із проросійськими настроями.

Другий тур (до Києва, Дніпропетровська, Полтави, а також Одеси й Харкова) відбувся в липні під керівництвом колишнього кореспондента ВВС в Москві Леоніда Рогозіна. Цікаво, що гідом по країні й коментатором подій було обрано саме російського журналіста...

Останнім часом в Україні багата пропозиція екстремальних і політичних турів. До того ж вони набувають популярності не лише серед іноземців, а й серед самих громадян держави. Уже з'явилися пропозиції подорожі в зону АТО – слідами української армії. Про це писали як вітчизняні, так і британські ЗМІ, зокрема газета Daily Mail.

Усі ці оголошення неофіційні, розклеєні на стовпах або розміщені у блогах і на сторінках соцмереж. Із них можна довідатися, що екскурсія у звільнені й знищені війною міста на Сході кра-

МЕЖА МІЖ ВІДВІДИНАМИ І ПЕРЕОСМИСЛЕННЯ ІСТОРИЧНИХ ПОДІЙ ТА ПРОСТОЮ ЦІКАВІСТЮ ТУРИСТА НАДТО НЕЧІТКА

тами, відвідують родини, розмовляють із лідерами. Гідами служать провідні аналітики й медійники. Очолює агенцію колишній балканський кореспондент The New York Times Ніколас Вуд, який спеціалізується на подоро-

їни, зокрема Слов'янськ чи Краматорськ, коштує від тисячі з чимось гривень (із бронезилетом включно). Водночас тури, наближені до місць активних бойових дій, – понад 9 тис. грн разом із захисним спорядженням. Організатори обіцяють знижений ризик подорожі завдяки пересуванню в броньованому транспорті. Отож-бо можна спокійно насолоджуватись вільним часом, спостерігати за бомбардуванням і фотографувати. Туристам дозволено узяти сувеніри – гільзи, осколки снарядів чи почорніле каміння. Звичайно, «бонусом» туру можуть стати раптові небезпечні ситуації.

У мережі можна натрапити також на оголошення «туру вхідного дня» або «сафари на бойовиків» у групах із 10 осіб на БТР. Учасникам дають навіть змогу постріляти зі справжнього автомата за 200 умовних одиниць. Безперечно, слід окремо оплатити супровід, бронезилет, каску, харчування, намети й страховку.

Про стрімке зростання кількості чорних круїзів у нашій країні свідчить попередження, яке розмістило на своєму сайті Державне агентство України з питань туризму та курортів. Громадян закликають утриматися від відвідування зони АТО з екскурсійною метою, не замовляти таких подорожей, бо вони суперечать морально-етичним нормам і наражають на небезпеку життя.

ВОЯЖ НА ТЕМНИЙ БІК

Сьогодні смерть щораз помітніше перетворюється на соціальну дійсність. Військовий або чорний туризм – подорожування до місць, пов'язаних зі смертю, нещастям і жахом, – можна назвати справжнім знаком нашого часу. У Великій Британії постав Інститут досліджень чорного туризму Університету Центрального Ланкаширу в Пристоні під керівництвом доктора Філіпа Стовна. Ця установа визначає предмет своїх наукових зацікавлень як thanatourism (смертотуризм, від імені давньогрецького бога смерті Танатоса), мета якого – роздивлятися deathscapes (смертовиди, від landscapes – краєвиди). Утім, це не нове явище. Адже й раніше знаходились роззяви, які прямували за

БЛЮЗНІРСТВО НА ПАМ'ЯТЬ. Дівчинка фотографується в печі крематорію колишнього нацистського табору смерті «Майданек» у Польщі

арміями, щоб спостерігати битви, або ж сходились оглядати публічні страти. Однак тепер тенденція комерціалізована: захоплення смертю й жахом стало ексклюзивним товаром. Кількість гарячих точок у світі збільшується, а разом із нею стрімко зростає ця туристична галузь (за останні чотири роки – аж на 65% річних).

Бюро War Zone Tours називає метою таких подорожей набуття багатого досвіду й передусім пізнання культури інших країн. Чи так є насправді? «Безпечні, організовані відповідно до бачення замовників із невеликими обмеженнями» екскурсії до місць, де звичайне мирне життя розбите,

мусить перебувати в динаміці. Однак, може, краще обрати динаміку допомоги й гроші, витрачені на гру із власним життям, передати на допомогу постраждалим?

Чорний туризм охоплює цілий спектр смертовидів. Це концентраційний табір «Аушвіц», військовий цвинтар у Катині, місце катастрофи літака президента Польщі, поля смерті й Музей геноциду в колишній школі в Камбоджі, де було вбито 20 тис. осіб, зона терористичного акту 11 вересня у Нью-Йорку, Хіросіма – місце вибуху першої атомної бомби, Фукусіма, де 2011 року сталась аварія на АЕС, колишні в'язниці, а нині готелі в Оксфордї, Стамбулі й Амстердамі, а також діюча державна тюрма в Луїзіані, куди двічі на рік організують екскурсії, дільниця Нового Орлеана, спустошена ураганом «Катріна» 2005 року, а також вулкан в Ісландії, виверження якого у 2010-му паралізувало повітряний рух Європи тощо. Можна ще дуже довго й довго доповнювати цей страшний список. В Україні до останніх трагічних подій війни з Росією популярним місцем була Прип'ять – «село духів».

Можна запитати, чому в переліку смертовидів опинивсь «Аушвіц»? Адже це місце пам'яті жертв Голокосту і Другої світової війни. Туди їздять школярі й студенти, учасники міжнародних проектів та відвідувачі, аби побувати на своєрідній фабриці історії. Доктор Стовн називає подорожі до таких місць, як нацистські концентраційні табори, Чорнобиль чи зона теракту в Нью-Йорку, «світським паломництвом». Люди прагнуть відчувати там, що означає страждання, співпереживати з жертвами. Однак іноді вони зітхають із радісним полегшенням, повертаючись до своїх безпечних домівок, бо ж їх оті нещастя не торкнулися.

Насправді межа між відвідинами для вшанування й переосмислення історичних подій та простою цікавістю туриста надто нечітка. Схоже, вирішальним критерієм тут є інтенція. У Польщі шкільні екскурсії до концтаборів не обов'язкові, адже батьки часто не дають на них згоди саме через драматичність. Натомість ці поїздки часто, навпаки, стають розважальними. Кілька років

КОМЕРЦІАЛІЗАЦІЯ СМЕРТІ Й ЖАХУ ВІДКРИВАЄ НАПРУЖЕННЯ ЧЕРЕЗ «БОЛІСНУ СПАДЩИНУ» В КУЛЬТУРНІЙ ПАМ'ЯТІ СУЧАСНОГО СУСПІЛЬСТВА

люди страждають, гинуть і змушені втікати... Наскільки моральним є задовольняти власну цікавість до світу таким чином? У фірмі переконані, що людство не заспокоюватиметься, що воно

тому в мережі з'явилося фото усміхненої дівчинки в печі крематорію концтабору «Майданек» із привітаннями для френдів. Прокуратура Любліна розпочала тоді вивчення цієї справи і встановлення особи авторки. Інші відвідувачі люблять фотографуватись усміхненими біля відомого напису «Arbeit macht frei» або на колії, куди прибували в'язні. Покарання у вигляді півроку ув'язнення і трьох умовно дістали два турецькі студенти, які фотографувалися перед брамою концтабору «Аушвіц – Біркенау» з жестом фашистського привітання. Виявилось, що це були студенти-історики з Будапешта. Люди люблять моторошні пам'ятки. У 2004 році італійські ЗМІ облетіли новини зі світлинами усміхнених осіб біля гори трупів після цунамі в Тайланді.

Ці випадки, на жаль, досить часті і свідчать про те, що, попри лекції історії та розповідь гіда в музеї, молодь не усвідомлює ані мети екскурсії, ані трагедії геноциду, не розуміє потреби вшановувати безмежні страждання жертв. Зрештою, сам музей концтабору бачиться певною профанацією трагедії. На стінах бараків можна побачити графіті відвідувачів, яких ніхто не зловив на гарячому й не покарав. На тери-

торії для цілковитого комфорту можна купити напої, горішки та солодоші.

Комерціалізація смерті й жаху засвідчує напруження через «болісну спадщину» в культурній пам'яті сучасного суспільства. Можна запитати, що ми називаємо історичною пам'яттю? Це культурно-соціальні координати, на яких будується майбутнє. Як видається, вона нерозривно поєднана з подорожжю. Мандрі змінювали обличчя Європи в часи завоювань Александра Македонського, Хрестових походів, відкриття й колонізації Нового світу і, зрештою, наукових експедицій.

Проте можемо сміливо стверджувати, що саме сучасний світ живе під знаком подорожі. Без неї не обходиться ніщо: ані політика чи освіта, ані суспільна й релігійна діяльність, ані відпочинок. Технічна революція полегшила переміщення і зменшила відстані. Водночас мандрі стали зручними та безпечними й перетворились на вид відпочинку. Адже раніше вирушити в дорогу означало не лише брак комфорту, а й різні небезпеки, ба навіть смерть. Натомість феномен смерттотуризму показує, що люди починають свідомо шукати небезпеки, оби-

раючи круїзи з високим ризиком.

Туристичні місця можна назвати також місцями пам'яті, вони наділені певною педагогікою. Однак навіщо відвідувати поля визначних битв і зони технічних чи природних катастроф та геноцидів? Чи справді ми дістаємо більше знань, побувавши там? Бараки в «Аушвіці» нічого не розкажуть тим, кому не відомі події його історії. Схожа ситуація з так званим політично свідомим туризмом ізраїльтян та палестинців. Колишні військові возять, навіть безкоштовно, охочих, представляючи два протилежні трактування близькосхідного конфлікту. Насправді люди бачать те, що показує їм гід. Адже складно уявити, що під час короткої екскурсії визначеним маршрутом перед очима постане вся правда.

Як сформулюють світ сьогоднішні «паломництва» до смертовидів? Такий туризм є новітнім «танцем смерті», в якому беруть участь мандрівники. На щастя, ці вояжі дуже дорогі, а тому доступні не всім. «Радість нищення є водночас творчою радістю», – казав російський анархіст Міхаїл Бакунін. А Фьодор Достоєвський писав про шарм і красу нічної пожежі, що привертає увагу сезвіає, нагадуючи святковий феєрверк. Вони влучно підмітили нюанси темного боку людської природи.

Такий туризм бачиться своєрідним посередником між життям і смертю. Як видається, він відображає прагнення людини приручити останню і прийняти власну знищенність. Хоча радше таки стає нівелюванням страху перед загибеллю через включення її до спектра розважальних заходів. Відтак, подружившись зі смертю, людство ризикує стати менш уразливим до чужого нещастя, а чергова гаряча точка відтак перетворюватиметься на справжню новинку туристичного сезону. На жаль, це підтверджує Україна, яка посіла «почесне» місце у списку світових воєнних конфліктів. Отож-бо важливо, щоб якнайшвидше налагодився мир і за нашою країною не закріпилася стійка асоціація з бойовиком на танку посеред зруйнованого міста замість золотoverхих куполів над залитими сонцем квітучими пагорбами. ■

ПІСЛЯ 17 РОКІВ ГРОМАДЯНСЬКОЇ ВІЙНИ.
Асоціація туризму Уганди стверджує, що селище Агоро має неабиякий туристичний потенціал, аде зберігає свідчення і бойових дій, і вже відносно мирного життя

Все. І навіть більше

Власники нового Lexus GX 460 – люди, що звикли перемагати і не схильні до компромісів. Тому обрали автомобіль, який на 100% відповідає їхній життєвій філософії.

Це авто впізнають та запам'ятовують навіть ті люди, які не надто добре знаються на машинах і часто плутають марки та модифікації. Агресивний екстер'єр Lexus GX 460: масивна радіаторна решітка й переконливих розмірів лого бренда підкреслюють статус автомобіля і його неабиякі технічні можливості. Безумовно, GX 460 можна вважати частиною іміджу успішної ділової людини, але «представницькими» функціями тут справа не обмежується: цей автомобіль за просто може бути сімейним – місця і комфорту тут вистачить навіть для дещо більшої, ніж пе-

Автор:
Олександр
Пархоменко

ресічна українська, родини. Він подолає будь-які міські дороги (навіть від неідеального покриття київських вулиць водій і пасажери майже не відчуватимуть дискомфорту), не підведе і на природі – позашляховик не задля «декору», він має все необхідне для проходження складних ділянок.

У режимі off-road цей автомобіль можуть сміливо експлуатувати як профі, що мають за плечима не одну тисячу кілометрів ралі, так і новачки, які випадково збилися з асфальтової дороги на ґрунтову й заглибилися в якісь хащі. На випадок ускладнень є спеціальна система Multi-Terrain Select, яка дає змогу налаштувати двигун, коробку передач і ходову залежно від обраного режиму: «багно та пісок», «гравій», «нерівна поверхня» та «каміння».

Знайти відповідні функції в меню зовсім нескладно. Монітор, розміщений на передній панелі, взагалі неабиякий порадник у складній дорожній ситуації – на нього виводиться зображення з чотирьох зовнішніх камер. У місті роздивлятися ці картинки не завжди є потреба і бажання, а на бездоріжжі – це необхідність. І не обов'язково нервово визирати у вікно автомобіля, виходити в болото дивитися, що ж там поруч, ламати голову над тим, як акуратно об'їхати яму чи колоду – авто має надійні «очі», які допоможуть вибратися з дорожньої халепи.

У тому, що виберетеся, годі сумніватись, адже під капотом Lexus GX 460 потужний двигун – V8 (296 кінських сил) з об'ємом понад 4600 см³. З такими даними і замиський off-road подо-

лати нескладно, і в місті ніколи не пастимете задніх: авто розганяється до сотні кілометрів за годину за якихось 8,3 с, що для машини таких солідних габаритів і ваги (2,5 т) є вельми переконливим показником.

Комфортність автомобіля важко переоцінити. Окрім власне готових заводських рішень GX 460 має низку налаштувань, які водій може змінювати самотужки. Це стосується передовсім підвіски, регулювати яку можна у трьох режимах: «комфорт», «норма» і «спорт». Невибагливий власник авто може залишатись у стандартному форматі «норма» й відчувати всі головні переваги цього потужного, але «м'якого автомобіля». Якщо ж ви не надто поспішаєте і знаєте, що стан покриття дороги попереду не має якихось надто неприємних сюрпризів, поекспериментуйте в режимі «комфорт» – машина рухається плавно, і водій на якийсь час забуває, чим саме керує в цей момент: швидкою яхтою, невеличким літаком чи автомобілем. Для любителів космічних швидкостей Lexus GX 460 спорткара не замінить (максимально розганяється до 175 км за годину), але в режимі «спорт» машина-атлет

почувається дуже впевнено: збільшує свою стійкість від ухилів на поворотах і зменшує ризик ухилу доволі істотно – навіть якщо ви заради гострих відчуттів заходите в поворот на відносно великій швидкості, Lexus GX 460 встоїть і знівелює можливу небезпеку.

Інтер'єр автомобіля теж відповідає запитам потенційно вибагливого водія. Тут є все і навіть більше. Шкіряний салон, виконаний радше у спортивному стилі, що додає моделі певної молодіжності, 8-дюймовий монітор (іде вже в базовій комплектації), аудіосистема Mark Levinson і дерев'яні панелі – бонуси до вашого іміджу. Подбали розробники й про додатковий комфорт для пасажирів на задніх сидіннях. У них є власний пульт регулювання клімат-контролю і розетки для підключення девайсів. Тобто батьки можуть бути спокійні за дітей, які їхатимуть у тешлі й зі своїми улюбленими іграми й мультфільмами, що гарантує водієві та пасажирові поруч із ним спокій: позаду не чути невдоволених зойків. А від зовнішнього галасу вас захистить надійна шумоізоляція автомобіля.

Людина з певним статусом може дозволити собі кілька автомобілів: для поїздок на роботу і важливіх бізнес-зустрічей, для запаморочливої їзди трасами (щоправда, їхній стан змушує кожного українського водія замислитися над купівлею позашляхо-

вика) і для подорожей дикою природою чи на полювання. Але можна придбати одну машину, яка матиме всі необхідні функції: GX 460 подбає про ваш імідж і комфорт на бездоріжжі й розрахований на чималу родину з усім її крамом, адже ця модель семи-місна (в іншій комплектації – п'ятимісна) і має дуже переконливих розмірів багажник. У світлі останніх подій авто можна й забронювати – і тоді у вашої сім'ї буде власний комфортний броньовик, здатний вистояти в багатьох випробуваннях. ■

Технічні характеристики Lexus GX 460

Двигун	
Потужність кВт (к. с.), об./хв	218(296)/5500
Максимальний крутний момент, Н·м при об./хв	438/3500
Робочий об'єм, см ³	4608
Трансмісія	
Тип привода	постійний повний
Коробка передач	шестиступенева, автоматична
Динамічні показники	
Максимальна швидкість, км/год	175
Пришвидшення від 0 до 100 км/год, с	8,3
Затрати пального	
Міський цикл, л/100 км	17,7
Траса, л/100 км	9,9
Кліренс, мм	215
Габарити	
Довжина, мм	4880
Ширина, мм	1885
Висота, мм	1845
Об'єм багажника, л (мін/макс)	621/1934* 104/1833**
Об'єм бака, л	87
Ціна, грн	1 177 340 ***

*5-місна версія

**7-місна версія

***Ціна вказана за 5-місну версію GX 460 у комплектації Executive

Приходьте завтра

Автор:
Станіслав
Козлюк

Ранок в офісі починається не з кави. Він починається з планування та огляду інформаційних запитів, які безнадійно зависли в повітрі. Ті, хто в настрої, розбирають собі прес-служби і починають обдзвонювати держоргани й держпідприємства в очікуванні новин щодо долі клаптика паперу формату А4 із логотипом «Тиждень» та кількома запитаннями.

«Доброго дня, це журналіст *Тижня*, ми вам надіслали інформаційний запит. Скажіть, яка його доля?» – питаєш ти, запасаючись терпінням.

«Так, відповідь готується», – чуєш приблизно в'яте. І це лише нинішнього тижня.

«А коли можна очікувати відповідь?» – радше для галочки, ніж зі щирої цікавості ведеш далі діалог. Бо знаєш, ще нескоро.

«Не можу вам сказати. Інформація готується», – немов виправдовуються на тому кінці дроту. Розмова завершена, переходимо до наступного номера, роблячи помітку в блокноті.

Часом чуєш менш казенні й більш відверті звороти: «Ну який запит? Вже за десять п'ята!!!». Справді, у працівниці прес-служби лишилося 10 хвилин, щоб припудрити носик перед закінченням важкого робочого дня, а тут якісь журналісти з якимись паперами.

Запити губляться, про них забувають, їх можуть ігнорувати (за часів Януковича це було дуже поширеною практикою, нинішні чиновники намагаються бодай на словах виказувати зацікавленість). Це як головний або радше зубний біль, із яким доводиться миритися з необхідності. Бо ж знаєш, що він нікуди не планує зникати. І щоранку приходитиме до тебе на планірці разом зі списком завислих запитів.

Уже не секрет, що закон про доступ до публічної інформації працює погано. Якщо в найвищих державних органах (як, скажімо, Адміністрація президента, Кабмін, Верховна Рада, МВС тощо) дотримуються норм документа – надають відповідь впродовж п'яти днів, пояснюють у листі причину затримку, то в регіональних прес-службах справи часто-густо кепські. Якось, наприклад, ми планували матеріал про оновлення рухомого складу однієї із залізниць. Запитання були прості: скільки за останні п'ять років закупили нових локомотивів, скільки вагонів, скільки відремонтували, скільки модернізували? Звичайна статистика, складність якої полягає в обробці цифр. Певно, робота для прес-служби цього відомства була така непосильна, що відповідь надійшла лише через шість (!) місяців з моменту подання запиту. Впродовж цього терміну нас регулярно годували «завтраками», обіцяючи відповісти якомога швидше. І так грішать не тільки залізничники. Ска-

жімо, редакція *Тижня* досі чекає дані щодо ДТП і пожеж в Україні за січень – червень.

А може бути інша ситуація. Відповідь надходить, але пустопорожня. Щось на кшталт «запит опрацювали згідно із законом, передали відповідному підрозділу, він його розглянув, інформуємо вас про те, що філософи – це люди, які вивчають філософію». Нове коло: йдеш сваритися з прес-службою і надіслати новий запит. Бо тобі потрібні імена «філософів» і конкретно, по пунктах, чим вони займаються. Часом складається враження, що спілкування з журналістами для деяких владних представників – тема табуїрована настільки, наскільки це можливо. Десятки чинуш, почувши магічні слова «коментар» і «журналіст», закриваються живою стіною з працівників власних прес-служб, тікають від коментування подій, керуючись старим як світ радянським принципом: «як би ото чого не сталося».

«Доброго дня, я журналіст, хотів би отримати коментар від... щодо...» – кажеш у слухавку з безнадією в голосі. Бо знаєш, що відбуватиметься далі.

«Так, звісно. Але надішліть інформаційний запит. Так, можна на цей номер», – безжально відповідає голос на тому кінці телефонного дроту.

«Але коментар потрібен сьогодні, завтра вже не актуально!» – у якомусь розпачливому пориві вирива-

ється з тебе. Голос невблаганний.

«У такому разі нічим не можу вам допомогти», – короткі гудки.

А потім запит на коментар або ж інтерв'ю губиться в незліченних бюрократичних коридорах.

Якось ми брали коментар у Держгірпромнагляду щодо травматизму на виробництві. І в цей

самий час сталася аварія на копанці, яку всі ЗМІ називали офіційною шахтою. Мила жіночка з

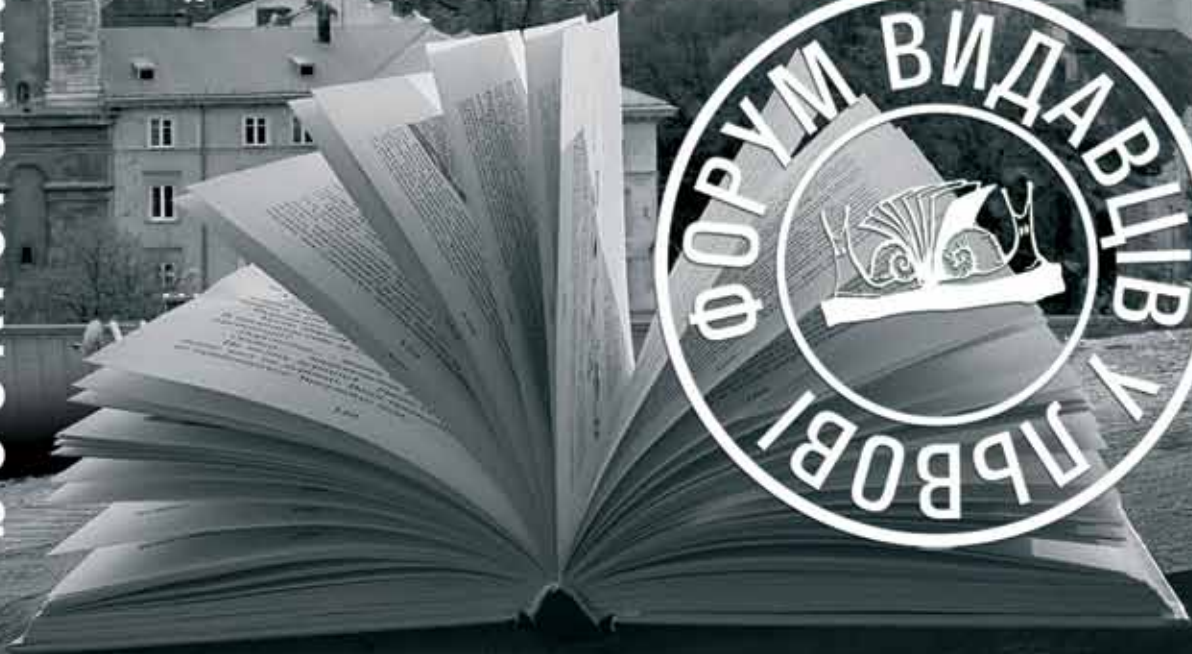
відомства детально розповіла про ситуацію, пояснила, що аварією займаються міліція, прокуратура, а Держгірпромнагляд не має до цього жодного стосунку. Бо ж копанка. Але на диктофон відмовилася бодай щось сказати. Тому що «копанки нас не стосуються, начальство заборонило про це говорити». Навіть якщо просто потрібно пояснити, що ви не відповідаєте за певну дірку в землі.

Щоправда, зі зміною влади ситуація дещо поліпшилася. Прогрес намітився в силовиків з об'єктивних причин, як-от війна на Сході. МВС, РНБО, прикордонники відповідають на коментарі без зайвої паперово-електронної роботи. Але знову ж таки в межах «благословення згори». Міністерство оборони, наприклад, так і не спромоглося пояснити (попри наявність офіційних запитів), чому Генштаб тривалий час очолювала людина з інвалідністю (що заборонено законом). Або втрати в конкретному бою під Зеленопіллям. ■

**ЯКЩО В НАЙВИЩИХ
ДЕРЖАВНИХ ОРГАНАХ
ЗАЗВИЧАЙ НАДАЮТЬ
ВІДПОВІДЬ УПРОДОВЖ
П'ЯТИ ДНІВ,
ТО В РЕГІОНАЛЬНИХ
ПРЕС-СЛУЖБАХ СПРАВИ
ЧАСТО-ГУСТО КЕПСЬКІ**

Форум видавців у Львові 11-14 вересня

bookforum.ua

Якщо зібрався
у мандрівку
бери з собою
ТревелСімку!

Активуй пакетний Інтернет
й ділися своїми фото
з відпочинку)

БЕЗКОШТОВНІ вхідні дзвінки у **≈ 140** країнах

Діє у **> 190** країнах

ВІДСУТНЯ ПЛАТА за з'єднання та абонплата

ПАКЕТНІ ПРОПОЗИЦІЇ, що дозволяють заощаджувати
ще більше: дзвінки, СМС, GPRS-Інтернет

БЕЗКОШТОВНІ дзвінки зі Skype та Viber на ТревелСімку

ВСІ можливі варіанти поповнення: portmone.com **VISA** **IBOX** ПриватБанк

Інфолінія: (044) 223-8008 w.TravelSiM.ua

ТревелСімка це GSM-СІМ-картка, яка працює в мережах мобільного зв'язку. Для використання ТревелСімки необхідно мати активну лінію зв'язку та відповідні налаштування на телефоні. ТревелСімка не є гарантією на безкоштовне використання. ТревелСімка не є гарантією на безкоштовне використання. ТревелСімка не є гарантією на безкоштовне використання.